

V TIENI

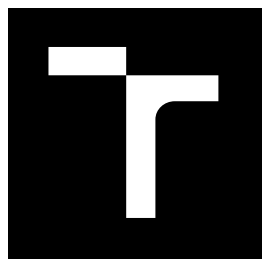

**IN A SHADOW:
Urban wilderness
of the hill Kraví hora**

Diploma project created by Oskar Madro
on the topic of "Urban wilderness"
with the official title
"Kraví hora in between production and recreation "
under the supervision of
Ing. arch. Jana Hora & Ing. arch. Adéla Šoborová
at the Faculty of Architecture
of the Brno University of technology
as a part of the studio department
"MA3-A – urban and landscape planning"
in the late-winter and mid-spring days
of the year 2023
on the basis of the pre-diploma project "After the work"
and older thoughts

**V TIENI:
Mestská divočina
Kraví hory**

Diplomová práca Oskara Madra
na tému "Městská divočina"
s oficiálnym titulom
"Kraví hora medzi produkcií a rekreácií"
pod vedením
Ing. arch. Jana Hory & Ing. arch. Adély Šoborovej
vytvorená na Fakulte Architektury
Vysokého učení technického v Brne
vrámci modulového ateliéru
"MA3-A – urbanismus a krajinná tvorba"
v neskorých zimných aj vrcholných jarných dňoch
roku 2023
na podklade preddiplomovej práce s titulom "Po Robote"
a starších myšlienok

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA ARCHITEKTURY

FACULTY OF ARCHITECTURE

ÚSTAV PAMÁTKOVÉ PÉČE

DEPARTMENT OF MONUMENT CARE

KRAVÍ HORA MEZI PRODUKČÍ A REKREACÍ

BETWEEN PRODUCTION AND RECREATION

DIPLOMOVÁ PRÁCE

MASTER'S THESIS

AUTOR PRÁCE

AUTHOR

Bc. Oskar Madro

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

Ing. arch. Jan Hora

BRNO 2023

Zadání diplomové práce

Číslo práce:	FA-DIP0028/2022
Ústav:	Ústav památkové péče
Student:	Bc. Oskar Madro
Studijní program:	Architektura a urbanismus
Studijní obor:	bez specializace
Vedoucí práce:	Ing. arch. Jan Hora
Akademický rok:	2022/23

Název diplomové práce:

Kraví hora mezi produkcí a rekreací

Zadání diplomové práce:

Kraví hora je ostrov v širším centru města Brna, který má mnoho podob – zahrádkářská kolonie uprostřed města, koupaliště s luxusním výhledem na hrad Špilberk, park s hvězdárnou, sportovní areál pole a bývalá kasárna se specifickou komunitou nájemníků.

Kraví hora je vnitřní periferií města, výrobním a rekreačním zázemím města Brna, plnicí funkce a významy, které nenacházejí místo v urbanistické struktuře. Je to rezerva města, dočasný stav, který organicky naplňuje požadavky města a čeká na svou trvalou podobu.

Ptáme se, jak dlouho znamená dočasně?

Území oplývá specifickými kvalitami nejednoznačnosti, dočasnosti a vždy možné proměnlivosti, které jej odlišují od rigidního městského systému kolem. Tento charakter a události, které se zde odehrávají, mohou přinést nový pohled na samotné téma práce a rekreace, které je pro danou oblast určující.

Rozsah grafických prací:

Cílem práce je navrhnout urbanistickou strategii nebo architektonickou intervenci, která se s ohledem na současnou organickou podobu území bude snažit naplnit vnitřní i vnější požadavky na něj, a otevře možnosti pro architektonické zkoumání alternativních modelů práce a rekreace.

- – analýzy
- – koncepční/funkční/programové schémata
- – fotodokumentace/skice území
- – situace širších vztahů 1: 2000 – 1: 100 000
- – situace řešeného území 1: 200 – 1: 10 000
- – půdorysy/pohledy/řezy 1:20 – 1:500
- – perspektivy/axonometrie
- – fyzický model

Diplomová práce bude vypracována v návaznosti na výstupy z předdiplomního projektu

Seznam literatury:

• HALUZÍK, Radan, ed. Město naruby: vágní terén, vnitřní periferie a místa mezi místy. Praha: Academia, 2020. ISBN 978-80-200-3041-2.

•

• SOLÀ-MORALES, Ignasi de. Diference - topografie současné architektury. Vyd. 2., rev. Přeložil Irena FIALOVÁ, přeložil Jana TICHÁ. Praha: Zlatý řez, 2013. Čtení o architektuře. ISBN 978-80-87068-10-6.

•

• ANTONOVA, Klemena et. GOES, Wim et. MUHLEIS, Volkmar. Reverse Perspective. Luca School of Arts: Grafische Cel, 2020. ISBN 9789492574121

•

• TSCHUMI, Bernard. The Manhattan Transcripts. Vyd. 2., Londýn: Academy Group LTD, 1994. ISBN 1854903810

•

• HLAVÁČKOVÁ, Petra et. KALINOVÁ, Andrea et. ZAIČEK, Martin, ed. Architektúra Starostlivosti. Bratislava: Archimera, 2019. ISBN 978–80–972341–5–7

•

• HAVIK, Klaske et. Notteboom, Bruno et. DE WIT, Saskia, ed. Oase 98 Narrating Urban Landscapes. Rotterdam: NAI Publishers, 2017. ISBN 978-94-6208-354-7

•

AURELI, Pier Vittorio et. TATTARA, Martino et. LEVENE, Richard C. Dogma, 2002-2021: familiar/unfamiliar. Madrid: El Croquis Editorial, 2021. ISBN 9788412333114m

Termín zadání diplomové práce: 13.2.2023

Termín odevzdání diplomové práce: 9.5.2023

Diplomová práce se odevzdává v rozsahu stanoveném vedoucím práce; současně se odevzdává 1 výstavní panel formátu B1 a diplomová práce v elektronické podobě.

Bc. Oskar Madro
student(ka)

Ing. arch. Jan Hora
vedoucí práce

doc. Ing. arch. Ivo Boháč, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Brně dne 13.2.2023

Ing. arch. Radek Suchánek, Ph.D.
děkan

Pod'akovanie

Táto práca stojí na základoch štúdia a života posledných 7 rokov, ktoré boli architektúrou prepletené. Pod'akovanie teda patrí všetkým ľuďom, ktorí tieto roky formovali, či už sú v nasledujúcich riadkoch menovite spomenutí, alebo nie. V prvom rade treba však pod'akovať rodine za vytváranie zázemia a podporu pre štúdium, ktoré nie je časovo ani finančne jednoduché zvládnuť. Ďalej vedúcim ateliéru - Janovi Horovi a Adéle Šoborovej za výživné, spoločné debaty nad témou, Janu Kristkovi a Monike Mitášovej za inšpiratívne konzultácie a Zdeňkovi Vejpustkovi za odborné rady. A v neposlednom rade patrí pod'akovanie spolužiakom a priateľom za spoločné chvíle, rady aj zaháňanie hladu pri práci, pretože napriek zdanlivému priradeniu záverečnej práce jednému autorovi je architektúra kolektívnou vecou. Menovite: Štefan Talarovič, Klarisa Ach-Hubner, Johana Dostálová, Eva Macejková, Veronika Lietavová, Anna Králová, Pavla Nesvadbíková, Petr Malásek, Anna Jelínková, Ondřej Válek, Kateřina Novotná, Marek Frait, Ivana Guzová, Radim Koutný, Petra Šebová a ďalší.

Čestné prehlásenie

Čestne prehlasujem, že som autorom diplomovej práce "Kraví hora mezi produkcí a rekreací" a práca je zhotovená v súlade s akademickými zásadami a pravidlami Fakulty architektury VUT v Brne.

Annotation

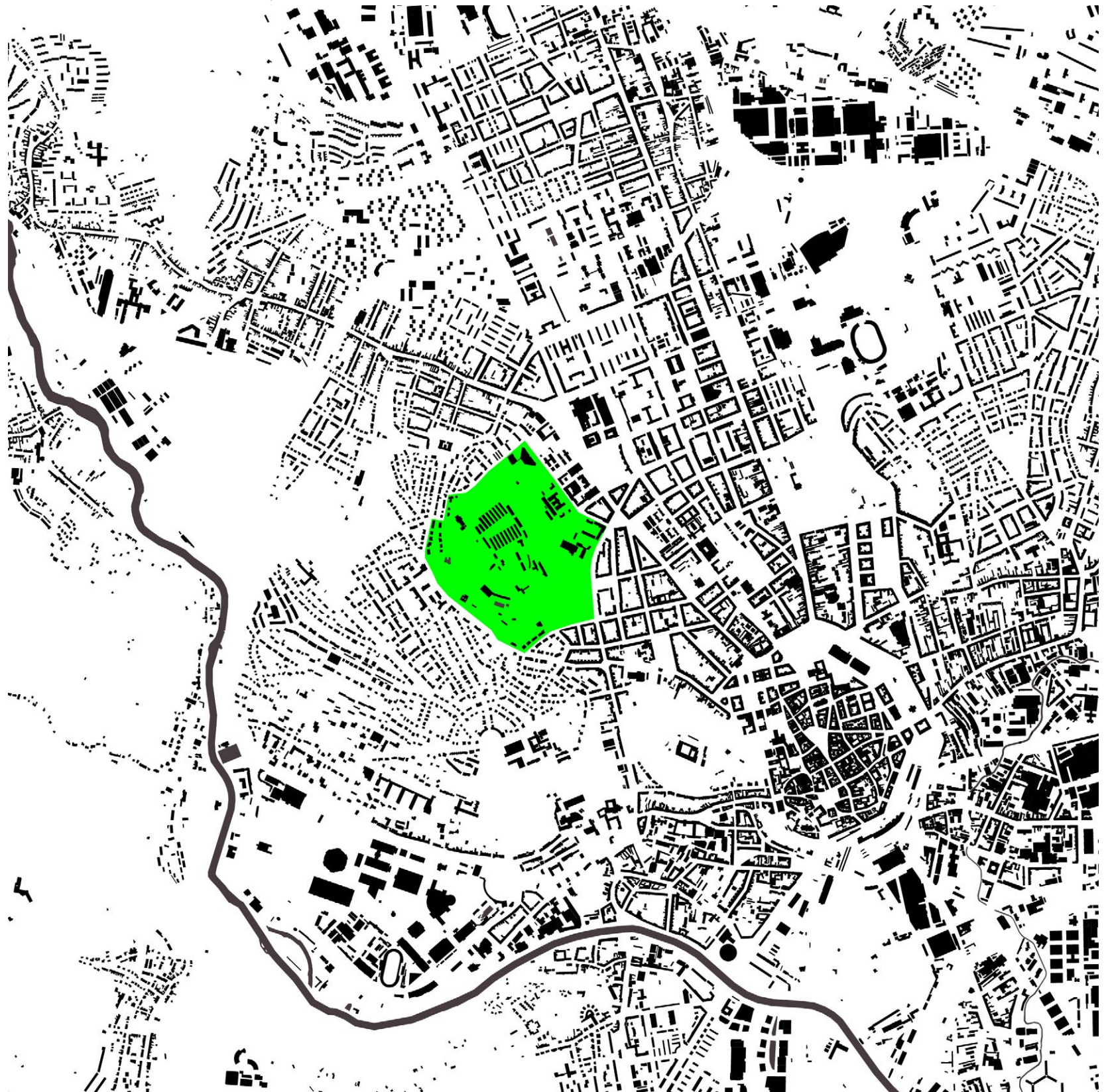
The diploma thesis "In the Shadow", based on the pre-diploma thesis "After the Work", explores the territory of Brno's Kraví Hora. Then, on its basis, asks questions about the current form of the architect and urban planner profession, and the challenges that these professions are supposed to address. The thesis searches for the qualities of the territory in question in the shadows of our professions' interests, in areas outside the productive logic of things. In an attempt to find a way out of the tight spot in which we as architects and urban planners find ourselves today. As between two millstones, we are constricted by mutually contradictory systems - capitalism, on which we depend, and climate change, whose fatality and elusiveness subvert any sense of our work. Careful documentation of the territory seeks out moments that we might normally overlook or sweep off the table in the interests of the greater good, and places them at the centre. The periphery becomes the centre, the periphery shapes the centre. The result is an acceptance and appreciation of the existing reality of Kraví hora. On its basis, the thesis proposes both a set of small, quick interventions that will yield the potential for creating a green skeleton for the area, and then a scenario of transformation for the central part of the area, where the shadowy qualities of urban wilderness and the potential for new meanings collide. How to bring new activities to Kraví hora without destroying the urban wilderness?

Anotácia

Diplomová práca "V tieni" vychádzajúca z preddiplomovej práce "Po robote" skúma územie brnenskej Kraví hory a na jeho pôdoryse si pokladá otázky o aktuálnej podobe profesie architekta a urbanistu, a výzvach, ktoré majú tieto profesie adresovať. Kvality riešeného územia hľadá v tieni záujmu našich profesií, v oblastiach mimo produktívnu logiku vecí. V snahe nájsť východisko z úžiny, v ktorej sa ako architekti a urbanisti dnes ocitáme. Ako medzi mlynskými kameňmi sme zovretí medzi navzájom si odporujúcimi systémami - kapitalizmom, od ktorého sme závislí, a zmeny klímy, ktorej fatálnosť a neuchopiteľnosť rozvracia akýkoľvek zmysel našej práce. Starostlivá dokumentácia územia hľadá momenty, ktoré by sme za bežných okolností možno prehliadli či v záujme vyššieho dobra zmietli zo stola, a stavia ich do centra záujmu - okrajové sa stáva hlavným, periféria formuje centrum. Výsledkom je akceptácia a ocenenie existujúcej reality Kraví hory. Na jej základe práca navrhuje jednak súbor malých rýchlych zásahov, ktoré prinesú potenciál pre vytvorenie zelenej kostry územia, a následne scenár transformácie pre centrálnu časť územia, kde do seba narážajú tieňové kvality mestskej divočiny a potenciál pre nové významy. Ako priniesť na Kraví horu nové aktivity, a pritom nezničiť mestskú divočinu?

Obsah

16	1.	Úvod
		/ Jar na Kraví hore
30	2.	Úvod
		/ Architekt v dobe nového klimatického režimu
36	3.	Paralelné reality
42	4.	"Obyvatelia" Kraví hory
80	5.	Tieňové miesta a čas
90	6.	Mestská divočina a iné verejné priestory
98	7.	Architektúra tieňových miest
106	8.	Re-centrum
144	9.	Na záver

zdroj: preddiplomová práca "Po Robote" príloha

Poloha Kraví hory v štruktúre mesta Brna
1 : 25 000

1. Úvod / Jar na Kraví hore

Preddiplomová práca ukázala Kraví horu v čase neskorého slnečného leta, sychravej jesene aj prekvapivo zasneženej zimy. Aby sme tento cyklus ročných období dokončili, tak sa v úvode diplomovej práce ešte na chvíľu presunieme späť do atmosféry prechádzok po zákutiach Kraví hory - tentokrát však farebných, rozkvitnutých, prebúdžajúcich sa k životu.

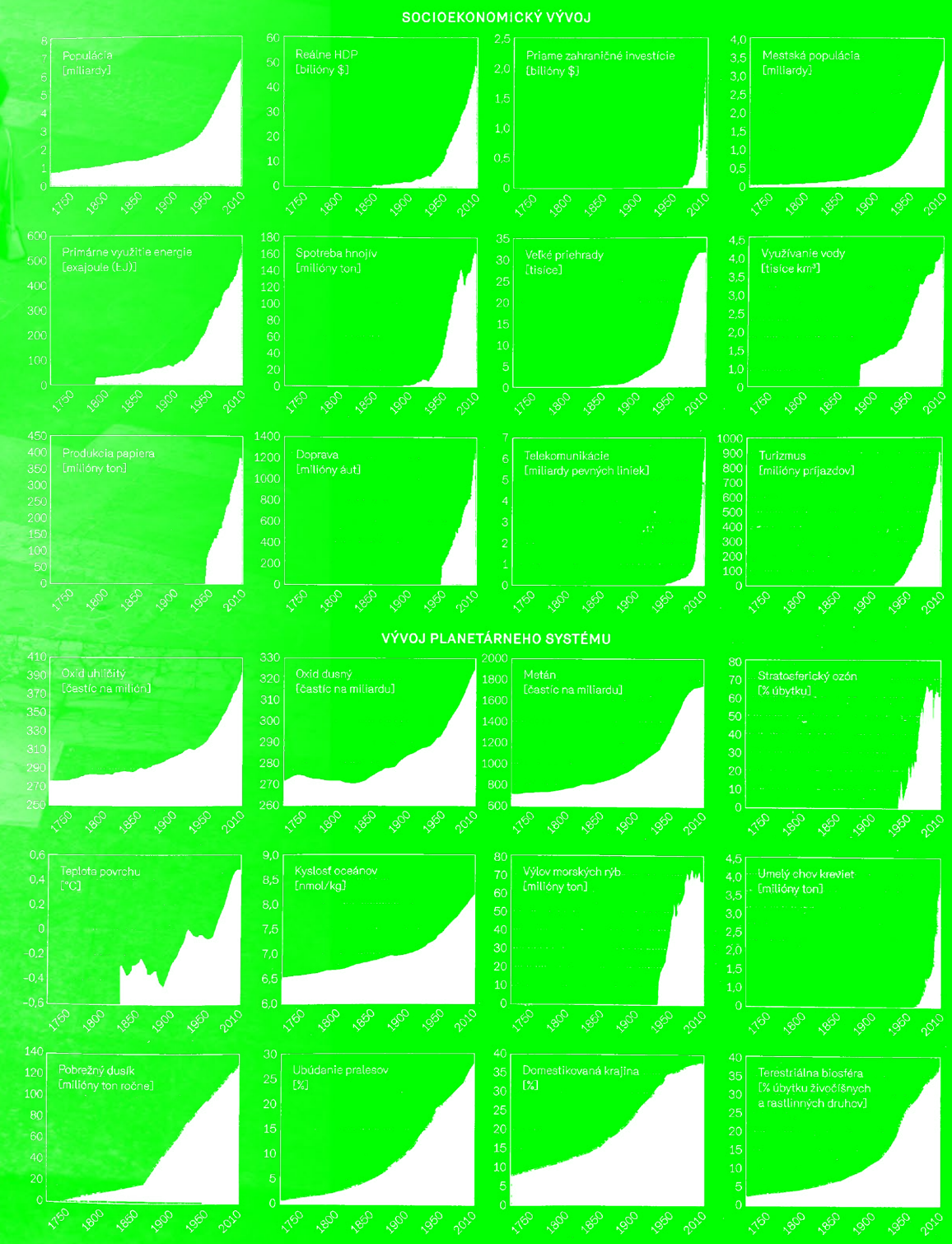

Obr. 1: Dáta z publikácie "The Anthropocene Review" sumarizujúce kvantitatívny vývoj spoločnosti a planetárneho systému medzi rokmi 1750 a 2010, spracované interdisciplinárnym tímom zo Štokholmskej univerzity, Austrálskej národnej univerzity a Medzinárodného programu pre geosféru a biosféru (IGBP). Graf adaptovaný Petrom Szalayom pre číslo časopisu ERA 21 03/2016: Udržiteľný nerást

2. Úvod / Architekt v dobe nového klimatického režimu

Či už človek sleduje vedecké správy OSN,¹ číta prózu Andriho Snaera Magnussona,² alebo sa len zaujíma o veľké celospoločenské krízy posledných rokov,³ môže nadobudnúť dojem, že sa život na našej planéte rozpadá. Je to prehnané tvrdenie? Ak trpím depresiou s miznúcich ekosystémov, pôdy meniacej sa na púšť, období sucha nasledovaných ničivými záplavami a nedobrovoľnej komodifikácie každého kúska ľudských životov, som len precitlivelý jedinec neschopný žiť v spoločnosti?

Papierovo a štatisticky žijeme v najlepšom období pre život ľudí v dejinách⁴ a rozhodne to nie je prvýkrát, čo spoločnosť prechádza radikálnou premenou a čelí všadeprítomnej kríze. Ako v roku 2021 zľahka predpovedal Václav Bělohradský, bolo pokrytecké štrajkovať za klímu a zabúdať napríklad na vtedy stále existujúce, a dnes už opäť výrazne prítomné riziko jadrovej vojny?⁵ Stala sa téma ochrany klímy vyprázdneným evergreenom?

Svet je relatívny (v pravom význame slova, „existujúci vo vzťahu k niečomu, vyplývajúci z porovnania s niečím, platný, hodnotený vzhľadom na niečo, pomerný, vzťažný, závislý, podmienený”)⁶ a od toho máme verejný priestor v zmysle starogréckeho “polis” alebo “public realm” Hanny Aarendt⁷, aby sme naše pohľady a potreby vzájomne konfrontovali a nachádzali mechanizmy, ako žiť “spolu”. Aureli popisuje “konflikt” (v zmysle stretu záujmov) a jeho pretváranie v možnosť spolužitia ako základný princíp “polis” ako demokratického verejného priestoru.⁸ Bělohradský hovorí o demokratickom “duchu marginality”, ktorý zabezpečoval, že nech má spomedzi strán konfliktu vládnucu moc ktorákoľvek strana, tak vrámci demokratického zriadenia nezasiahne do systému tak, že by radikálne otočila smerovanie proti ľuďom opozičného presvedčenia. A povzdychne si, aký je to duch marginality, keď sa Greta Thunberg a Antonio Guterres postavia pred OSN a hovoria o skaze ľudstva - to podľa neho nie je duch marginality, ale úplná porážka ľudstva.⁹

Bělohradského slová vnímam ako kritiku naratívu, ako hovoriť o klimatickej kríze. Naráža ale na skutočný problém - ako vôbec môžeme premýšľať o demokracii, verejnom priestore a spoločenských ideológiách, keď sa ľudstvo ako druh dostalo do konfliktu s celou planétou Zem? Planétou, z ktorej sa evolúciou vyvinul ľudský druh, ktorej ekosystémom sa živíme, ktorej atmosféra nás chráni a z ktorej hornín a vody stavíme naše ľudské prostredie pre život? Čo sa vlastne deje, keď sme vošli do konfliktu s úplnou podstatou ľudstva a podstatou všetkého, čo okolo seba vidíme?

Onen Solá-Moralesov “vír, z ktorého niet úniku, pohlcujúci všetko kolektívne nasadenie, morálnu zodpovednosť a rozvracajúci všetky architektonické pokusy vedúce k znovunastoleniu základných hodnôt” na poli architektúry neprichádza ani tak so “smrťou

1 V marci 2023 bola vydaná 6. hodnotiaci správa medzinárodného panelu OSN pre zmenu klímy IPCC, ktorá v sebe syntetizuje niekoľko predchádzajúcich vedeckých správ. Jej obsahom je nielen zhrnutie komplexných vedeckých poznatkov, ale hlavne konkrétne kroky (vdaka ktorým sa k nej referuje aj ako ku “príručke na prežitie ľudstva”) a dôležité posolstvo - že hranica oteplenia planéty o stanoveného 1,5 °C je kriticky nutná pre zachovanie života na planéte, ako ho poznáme, a zároveň je dosiahnuteľná. Zmena sa však musí začať diať slovami generálneho tajomníka OSN Antonia Guterresa “on all fronts - everything, everywhere, all at once”. O správe IPCC AR6 hovorí šéf OSN v Česku Michal Broža v rozhovore s Filipom Titlbachom: BROŽA, Michal, et Filip TITLBACH. *Príručka k prežití lidstva* [audiozáznam rozhovoru].

Kompletná správa: IPCC 2023. *Synthesis Report of the IPCC sixth Assessment Report*. Dostupné z: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/>

2 SNAER MAGNASON, Andri. *O času a vodě*

3 Mimo extrémov počasia napríklad vzťah medzi klimatickou zmenou a prenosom vírusov zo zvierat na človeka:

RODÓ, Xavier, et al. *Changing climate and the COVID-19 pandemic: more than just heads or tails*. in Nat Med 27, s. 576-579

4 prezentované napríklad v: ROSLING, Hans. *Factfulness: Ten Reasons We're Wrong About the World - and Why Things Are Better Than You Think*

5 Václav Bělohradský v rozhovore s Janom Bělíčkom a Pavlom Šplíchalom vrámci podcastovej série denníku Alarm „Kolaps“.

BĚLOHRADSKÝ, Václav, Jan BĚLIČEK et Pavel ŠPLÍCHAL. *Suůj smysl dnes nacházíme v konfrontaci s pohledem urchlíků*. [audiozáznam rozhovoru]

6 *Relatívny*. Dostupné z: <http://slovníkcudzichslov.sk/slovo/relat%C3%ADvny>

7 SJOHOLM, Cecilia. Arendt in the city: *The Architecture of Political Life*. In: *Oase 106: Table settings. Reflections on architecture with Hannah Arendt*. s. 29-39

8 AURELI, Pier Vittorio. *The Possibility of an Absolute Architecture*. s. 2-5

9 BĚLOHRADSKÝ, Václav, Jan BĚLIČEK et Pavel ŠPLÍCHAL. *Suůj smysl dnes nacházíme v konfrontaci s pohledem urchlíků*. [audiozáznam rozhovoru]

10 DE SOLÁ-MORALES, Ignasi. *Diference - topografie současné architektury*. s. 102

11 SZALAY, Peter. *Nerást'*. in: ERA 21: *Udržitelný nerůst*. s. 22

12 LATOUR, Bruno. *Zpátky na zem: jak se vyznat v politice Nového klimatického režimu*. s. 12-13

13 UNEP. 2022 *Global status status report for buildings and construction*. [online]

14 napr. WATTS, Jonathan. *Concrete: the most destructive material on Earth*. [online]

15 *Vodní nádrž Lipno*. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vodn%C3%AD_n%C3%A1d-r%C5%BE_Lipno

16 Česká republika za rok 2018 vyprodukovala 11,56 ton CO²/osobu, čo je síce približne o tretinu menej než USA (18,44) a Rusko (17,60, no zároveň zhruba o štvrtinu viac než Čína (8,87), dvojnásobne viac než Francúzsko (6,32) a 5-násobne viac než India (2,50). Z európskej 27-ky je v prepočte na osobu a rok štvrtým najväčším znečisťovateľom:

List of countries by greenhouse gas emissions per capita. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_greenhouse_gas_emissions_per_capita

17 BROŽA, Michal, et Filip TITLBACH. *Príručka k prežití lidstva* [audiozáznam rozhovoru]

18 UNEP. 2022 *Global status status report for buildings and construction*. [online].

19 SZALAY, Peter. *Nerást'*. in: ERA 21: *Udržitelný nerůst*. s. 22-25

20 BROŽA, Michal, et Filip TITLBACH. *Príručka k prežití lidstva* [audiozáznam rozhovoru]

21 Tzv. “Upfront Carbon Emissions” sú emisie zabudované do budovy v podobe materiálu a energie na výstavbu, a práve tieto emisie neúmerne narastajú so stále technologizovanejším vybavením budov, s plnením tepelne-technických budov atd. Budova teda vstupuje do života s obrovským emisným “dlhom”, ktorý je postupne vyvažovaný energetickou efektívnosťou budovy. Táto návratnosť je však často pomerne dlhá, čo je v príkrom rozpore s akútnosťou, s akou musíme znižovať množstvo vypúšťaných emisií “tu a teraz”

ALTER, Lloyd. *What Happens When You Plan or Design With Upfront Carbon Emissions in Mind?* [online]

22 Na túto otázku nejasného smerovania architektúry a spoločnosti, ktorá bola rozoberaná už v preddiplomovej práci, reagujú rôzne ateliéry návrhom otvorených, adaptabilných štruktúr bez fixne definovaného programu, napr. diela francúzskych Lacaton Vassal, belgických DOGMA a 51N4E alebo slovenských Plural

boha”,¹⁰ ale paradoxne skôr naopak, s príchodom doby antropocénu, v ktorej sa stáva človek novou paralelou “boha” v podobe hlavného strojcu zmien planéty,¹¹ a s tým spojeným príchodom novej univerzality - zmeny klímy, v ktorej stráca domov a priestor na život každý jeden človek na Zemi aj na zemi, bez rozdielu.¹² Aký má totiž zmysel uvažovať nad “firmitas, utilitas, venustas”, keď naše sny aj fyzické obydliá strácajú pôdu pod nohami a prírodný systém, od ktorého sú závislé, sa rozpadá?

Podľa správy programu OSN pre životné prostredie (UNEP) bol za rok 2021 sektor stavebníctva globálne zodpovedný za 34% spotreby energie a 37% emisií CO² vrámci oblasti energetiky a spracovania materiálov.¹³ Každý deň je vyrobené tak obrovské množstvo betónu (ako jedného z environmentálne najproblematickejších materiálov),¹⁴ že by tento objem v prepočte za 10 dní naplnil až po okraj vodnú nádrž Lipno.¹⁵ Neospravedlní ani ukazovanie prstom okolo seba - vyspelé a bohaté štáty sú tie, ktoré majú najvyššiu produkciu CO² na osobu¹⁶ a zároveň sú tými, ktoré majú dostatok peňazí, ľudský kapitál a stabilný systém štátu na to, aby dokázali meniť svoje fungovanie.¹⁷ Vrámci Európy spotrebúva stavebníctvo dokonca až 40% energie, ktorá je pokrytá z fosílnych zdrojov až z 80tich percent. UNEP v tomto sektore bije na poplach - situácia sa nezlepšuje a horizont roku 2050, do ktorého sa musíme naučiť nielen produkovať čo najmenej CO², ale zároveň ho uchovávať a “eliminovať”, ak chceme prežiť, sa zdá byť z dnešnej situácie nenaplniteľný.¹⁸

Tieto dáta vytrhávajú rolu architekta z pohodlnej stoličky a stavajú ho niekde medzi zdanlivé póly “bezmocnosti” a “aktivizmu” - v závislosti od toho, ako si súčasnú globálnu situáciu vyložíme. Idealistický pohľad môže tvrdiť, že architekti a urbanisti majú de-facto “pod palcom” obrovský podiel emisií, a teda rola architekta v čase boja so zmenou klímy je kľúčová. To by mohla byť pravda, avšak ako bolo rozobrané v kapitole preddiplomovej práce “Na vnútornej periférii”, tieto profesie sú dnes v zajatí imperatívu rastu a ťažko dokážu vytvoriť kritický tlak voči systému kapitalizmu, ktorý klimatickú zmenu poháňa - naopak, každodenná práca architektov a urbanistov je dnes prevažne “v línii” s týmto systémom.¹⁹ V horizonte posledných 3 dekád, kedy je ešte možné udržať klimatickú zmenu pod kontrolou a vyhnúť sa tzv. bodom zvratu,²⁰ sa v onom “pohlcujúcom víre” topí net-zero architektúra (ktorej výrazný materiálový a emisný vklad “nedostáva čas” na vyváženie ich energetickou efektívnosťou)²¹ aj uvažovanie o aktuálnych priestorových možnostiach architektúry (ktoré sa pri tak rýchlej spoločenskej premene a nepredvídateľných krízach stávajú okamžite neaktuálne a vyprázdnené).²²

Pragmatický pohľad teda môže postaviť architektúru mimo “prvú líniu” profesií a odborov, ktoré majú klimatickú krízu vyriešiť. Konieckoncov, ako sa ukázalo počas pandémie, spoločenský systém je ako jedna veľká železiareň - keď sa raz odstaví, je ťažké ho

opäť rozbehnúť. Nemôžeme ako ľudia zrazu prestať chodiť do práce, vystúpiť zo spoločenského systému, v ktorom plníme určitú úlohu, a nasmerovať všetky našu snahu k riešeniu klimatickej krízy. Zároveň sa však musíme zbaviť hlboko zakoreneného mýtu modernity, že na každý negatívny dopad ľudskej činnosti nájdeme "zázračnú pilulku" - nové riešenia, nové technológie, ktoré nás oslobodia od materiálnosti, emancipujú nás od časopriestorovej závislosti.²³ Každá nová vec, či už technológia alebo objekt, si však vyžaduje čas, energiu a materiál - to znamená uvoľnené emisie a z pohľadu akútnej krízy aj časový sklz v riešení. Chápme to ako pôžičku od Zeme s cieľom vytvorenia spásonosného riešenia, ktorým ju následne mnohonásobne splatíme.²⁴ Čo nám možno uniká, je, že vecou, ktorou "zakladáme" každú takúto "emisnú pôžičku", dnes nie je nič menšie než celá planéta, a termín splátky je v horizonte dvoch desaťročí. Ak si nepostrážime splátkový kalendár, tak si už nikdy, nikto, nič nepožičia. Najabsurdnejšie na tom však je, že za túto nesplatenú pôžičku nám "našu" planétu nezoberie nikto "z vonku" - všetci "sme tu", priamo na nej. Práve naopak - táto nami zmenená planéta sa nás zbaví a dejiny vesmíru budú pokračovať bez ľudí (a nespočetného množstva ďalších druhov, ktoré stiahneme so sebou).

Neadresovať klimatickú zmenu v architektúre znamená vytvoriť si paralelnú realitu. Podobnú, z akej podozrieva Bruno Latour elity "vyspelého" sveta, ktoré si podľa neho už uvedomili, že ich prezentovaný svet sa s realitou stále viac a viac rozchádza, avšak namiesto návratu k nej sa vydali opačným smerom. Tam, kde už s ostatnými zem nezdíľajú a kde im ich ekonomické zázemie dovolí dožiť v pokoji a blahobyte.²⁵ Kým však Donalda Trumpa môžeme jednoducho označiť za klamára a jeho konanie vysvetliť sebeckými úmyslami, u seba(odborovej)reflexie je situácia omnoho spletitejšia. Ako architekti a urbanisti to totiž zväčša úprimne myslíme v dobrom. Čím iným však môže byť v časoch nevyhnutnej rýchlej a radikálnej zmeny všetka dobre mienená snaha o trvalosť, úžitkovosť a krásu, než (seba)klamom?

Nie sme ani elitami, ktoré v systéme kapitalizmu spravujú planétu a v zničenom svete s rozvráteným ekosystémom prinajhoršom budú môcť dovoliť dožiť, a nie sme ani vedcami, ktorí kurátujú kroky k riešeniu klimatickej krízy. V snahe predísť úplnej strate relevantnosti nám nezostáva nič iné, než prijať obe vyššie rozoberané interpretácie role architekta a urbanistu v novom klimatickom režime, ktorý je bezmocný a spasiteľ zároveň. Prijat' novú schizofrénnu realitu, v ktorej musíme paralelne akceptovať nevýznamnosť, do ktorej sa architektúra a urbanizmus, tak ako ich poznáme, dnes dostávajú, a pritom každý náš architektonický a urbanistický zásah vnímať ako radikálne významný, lebo spôsob, akým ho vykonáme rozhodne, či bude prispievateľom ku klimatickej zmene, alebo krokom v boji proti nej - z fyzickej podstaty týchto zásahov totiž naše diela nemôžu byť ničím iným, než jedným, alebo druhým.

23 BĚLOHRADSKÝ, Václav, Jan BĚLIČEK et Pavel ŠPLÍCHAL. *Suůj smysl dnes nacházíme v konfrontaci s pohledem urchlíků*. [audiozáznam rozhovoru]

24 ALTER, Lloyd. What Happens When You Plan or Design With Upfront Carbon Emissions in Mind? [online] Dostupné z: <https://www.treehugger.com/what-happens-whenyou-plan-or-design-upfront-carbon-emissionsmind-4851950>

25 LATOUR, Bruno. *Zpátky na zem: jak se vyznat v politice Nového klimatického režimu*. s. 8-11

26 Prezentujeme naše architektonické diela napríklad takto: "Zámerom nášho ateliéru bolo touto masívnou konštrukciou z červeného betónu vytvoriť pocit súkromia v meste, a napätia medzi pevnosťou a trvalosťou betónu a krehkosťou sklenených panelov. Týmto zbytočným krokom sme oteplili planétu o jednu milióntinu stupňa Celzia a cena za realizáciu tohoto kroku by pokryla ročné náklady na stravu pre 1000 detí z krajín tretieho sveta."

Skúsme byť k svetu úprimní. Tak to totiž je - môžeme si dovoliť určité "zbytočnosti", pretože žijeme vo vyspelejšej časti sveta a vždy si teda racionálne dokážeme porovnať, ako by mohli byť nami minulé ekonomické a materiálne prostriedky využité napríklad v menej rozvinutých krajinách. To stavia našu architektúru do role dlžníka - a ten svoj dlh voči svetu dokáže budovať splatiť napríklad spoločenskou hodnotou, ktorú vytvorí. Alebo priznajme (ak to tak je), že nás do plytvania materiálom tlačí trh a naše každodenné prežitie - otočme tak negatívne dopady v osvetu. Nemôžeme sa ale tváriť, že takéto materiálové plytvanie, v onom absurdnom porovnaní s tretím svetom (s ktorým sme ale ako západ absolútne prepojení, či už koloniálnou históriou, alebo vplyvom na klímu planéty), je legitímne napríklad u výstavby bytového domu.

27 BĚLOHRADSKÝ, Václav, Jan BĚLIČEK et Pavel ŠPLÍCHAL. *Suůj smysl dnes nacházíme v konfrontaci s pohledem urchlíků*. [audiozáznam rozhovoru]

28 Tamže - o tom, ako sa mení legitimita zaužívaných spoločenských schém v čase klimatickej zmeny, skvele hovorí v rozhovore Václav Bělohradský - rozobrané v ďalšej kapitole

29 Téma rozoberaná napríklad v knihe: PALLASMAA, Juhani. *Oči kúže*

Slovami Antionia Guterresa, "everything, everywhere, all at once", sa naše obory stávajú súčasťou tejto novej univerzality - súčasťou dnes malou, avšak pevnou, s množstvom problémov a paradoxov, a teda potenciálnym sľubným príspevkom k celkovej zmene na horizonte. Ak sa opäť vrátíme k Latourovmu prevratne jednoduchému heslu "späť na Zem", tak obory architektúry a urbanizmu nepotrebujú robiť nič viac a nič menej, než nabráť smer k zemi, previazať ich s fyzickým prostredím. A tu sa dostávame k obrovskej príležitosti našich oborov, pretože na rozdiel od mnohých iných, tak v architektúre a urbanizme je táto fyzickosť už zakorenená! Možno však len schovaná pod nánosmi autorských ambícií a tlaku trhu. Kým však čísla o množstve emisií, stúpajúcej globálnej teplote či zvyšujúcom sa pH oceánov sú abstraktnými, expertnými dáta, tak architektúra kryštalizuje emisie a materiál v priestore.

Využime to! Povedzme, čo to znamená "postaviť barák"! Zvizualizujeme environmentálne dopady našej architektúry! ²⁶ Nebojme sa ukázať súvislosti a šírku procesu, ktorý vedie k realizácii stavby - kde sa musel materiál vyťažiť, ako bol spracovaný a dopravený na miesto stavby, kto ho na danom mieste uložil, kde sa vzala energia nutná k vztýčeniu stavby a akými všetkými vrstvami sme "odeli" hrubú stavbu, kým sme ju mohli prehlásiť za niekoho domov? Alebo snád' dokáže tento vzťah k zemi demonštrovať architektúra sama? Spíšme deklaráciu závislosti na planéte, na ktorú vzýva Václav Bělohradský, de-emancipujme sa "ku" prírode! ²⁷ A keď si, či už sami, alebo spätnou väzbou uvedomíme, čo vlastne konáme, začnime robiť veci inak. Ako interpretuje šéf OSN v Česku, Michal Broža, vieme čo máme robiť, všetky dáta máme, a teraz už aj konkrétne kroky, ktoré musíme urobiť - stačí teda "len" zmeniť premýšľanie a následne zreformovať spôsob, akým narábame s našim prostredím pre život, a čo od našich životov očakávame. Vo všetkých aspektoch života a naraz.

Rola architekta a urbanistu teda v čase nového klimatického režimu nemusí stratiť zmysel - alebo lepšie povedané, legitimitu.²⁸ Jej nová legitimita môže prameniť v prevrátení nazerania na krajinu, mesto a fyzické prostredie okolo nás - a ďalej jednak v prehodnotení konkrétneho zasahovania do prostredia, ale hlavne v sprístupnení, sprostredkovaní vzťahu k zemi a vytvorení rámca k takémuto vzťahu. Ak architektúra niečo dokáže, tak vytvárať fyzické, zmyslové vnemy - možno nie tak citeľne ako napríklad hudba, ale rozhodne veľmi čitateľne vo vzťahu k fyzickému, hmatateľnému prostrediu.²⁹

Táto práca je úvahou o reforme oboru architektúry a urbanizmu, ako aj hľadaní vlastného zmyslu v meniacom sa svete so znepokojivým smerovaním. Je o filozofii a ekológii, aj keď nebude schopná tieto témy poňať, pretože autorom je študent architektúry. A je aj o vágnosti, aj keď s ňou architektúra z princípu nevie pracovať. Hlavne je však o snahe prevrátiť ambíciu architekta naruby a zistiť, čo by to mohlo priniesť miestam aj planéte.

3. / Paralelné reality

Preddiplomová práca s názvom "Po robote"^{príloha} sa primárne zaoberala dvoma témami. Prvou z nich bolo skúmanie Kraví hory takým spôsobom, ktorý ozrejní nielen problémy a nedostatky, ale hlavne kvality a významy jej dnešného stavu - čo vyžadovalo pootočenie uhla pohľadu, akým vznášame požiadavky na územie mesta. Výsledkom bolo interpretovanie Kraví hory ako vnútornej periférie mesta Brna a vyzdvihnutie jej kvalít "vágnosti" - teda neurčitosti, nedefinitívnosti a otvorenosti možnostiam.

Druhou témou bolo uchopenie Kraví hory ako rekreačného zázemia mesta Brna - s nevyhnutnou úvahou, čo dnes rekreácia znamená, ako sa posunuli formy práce a či je dichotómia práca-rekreácia stále aktuálna. Na jej základe boli definované smery, ktorými by sa mohli nové formy rekreácie uberať a ktoré by sa mohli rozvíjať na Kraví hore. V poslednej časti preddiplomovej práce bol následne načrtnutý urbánny nástroj, ktorý by usmernil rozvoj územia aj bez nutnosti definitívnych priestorových regulácií. Logickým pokračovaním by teda bolo pokúsiť sa vrámcami načrtnutých mantinelov, navrhnúť priestory pre funkcie, odpovedajúce rozobranej téme rekreácie.

Spravme však predsa len ešte jeden krok späť a pokúsme sa reflektovať, čo vlastne úvahy o práci, rekreácii, vágnosti a Kraví hore priniesli. V širšom poňatí sa dá povedať, že sa preddiplomová práca^{príloha} zaoberala neproduktívnou stránkou vecí, respektíve obrátením produktívno-exploatačnej perspektívy, akou na veci nazeráme - "k čomu veci sú", "na čo ich môžeme využiť" a ako spraviť toto používanie "efektívne reprodukovateľným". V architektúre a hlavne urbanizme sme si zvykli toto premýšľanie považovať za prirodzené, vyplývajúce z odboru.³⁰ Čo nám zostane, ak vo veciach nebudeme hľadať produktívnu funkciu?

S určitosťou nám zostanú veci samotné, ktorých skúmaním dáme zadosťučinenie fenomenológom, ako boli Norberg-Schulz, Pallasmaa či myšlienkovému smeru Object Oriented Ontology.³¹ Obrátenie produktívneho významu však neznamená stratu všetkých iných významov okrem tých, ktoré pramenia vo veciach samotných. Stále nám, hlavne v už rozoberaných témach urbanizmu, ale aj v širšom premýšľaní o spoločnosti, zostávajú vzťahy, ktoré priamo vychádzajú z produktívne nastavenej kapitalistickej spoločnosti, avšak sú ich nezamýšľaným dôsledkom, odvrátenou stranou - tak ako sú vágne miesta nezamýšľaným dôsledkom masterplánu.³² Na poli ontológie (ako podkladu, ku ktorému sa nevyhnutne musíme vzťahovať, ak chceme opytovať úplne základnú motiváciu, z ktorej architektúra a urbánne plány vznikajú) je preto praktickým vodítkom filozofia už viackrát spomínaného Bruna Latoura.

V knihe "Reassembling the social" Latour tvrdí, že globálnosť v podstate neexistuje, lebo je tvorená

↑↑ Obr. 2: Fotografia na predchádzajúcej stránke vznikla počas práce na projekte na tému "Reverse perspective" pod vedením Wima Goesa a Volkmaru Mulheisa, na študijnom pobyte na Fakulte architektúry KU Leuven Sint-Lucas v Gente (2020)

³⁰ napr.: AURELI, Pier Vittorio. *The Possibility of an Absolute Architecture*. s. 11-21 prípadne: SZALAY, Peter. *Nerást'*. in: ERA 21: *Udržiteľný nerást*. s. 22-25

³¹ Filozofický smer prezentovaný Grahamom Harmanom, ktorý čerpá napríklad zo spomenutej fenomenológie: HARMAN, Graham. *Object-Oriented Ontology: A New Theory of Everything*

³² ŘÍHA, Cyril. *Vágní terén jako slepá skvrna urbanismu: Skrytý zrod vágnosti v moderním městě*. In: HALUZÍK, Radan. *Město naruby: vágní terén, vnitřní periferie a místa mezi místy*, s. 126-131

len súborom lokálností - tieto lokálnosti sú však "transportované" naprieč planétou (napr. vďaka médiám), a teda pôsobia globálne. Vo finále tak hovorí o sieti, v ktorej sú zapojení ako ľudia, tak ďalší živí a neživí aktéri a zaujímajú ho vzťahy vrámci tej siete. Opúšťa tak predstavu o jednej podstate sveta, ktorú už nemá zmysel hľadať - naopak, príhodnejšie je akceptovať pluralitu realít, z ktorých každá má svoju podstatu motivujúcu ku konaniu, a zároveň je s ostatnými previazaná na základe globálnej siete vzťahov.³³ Príbuznou môže byť teória rovnako viackrát spomínaného Bělohradského o "pléthokracii", kde "časti" v podobe kriticky sformovaných skupín sú silnejšou hybnou silou spoločnosti, než "celky" v podobe napr. národných štátov.³⁴

Keby sme Latourove chápanie reality interpretovali v architektúre a urbanizme, tak by sme dnes v tvorbe miest a krajiny nemali hľadať žiaden ideál, ani jednotiaci koncept, ale dôsledne sa zaujímať o existujúcu pluralitnú realitu. Už len jej existencia samotná, zložená z lokálnych aj "transportovaných lokálnych" realít, ktorá každá má svoju podstatu, jej dáva podľa Latourovho chápania relevanciu a rovnocennosť s "našou osobnou" realitou.³⁵ Ak teda chceme ako tvorcovia a kurátori túto "komplexnú realitu" meniť, tak kľúč ku demokratickej zmene leží vo vzťahoch medzi "jednotlivými realitami". Zároveň však, ako hovorí Latour vo viackrát spomínanej knihe *Zpátky na zem*, všetky tieto reality majú vzťah k zemi - opäť už len tým, že na zemi "sú", a že v časoch nového klimatického režimu je do procesov klimatickej zmeny zapojené všetko, čo na planéte je. Bělohradský tento fenomén nazýva "hyperobjekt" - objekt, ktorý všetko ovplyvňuje, je všadeprítomný, avšak vždy dokážeme vnímať len jeho časť, nikto ho nikdy nevidí naraz. Nevieme sa postaviť pred neho, nevieme sa dostať mimo neho, sme neustále jeho súčasťou. Takýmto hyperobjektom je ako klimatická kríza, tak aj kapitalizmus. A v oboch prípadoch sme ako tvorcovia, tak aj obeť týchto hyperobjektov.³⁶

Zdá sa teda, že urbanizmus a architektúra by sa mohli rozprestierať medzi mnohoznačnými vzťahmi reality a hyperobjektami - teda pod širším hodnotovým rámcom v podobe riešenia klimatickej krízy, a pod vplyvom spoločenského činiteľa v podobe kapitalizmu. Základnou otázkou pri skúmaní jednotlivých vzťahov "medzi realitami" by teda mohlo byť, aké miesto zaujíma tento vzťah v systéme kapitalizmu a akým spôsobom súvisí tento vzťah s klimatickou krízou? A ako sa tento vzťah mení pod vplyvom nového klimatického režimu?

Vraciame sa totiž k dôležitej téme, ktorú Bělohradský skúma - a to, že legitimita vecí nie je prirodzená a absolútna, ale závisí práve od oných vzťahov, a teda musí byť pravidelne prehodnocovaná. Túto aktualizovanú legitimitu len pomaly dobieha jej systematizácia, ktorú potom nazývame "legalitou", a teda sa stáva, že máme k dispozícii legitímne riešenia - avšak nie sú legálne (v architektúre napríklad model baugruppe, na ktorého legislatívne podchytenie sa čaká), A naopak,

³³ napr. v recenzii knihy *Reassembling the social* od Barbary Czarniawskiej:

CZARNIAWSKA, Barbara. *Book Review: Bruno Latour: Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network Theory*. in: *Organization Studies* [online]

³⁴ BĚLOHRADSKÝ, Václav, Jan BĚLÍČEK et Pavel ŠPLÍCHAL. *Suňj smysl dnes nacházíme v konfrontaci s pohledem urchlíků*. [audiozáznam rozhovoru]

³⁵ Názor prezentovaný aj ateliérom Lacaton Vassal, pozri: LACATON, Anne a Jean-Philippe VASSAL. *Freedom of Use*.

³⁶ HOUDA, Přemysl a Václav BĚLOHRADSKÝ. *Bělohradský: Všichni jsme oběťmi i katy* [online]

máme papierovo legálne postupy, ktoré sa však stali nelegitímnymi (čím je v radikálnom pohľade na vec podľa Bělohradského dnes napríklad súkromné vlastníctvo pôdy na planéte, v ktorej každý kúsok zeme sa rovnakým princípom zapája do nového klimatického režimu, a teda projektovanie individuálnych predstáv do tohoto územia vplýva na celú, zdieľanú planétu). Špecifikom doby nového klimatického režimu je práve bezprecedentné množstvo otázok legitimacy, ktoré si znovu musíme položiť, z čoho pramení bezprecedentný konflikt medzi legitimitou a legalitou - ten dnes nie je o nič menší a fundamentálnejší, než konflikt medzi novým klimatickým režimom, a kapitalizmom založenom na trvalom raste. To v praxi znamená, že v čase klimatickej krízy a na základe dát načrtnutých v úvode sa kapitalizmus v aktuálnej podobe stáva absolútne nelegitímny - je však legálny (či snáď viac, sám výrazne formuje definíciu legality). A naopak, klimatická kríza má legítimne, praktické riešenia (v rôznych podobách zásadnej reformy globálnej ekonomie, prezentovanej hnutiami za "nerúst"³⁷ - teda oslobodenie ekonomie a premýšľania ľudí od rastu HDP), ktoré však v súčasnom systéme moci nie sú legálne.³⁸

Už takto definovaná pozícia do veľkej miery otáča záujem a motiváciu architektúry a predovšetkým urbanizmu, pretože už samotné dôsledné, skúmanie vzťahov reality vygeneruje mnoho parametrov, s ktorými sa dá "urbanisticky" pracovať - hlavne sú však všetky vzťahy vďaka súvislostiam so spoločensko-ekonomickým systémom a s procesom klimatickej zmeny podrobené kritickému skúmaniu ich legitimacy. Rola urbanistu by tak mala potenciál syntetizovať tieto poznatky, ktoré sa v nej krížia, a byť oným kľúčovým článkom, ktorý určí najlegitímnejší proces premeny - vychádzajúci z "pluralitnej reality" miest, konfrontovaný s klimatickou zmenou a umiestnený do meniaceho sa systému kapitalizmu. Urbanista by tak mohol byť legítimným "kurátorom" mesta aj v časoch nového klimatického režimu, avšak jeho prácou by nebola ani tak "podoba miest" alebo "regulácia výstavby", ale skôr určovanie priorít, mediácia medzi rôznymi stranami, hľadanie miest rozvoja výstavby paralelne s ponechávaním priestoru spontánnosti, určovanie silného rámca zabezpečujúceho kroky k riešeniu klimatickej krízy, a naopak priestorov, ktoré nemusia byť natoľko zviazané verejnou správou.

V takejto pozícii urbanizmus neuteká mimo systém, naopak snaží sa o zmenu zvnútra - čo považujem za kľúčové. Dalo by sa povedať, že takto by urbanizmus využil schémy kapitalizmu k dosiahnutiu cieľov, ktoré pomôžu vyriešiť klimatickú krízu, a zároveň by spätne reformoval kapitalizmus cez túto prevrátenú perspektívu v prístupe ku prostrediu. Obrovskou výhodou dôsledného skúmania pluralitnej reality a "zrovnoprávnenia" produktívnej logiky mesta s inými logikami v ňom prítomnými, je, že prípadné investície môžu byť namiesto plošného pretvárania prostredia koncentrované do uzlových bodov, ktorých siet' vzťahov napríklad umožní

↑↑ Obr. 3: Lacaton Vassal - Place Léon Aucoc (zdroj: <https://www.lacatonvassal.com/index.php?idp=37>)

³⁷ HICKEL, Jason et. al. *De-growth can work – here's how science can help: Wealthy countries can create prosperity while using less materials and energy if they abandon economic growth as an objective.* in: Nature [online]

³⁸ BĚLOHRADSKÝ, Václav, Jan BĚLÍČEK et Pavel ŠPLÍCHAL. *Suůj smysl dnes nacházíme v konfrontaci s pohledem urchlíků.* [audiozáznam rozhovoru]

³⁹ SZALAY, Peter. *Nerást.* in: ERA 21: *Udržiteľný nerúst.* s. 22-24

⁴⁰ LACATON, Anne a Jean-Philippe VASSAL. *Freedom of Use.* s. 55-57

↑ Obr. 4: Lacaton Vassal - Cap Ferret House (zdroj: <https://www.atlasofplaces.com/architecture/cap-ferret-house/#figure-17>)

⁴¹ ŠEBESTÍK, Ondřej a Vladislav FERKL. *Stačí to přírodě nezkazit. Les na Klokočné ukazuje, že příroda to umí líp* [audiozáznam rozhovoru]

⁴² WILSON, Robin. *Not Doing/ Overdoing: 'Omission' and 'Excess' - Lacaton & Vassal's Place Léon Aucoc, Bordeaux, and Construire's Le Channel, Scène Nationale de Calais, Calais.* Architectural Design [online]

⁴³ LACATON, Anne a Jean-Philippe VASSAL. *Freedom of Use.* s. 57

⁴⁴ Tamže, s. 29-30

⁴⁵ Tamže, s. 39-40

⁴⁶ Tamže, s. 55

⁴⁷ Tamže, s. 57-59

d'alšiu indukciu želaných zmien. Alebo inak povedané - s mnohými miestami netreba robiť nič, pretože už v existujúcom stave sú kvalitným priestorom pre život viacerých paralelných "realít" a radikálna prestavba by znamenala neadekvátne uprednostnenie niektorých z nich.

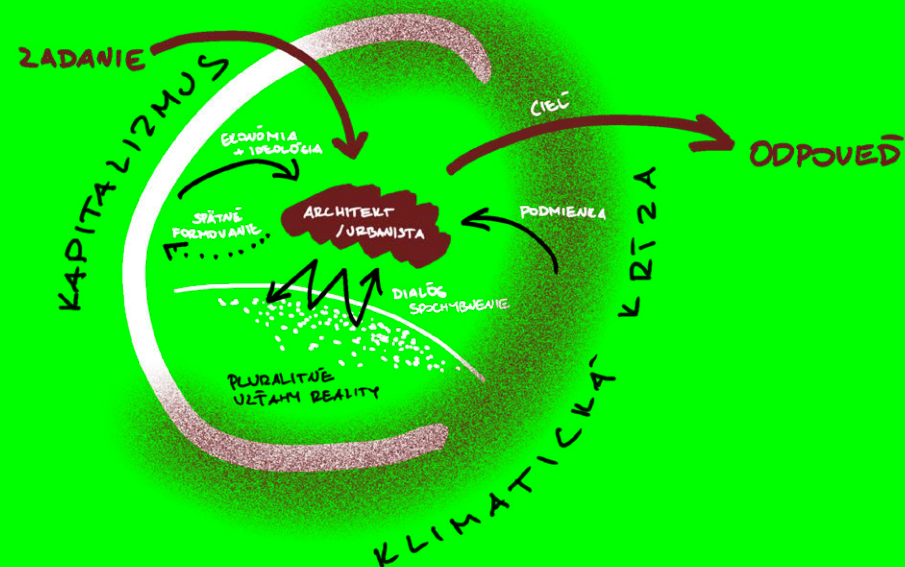
Skvelým príkladom takéhoto prístupu je práca francúzskeho ateliéru Lacaton Vassal, laureátov pritzkerovej ceny roku 2021. V ich notoricky známom projekte námestia Place Léon Aucoc v Bordeaux sa ich odpoveďou na zadanie rekonštrukcie námestia stalo "neurobiť nič" - respektíve, ich návrhom bol vylepšený systém údržby námestia a drobná reorganizácia dopravy.³⁹ Náplňou ich 4-mesačnej práce na projekte sa stalo pozorovanie života na námestí, rozhovory s obyvateľmi, starostlivá dokumentácia existujúceho stavu a vytrvalá argumentácia - na konci ktorej mesto tento projekt pochopilo, prijalo a zaplatilo.⁴⁰ Tento projekt má nielen absolútne nulovú uhlíkovú stopu (dá sa dokonca povedať, že zápornú - lebo namiesto výsadby novej zelene bola zachovaná existujúca zrastená zeleň, ktorej schopnosť ukladať CO² je vyššia než u mladej zelene),⁴¹ avšak zároveň vrhá kritický pohľad ako dovnútra oboru - čo "my architekti" považujeme za našu prácu, tak aj smerom von - ako si verejná správa a širšia verejnosť predstavujú prácu s mestom a "kvalitný verejný priestor".⁴² Zaujímavým je svedectvo architektov, ako bolo komplikované presvedčiť zástupcov mesta o ne-rekonštruovaní námestia - "Dobre, ale nechcete niečo vytvoriť? ... Nerozumieme ... bežne architekti radi menia, navrhujú: nábytok, lavičky...".⁴³ Vo finále však mesto získalo kvalitný verejný priestor (ktorý v podstate malo aj predtým, avšak o ňom nevedelo), uhlíkovo záporný a ekonomicky superefektívny - čo je veľmi dôležitý aspekt súvisiaci so spomínanou vnútornou reformou spoločenského systému.

Princíp minimálneho zásahu sa objavuje aj v ďalších projektoch ateliéru. V projekte domu na Cap Ferret si kladli otázku, ako špecifický pozemok pieskovej duny porostenej borovicovým lesom s výhľadmi na more na jednej strane zbytniť a na strane druhej zachovať presne taký, aký dnes je. Konštrukciu preto postavili na minimálnych pilótových základoch a dom vstavali medzi stromy - ani jeden strom tak nebol zotiaty.⁴⁴ Podobnou myšlienkou je aj projekt renovácie komplexu 500 bytov v Bordeaux na viackrát opakovanom princípe pridaných loggií, pri ktorom boli zdanlivo nevhodnotné panelové bytové domy zbavené azbestovej fasády, veľkoryso otvorené, zateplené a rozšírené o medzipriestor loggie - pričom všetko sa udialo bez nutnosti dlhšieho vystavovania obyvateľov, bez priameho zásahu do domovov ľudí⁴⁵ a s nákladmi 42 000 eur/byt (z čoho viac než polovica pripadla na rekonštrukciu spoločných priestorov, výťahov, atď').⁴⁶ "Prácou architekta nie je len stavať. Prvým je zváženie zadania, preskúmanie situácie a následné pochopenie komplexnosti situácie, a na konci ponúknuť odpoveď. Niekedy je odpoveďou stavať veľa.

OTÁZKA: AKO SA MENÍ ROLA ARCHITEKTA A URBANISTU V DOBE NOVÉHO KLIMATICKÉHO REŽIMU?

1. DNEŠNÉ FUNKOVANIE PROFESIE NIE JE ZHŤATELNE SO ZACHOVANÍM PROSTREDIA PRE ŽIOT NA ZEMI } VOLANIE PO REFORME

2. AKO BY TAKÁTO REFORMOVANÁ ROLA ARCHITEKTOV A URBANISTOV VYZERÁ?

3. AKÚ PODOBU BY MOHOL MAŤ PROJEKT SPRACOVANÝ PARADIGMOU TÝCHTO REFORMOVANÝCH ODBOROV?

KRAVÍ HORA "V TIENI"

Definovanie tejto pozície architektúry/urbanizmu na základe predchádzajúcich úvah nie je nijak prevratné - vychádza z prirodzených vzťahov odborov. Posun nastáva v určení urbanistu ako kurátorskej úlohy - ako "zákonodarnej moci" vývoja (teda nie rozvoja) prostredia, ktorá v sebe integruje poznatky o meste, podlieha a zároveň sa kriticky stavia voči spoločensko-ekonomickému systému, a oproti minulosti získava celý odbor jeden určujúci vektor - reaguje na klimatickú krízu. Architekt tak preberá zodpovednosť za priestorovú štruktúru mesta, podobu verejných priestorov a konečne riešenie samotných budov - v širšom slova zmysle je však hlavne "výkonnou mocou" urbanizmu a mediátorom medzi "kurátorom" a spoločnosťou (ako dnes vidíme u práce Lacaton Vassal).

Dilema legitimacy

Na základe predchádzajúcich schém by urbanista mal byť ten, kto rozhodne o "najlegitimnejšom postupe" pri riešení miest. Ako môžu také dilemy vyzerieť u fiktívnych situácií konkrétnych miest v Brne?

1. VEVEŘÍ

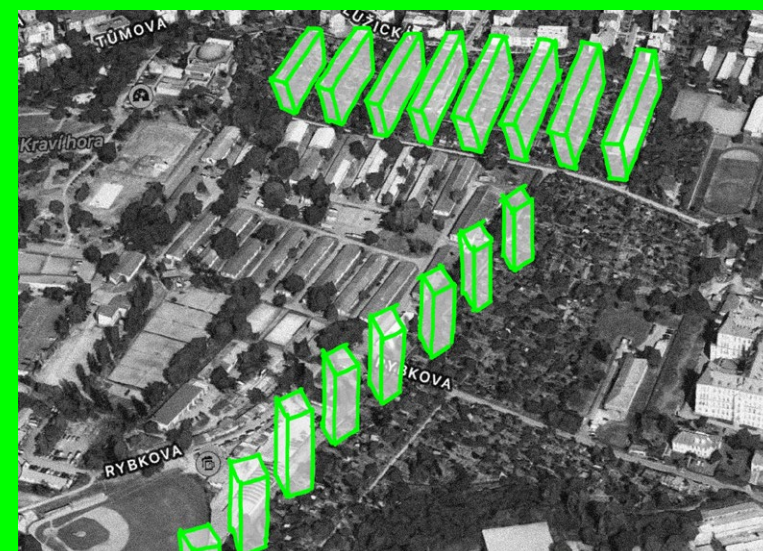
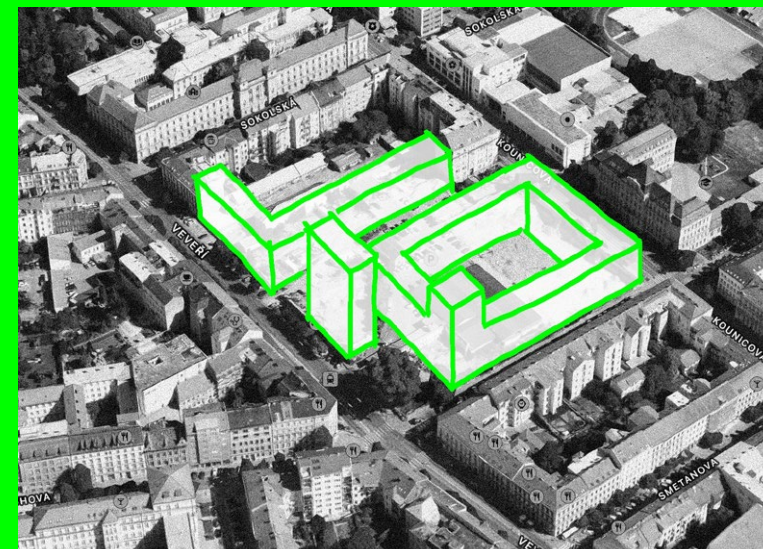
Súkromne vlastnený, vágny, v minulosti zastavaný pozemok v centre husto obývanej, obľúbenej štvrte. Súkromný bytový development je legitímnym využitím, ktoré pri spolupráci s mestom môže priniesť aspoň menší počet dostupných bytov a hlavne vybavenosť. Riešenie klimatickej krízy tu teda ustupuje výstavbe, ktorá je ekonomicko-spoločenským kompromisom.

2. PRIOR

Modernistický komplex má byť nahradený administratívnymi budovami s nákupnou pasážou charakteru susednej Vaňkovky - teda do veľkej miery podobným, len rozsiahlejším programom ako dnes. Existujúca, zdravá konštrukcia bude namiesto znovuvyužitia zbúraná, nové generické, pominuteľné budovy s konzumným programom za sebou zanechajú obrovské množstvo CO2 pri stavbe aj prevádzke - čo pôsobí nelegitimne.

3. KRAVÍ HORA

Rozsiahle územie vo verejnom vlastníctve, ktoré je dnes z veľkej časti pokryté zeleňou a záhradkami. Tie sú bohatým synantropným ekosystémom, avšak zároveň územím verejnosti neprístupným. Má sa zmeniť územie na park? Využiť jeho centrálnu polohu a masívnu výstavbu nájomného bývania vyriešiť bytovú krízu? A čo ostatné, existujúce "reality"? Takto komplexné územie nemá jasný legitímny cieľ a preto sa mu treba hlbšie venovať.

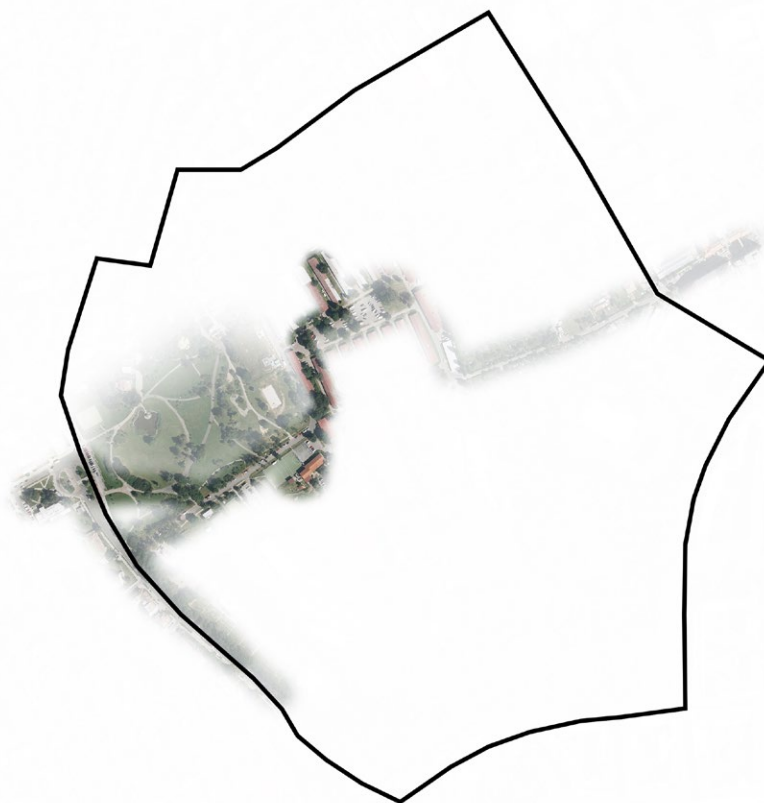

4. / "Obyvatelia" Kraví hory

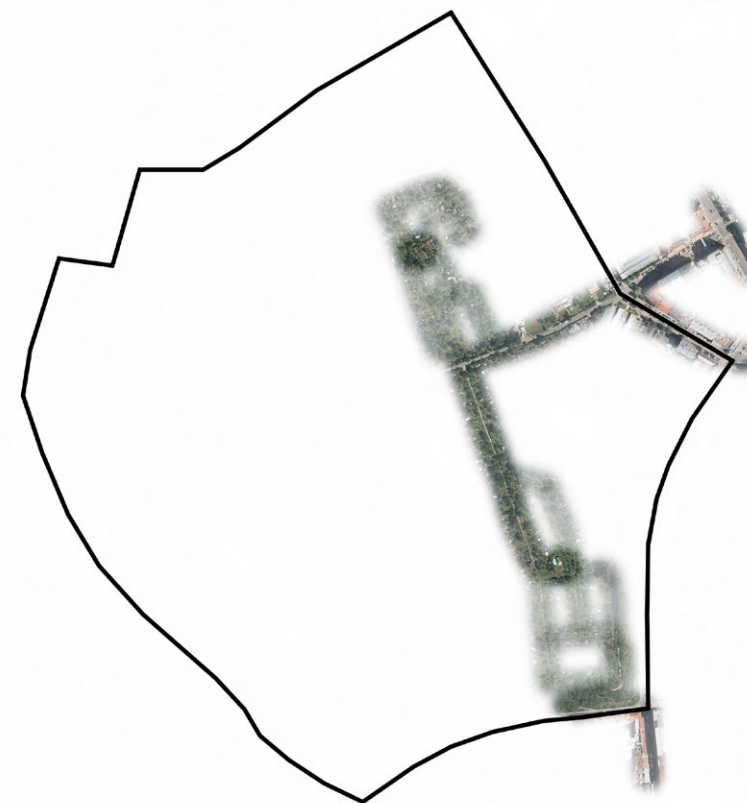
Kto býva na Kraví hore?

Drozdy, vrany, slimáky, mravce, ježkovia, topole, smrek, prhl'avy, d'ateliny... Stálymi obyvateľmi sú rastliny a zvieratá - ľudia sú len návštevníkmi. V centrálnom území Kraví hory, ktorého veľkosť je porovnateľná so stredovekým jadrom mesta Brna, žiadni stáli obyvatelia nie sú, čo stavia Kraví horu do (už aj bez toho) špecifickej pozície. Ak niekto navštevuje toto územie, má k tomu zväčša konkrétny dôvod - či už stráviť poobedie v parku, zaplávať si večer na plavárni, obhospodáriť záhradu, alebo ide do práce do jednej z firiem, ktoré sídlia v areáli likusákov. Toto striedanie rôznych ľudí na jednej strane umiestňuje Kraví horu do mentálnej mapy veľkej časti obyvateľov aj návštevníkov Brna, ktorí majú s týmto územím konkrétnu skúsenosť, na strane druhej však samotná veľkosť spôsobuje, že Kraví hora ako celok "nie je nikoho". Obrazy Kraví hory a miesta záujmu sa menia človek od človeka. Celkový obraz Kraví hory tak v hlave drží málokto - je zloženým z veľkého množstva malých črepín mentálnych máp jednotlivých ľudí. Aké podoby tieto mentálne mapy naberajú?

Po mapovaní fyzickej stránky Kraví hory, ktorá bola prezentovaná v preddiplomovej práci, pokračuje spoznávanie územia cez rozhovory s konkrétnymi ľuďmi - "obyvateľmi" Kraví hory, ktorí prichádzajú do tohto územia tráviť svoj voľný aj produktívny čas. Neformálne debaty sú zaznamenané formou poznámok z rozhovorov, mentálnych máp a fotografií z návštevy. Kapitola je zakončená expertným rozhovorom s vedúcim Odboru strategického rozvoja a spolupráce Magistrátu mesta Brna, Františkom Kubešom, ktorý je zároveň koordinátorom pracovnej skupiny "Kraví hora", a vedúcim technikom Hvězdárny Brno, Tomášom Hladíkom. Témou rozhovoru bol areál likusákov, ako aj ambície a pohľad "oficiálnych predstaviteľov" na Kraví horu.

Mára

Bajza

Kristián

pan Kopecký

27.2.2023 Marek Frait

Mára je študent architektúry, ktorý so svojou kapelou Můry Mají Nárok na Kremaci (MMNK), chodí pravidelne do kapelnej skúšobne v hornej časti likusákov, prípadne na pivo do Drakenu.

-Areál funguje ako spoločný celok, časti patriace VUT a mestu nie sú oddelené, a ako celok chcú, aby sa s ním pracovalo

-V Brne nie je veľa alternatív, kde nájsť miesto pre skúšobňu, Kravák je v tomto ideálny, aj keď budovy nie sú v dobrom stave... Magistrát ponúkal ako alternatívu priestory v Židenických kasárňach, čo je ale ďaleko od centra, a areál nie je bezpečný

-Konštrukcia je jak z papiera, baráky sú v dost' provizórnom stave, ale dá sa tam fungovať

-Baráky sú rozdelené na 2 časti, skúšobňa je v zadnej časti so vstupom z boku z cesty medzi barákmi, klasický trojtrakt s chodbou a miestnosťami, v strede kuchynka a wc

- "Komunita" vychádza skôr z nevyhnutného zdieľania územia, než aby sa všetci navzájom poznali - nefungujú teda príliš komunitne, neorganizujú spoločné akcie, ale hrozba búrania likusákov ich dala dokopy

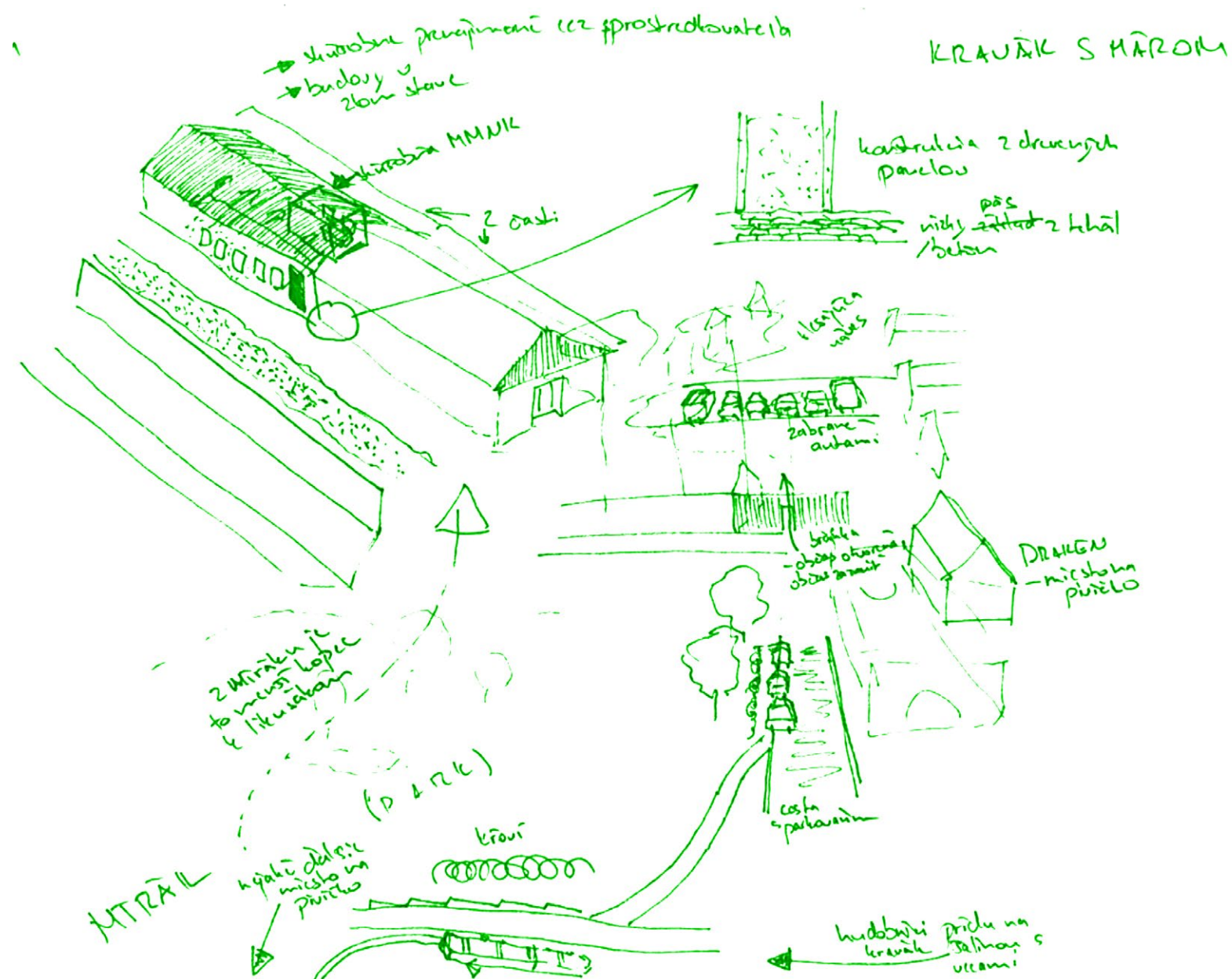
-Priestor v strede medzi likusákmi má obrovský potenciál! aj pre samotnú prestavbu, čo keby sa celá prestavba robila postupne ako tetris?

-Kto nemá auto a potrebuje nosiť veci, ide cez Náměstí Míru - je to zo šaliny bližšie a menej do kopca, než z Veveří

-Na pivo hlavne do "Drakenu", občas do tenisového klubu, keď je otvorené, ale inak okolo nič moc nie je... Na Náměstí míru je ešte pri brněnke hospoda

-Plot okolo nemá príliš opodstatnenie, areál je veľký a cez deň otvorený, okolo nie je žiaden sociálny dohľad, takže ak niekto nepovolaný chce prísť, nikto mu v tom nezabráni... Bezpečnosť ale nejak zabezpečená musí byť, predsa len tam majú rôznu techniku a veci, takže plot plní aspoň mentálnu bariéru - človeku nenapadne, že by mohol vojsť. Problém sú ale skôr rôzni ľudia vnútri areálu.

-Prenájom cca. 5000 Czk mesačne cez človeka, čo pod-prenajíma celú budovu na skúšobne.

2.3.2023 Bajza Doležalová

Bajza pracuje divadle, avšak zároveň viaže kytice z vlastných kvetín, ktoré si pestuje na prenajatom poličku v záhradkárskej osade Kraví hora II.

-Územie patriace mestu spravuje kolektív záhradkárov združených v záhradkárskom zväze, ktorí si volia svoje vedenie - jemu potom záhradkár platí nájom, ktorý je veľmi nízky, a teda dostupný komukoľvek

-Ak má človek záujem o záhradku, napíše vedeniu mail a je zaradený do poradníku - vrámci neho sú potom rôzne kritériá, podľa ktorých môže byť človek zvýhodnený, napríklad rodina s deťmi získa prednosť - cieľ je aby boli záhradky intenzívne využité a dobre spravované

-Vo finále má ale šancu každý - sú tu rodiny s deťmi, pani v stredných rokoch so psom, starší manželský pár...

-Občas ale musí človek dlhšie počkať (cca. 2 roky) - mnoho záhradkárov sú starší ľudia, ktorí na to majú čas, a teda záhradky sa uvoľňujú väčšinou, až keď ich títo ľudia nevládzu obhospodarovat'

-Je záujem, aby osada fungovala komunitne - ľudia si spolu opekajú pri ohni, organizujú veci v komunitnej chate (v druhej časti areálu), zdieľajú prebytok z úrody atď.

-Medzi záhradkármi vznikajú kamarátstva, susedia sa často nepoznajú a priatelia sa na základe práce na svojich poličkách

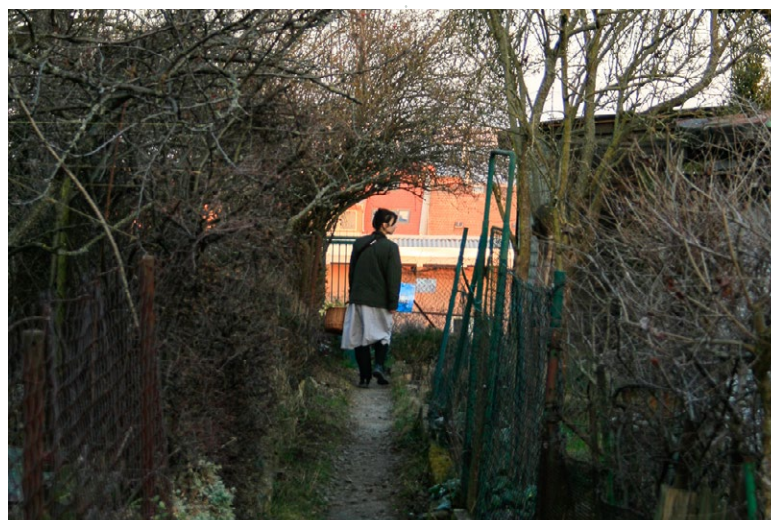
-Vedenie ale zároveň ľudom dost' "kecá" do podoby záhradky - človek ju napríklad nemôže nechať rásť divoko, nekosiť trávu (napriek enviro významu) atď., psy by mali byť na vodítku (aj keď sa to nedodržuje)

-2x ročne výstavy výpestkov pre verejnosť, raz za čas sa robia prehliadky záhradkárskej kolónie - verejnosti totiž často záhradkárske osady vadia, tak je snaha otvoriť záhradky viac k verejnosti

-Záhradky fungujú samozásobiteľsky aj biznisovo - Bajza si pestuje kytičky, ktoré potom viaže

-Veľkosť je kompromis medzi dostatočnou plochou na zabezpečenie zmysluplného výnosu, plochou, o ktorú sa môže zvláda postarať, a priestorom, ktorý je k dispozícii - Bajze by sa hodilo aj väčšie poličko než to dnešné (komunitná záhrada by jej nevyhovovala, nemala by dostatočný priestor)

-Záhradkári sú často z Veveří a okolia - v lete sa treba o záhradku starať každý deň, preto je dobré bývať blízko

-V lete příjemná oáza

-V osadě sú rozvody vody ku každej záhradke, v spolkovej chate je náradie na požičanie, ale väčšina ľudí má svoje

-Chatky v záhradkách sú majetkom prenajímateľou - občas to môže byť problematické, pretože pri zmene nájomcu musí byť chatka odpredaná novému nájomcovi, čo znamená nárazovo veľkú sumu peňazí

-V minulosti mesto plánovalo zrušiť záhradkársku osadu, čo zdvihlo vlnu odporu - dnes je status quo

-2-3x do roka sú brigády, kde sa kolektívne pracuje na vylepšeníach osady - snaha, aby osada pôsobila dobre aj smerom von

-Osada žiaľ musí byť oplotená, aby bola úroda záhradkárov ochránená

2.3.2023 Kristián Mañas

Kristián je bývalý študent FAVU, ktorý pred rokmi náhodou narazil na likusáky a oslovil mesto s možnosťou ich prenájmu. Dnes vo svojej kancelárii v jednom z likusákov robí software.

-Menšia časť likusákov vlastnená mestom, ktorej sa mala týkať medializované búranie, kedysi slúžila len ako bezvýznamné sklady, ktoré sú v časti areálu dodnes - v tejto časti sa teda nedá úplne hovoriť o komunite

-V hlavnej časti patriacej VUT funguje lepšia "komunitná" synergia medzi nájomcami

-Funkčné previazanie s časťou patriacou VUT je tiež jeden z dôvodov, prečo sa nedá časť mesta tak jednoducho zbúrať

-Prenájom priamo od mesta, nájomcovia sa do priestorov dostali rôzne, väčšinou sa jednoducho ozvali na magistrát so záujmom o prenájom, je to netransparentné

-Barák "strašný", lokalita excelentná

-Kúrenie sa nedá vypnúť ani regulovať, pravdepodobne azbest v stenách (pozn. potvrdené posudkom vypracovaným pre magistrát - viz. rozhovor s predstaviteľmi mesta), do budovy by bolo treba investovať, avšak to by malo zmysel jedine, ak by bola zabezpečená kontinuita

-Stopy bývalých vojenských tried, chýba kuchyňa...

-Estetika punkového, útulného pracovného priestoru ako "filter na klientov" - zároveň je to však ekonomické riešenie (napriek vysokým nákladom na kúrenie v budove bez izolácie), keďže dnes sú bežné kancelárie extrémne drahé

-Zároveň ale tá nedokonalosť vo výsledku funguje - vďaka nezáujmu a horšiemu stavu budov, bez nálepky "kultúrneho a kreatívneho hubu" (pozn. - ako napríklad Kumst na ulici Údolní) sú priestory ekonomicky dostupné - "mesto hľadá kreatívne centrum, pritom ho tu má - len ho napríklad prenajíma stavebnej firme"

-Dnešný plot je nezmyselný, areálom sa dá tak či tak prejsť a je len rádoby strážený, celý areál by mohol byť verejný - stálo by to aj za prípadné riziko krádeží

-Napríklad sochár Milan Houser z FAVU si upravil priestor vedľa svojho ateliéru v likusáku a je z toho pekná záhrada - ale schovaná za plotom

-Chodím do práce, kde nie je hluk. Je tu zenový klúd

-Miesto snov pre akékoľvek kultúrne centrum alebo reštauráciu je dvor nad homerunom (pozn. dnešný autoservis a susediaca historická budova), toto miesto by sa malo transformovať

-O budovu autoservisu má záujem aj firma 8D ktorá vyrába hračky a využíva susednú budovu na workshopy

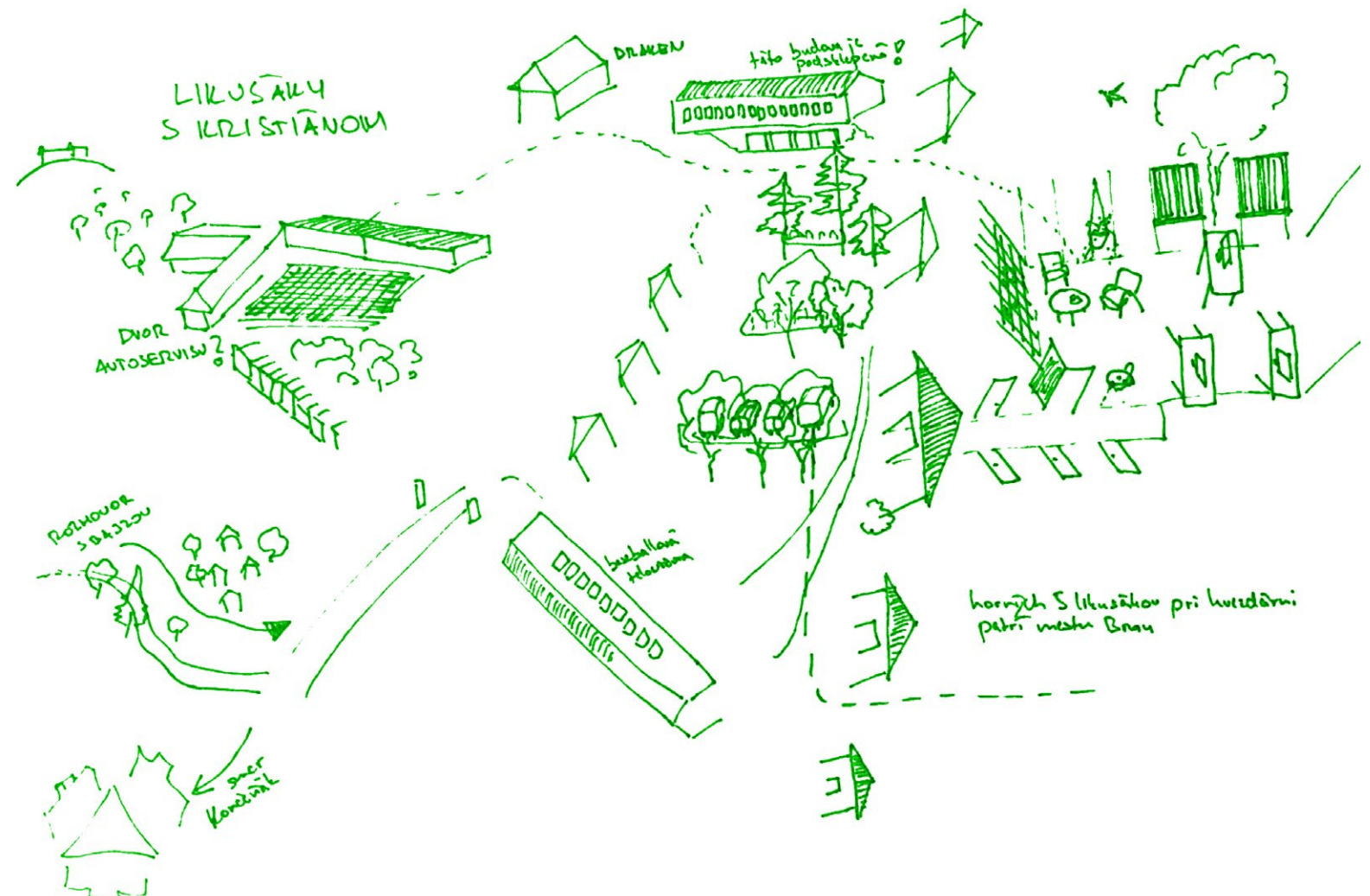
-V okolí Kraví hory je silná rodinná komunita obyvateľov

-Draken má obrovský monopol - susedí s obľúbeným parkom a pritom nemá žiadnu konkurenciu v okolí, nie je kam inam ísť na pivo

-Plaváreň má obrovský areál, ktorý nie je nikdy plný

-Roky sa tu nič nezmenilo, nič sa tu nedeje. Je to dobre alebo zle?

-Akoby boli na Kraví hore priestory, v ktorých sa ohne časopriestor a zabudne sa na ne, nikto o ne nejaví záujem, sú to slepé miesta...

21.3.2023 Milan Kopecký

Pán Kopecký je predsedom záhradkárskej osady Kraví hora I. a spolu so ženou si prenajímajú jednu zo záhradiek tejto starej osady, rozkladajúcej sa priamo pod brnenskou hviezdárňou

-Kraví hora I. je najstaršia záhradkárska osada v okolí, založená bola v 30tych rokoch 20. storočia a mnohé z objektov v osade sú pôvodné z tohto obdobia

-veľmi dlhá kontinuita - najstarší členovia si ako deti pamätajú zakladanie osady

-zároveň ale veľká neistota - zmluva s mestom vždy len na rok dopredu a čas od času sa objavujú snahy o zrušenie záhradiek, dokedy to vydrží?

-V centrálnej časti je námestie s detským ihriskom, pieskoviskom, skladmi a pôvodnou klubovňou - čiastočne podpivničeným domčekom, s jednou veľkou miestnosťou, ktorá slúži pre rôzne komunitné akcie členov osady, prípadne si ju členovia prenajímajú pre svoje akcie

-Osada funguje veľmi komunitne, všetci sa poznajú, často pracujú na svojich záhradkách, potom idú viacerí spolu na pivo do klubovne, organizujú spoločné výlety rodín...

-Rôzne substráty a záhradkárske potreby sa nakupujú spoločne a skladujú v domčeku na námestí

-je to celkom ťažké, na záhradke treba byť často každý deň, mladí ľudia na to nemajú čas a preto záhradkári skôr dôchodcovia - tí však potom často nevládzu

-Zo strany vedenia je tlak na využitie, lebo záujem o záhradky je obrovský, dlhá čakacia doba - preto, ak už niekto záhradku dostane, musí sa o ňu zodpovedne starať

-pozemky si prenajímajú od Brna-střed ako spolok, a následne ich ako spolok spravujú a pridelujú jednotlivým záhradkárom

-veľmi nízky nájom, ročne okolo 3000 czk

-dodržiavanie pravidiel - plôtiky do výšky 70 cm, vybrané dreviny, nie ihličnaté stromy atď.

-v mieste je málo zeminy, človek len kopne do zeme a narazí na skalu

-organizujú akcie pre verejnosť - dni otvorených dverí, koncerty na námestí...

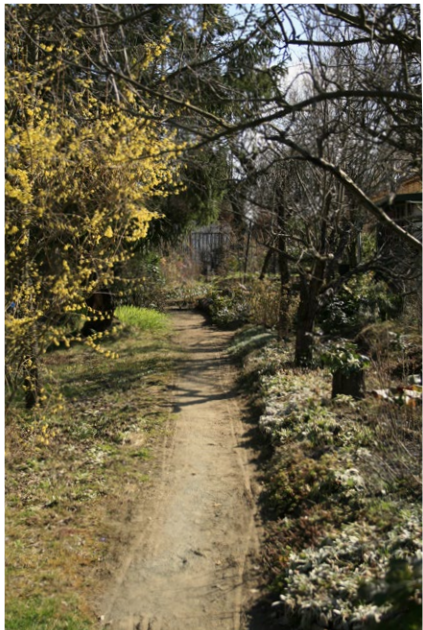
-problém s odpredajom chat/kôlní na záhradkách, ktoré si postavili nájomcovia (pozn. spomínané už v poznámkach rozhovoru s Bajzou), často jednorázový náklad niekoľko desiat tisíc

-bez plotov to nepôjde, v zime sa do chatiek nasťahujú beždomovci (pozn. je to zle alebo dobre?), pomáha im ale dohoda s políciou, že z času na čas chodia na obhliadky po osade

-hudobné skúšobne v likusákoch ich rušia

17.4.2023

Rozhovor na hvězdárni s Františkem Kubešem a Tomášem Hladíkem

František Kubeš: Tato pracovní skupina vznikla ještě před vytvořením nové koalice, takže mezitím už došlo i k renominaci. Cílem bylo, aby se k jednomu stolu dostali všichni relevantní aktéři, protože vím, že například zástupci petentů byli u paní primátorky, ale informace se potom už nedostaly dál k tehdejšímu panu náměstkovi. Respektive, bylo nám jasné, že zkrátka a jednoduše tam nejde jen o politickou úroveň, ale že musí být přítomni také úředníci, zástupci městské části a samozřejmě zástupci hvězdárny. Proto vznikla pracovní skupina s úkolem navázat určitý dialog a vyřešit danou situaci. Momentálně to vypadá tak, že se do areálu ze strany města příliš neinvestuje, řeší se pouze problémy, které vznikají za provozu nebo z provozu. Jsou tam nějaké ideové záměry a je potřeba si říct, co s areálem bude dál před novou topnou sezónou. Nebo například předtím, než začnou bourací práce, pokud se o nich rozhodne.

FK: Já si myslím, že se primárně jednalo o tom, aby se prostory zachovaly pro kulturní a kreativní využití. Samozřejmě v druhém bodu plánu šlo o celé koncepční řešení areálu Kraví hora. My se tady bavíme pouze o části, která patří městu, což je menší část celého areálu. Při debatě o Kraví hoře se ale můžeme bavit ještě o mnohem širším území, které bude řešit územní studie. Hledání nového působiště pro petenty by nastalo až v důsledku, že se nepodaří nalézt kompromis či nějaká společná dohoda, za jakých podmínek tam zůstanou a kde. Určitě nebyl prvotní cíl s nimi diskutovat o tom, kam se přesunou v rámci Brna.

Na OSRS (Odbore strategického rozvoja a spolupráce) vznikla na jeseň minulého roka pracovní skupina zaoberajúca sa Kraví horou. Aká motivácia viedla k vytvoreniu tejto skupiny zo strany mesta?

Dali by sa nejakým spôsobom zhrnúť, aké boli vlastne požiadavky petentov smerom k mestu? Je to iba o zachovaní alebo širšom dialógu o nájdení miesta pre túto komunitu? Akým spôsobom prebieha tento vzťah?

Rozumiem. Diskusia primárne prebieha o tomto areáli a ďalšom vývoji. Akým spô-

sobom dnes funguje prenájom tých budov a vôbec prevádzka celého areálu?

To rozdelenie medzi mesto a VUT celú situáciu iba viac komplikuje...

FK: Nám (odboru strategického rozvoje a spolupráce) je časť areálu svěřena a přes nás je dále předána Hvězdárně a planetáriu Brno. V reálu to funguje tak, že my například vybíráme nájemné, platíme za služby Vysokému učení technickému (VUT). Musíme to neustále řešit tzv. rozpočtovými opatřeními. Já s tím tak čtyřikrát do roka chodím do zastupitelstva, abych měl prostředky na dané položce a mohl zaplatit, co VUT platit musím. Všechny ostatní věci týkající se provozu řeší přímo hvězdárna. Například nějaké havárie nebo technické problémy.

Tomáš Hladík: A aby to s těmi energiemi ještě nebylo tak jednoduché, vodné a stočné jde přes noc, protože to máme na příjmu my jako hvězdárna. Vodné, stočné fakturujeme my, zbytek OSRS.

TH: Ano, je to komplikovanější, ale je to dáno stavbou jako takovou, protože sítě jsou napojené k areálu VUT. Těch pět městských likusů je téměř až za areálem VUT. A samozřejmě to sebou nese i fakturační problémy, musí se několikrát přefakturovávat. V podstatě pro město je dodavatel energií VUT. Kromě vody, která je na příjmu, ale zase přes nás. Je taková idea, že pokud by začala nějaká

stavební činnost, přípojky se udělají mimo areál VUT. Máme zjištěno, kam vedou páteřní sítě v okolí a že by se daly udělat nové přípojky, které už by patřily přímo městu.

FK: Odpověď je ano i ne. Najít nějakou společnou vizi k území bez ohledu na to, kdo ho vlastní, je žádoucí. Proto máme zástupce VUT v pracovní skupině. Pokud jde o společný postup, tam jsem trochu skeptický, protože přece jen jsou to dva vlastníci a dokážu si představit, že VUT bude mít s územím jiné záměry než město. Víme, že zástupci kulturní a kreativní scény si pronajímají jak likusáky patřící městu, tak i ty patřící VUT.

Existuje aj variant, v ktorom by sa obe časti ďalej rozvíjali samostatne alebo má dôjsť k vzniku spoločnej štúdie pre širšie územie?

Ako vlastne vnímate kurátorskú úlohu Kraví hory v širšom spektre? Je to spomínaná pracovná skupina, alebo kto je tým činiteľom, ktorý dokáže v širšom pohľade poňať celé územie?

Územná štúdia je teda všeobjímajúcim dokumentom, ktorý obsahuje aj závery pracovnej skupiny. V akom stave sú tie budovy dnes?

Akým spôsobom aktuálne prebieha právny vzťah medzi nájomcami, konkrétnymi ľuďmi tam vykonávajúcimi určité činnosti, a hvezdárňou, prípadne magistrátom?

FK: Myslím si, že tady je potřeba odlišit jednu část Kraví hory, což je areál rozdělený na větší celek patřící VUT a menší městský. Ten má řešit pracovní skupina nebo minimálně o tom diskutovat za přítomnosti všech aktérů, což bylo cílem jejího založení. Koncepční řešení celé Kraví hory určitě přesahuje možnosti pracovní skupiny, byť tam máme zástupce Kanceláře architekta města Brna. Já vnímám, že základem pro celé koncepční uchopení Kraví hory, urbanistického celku a širší lokality je určitě územní studie. Koordinátora/kurátora vidím v podobě Kanceláře architekta města Brna, a to proto, že oni přichází do kontaktu s dalšími aktéry v tomto území, s kterými pracovní skupina nepracuje a ani nemá možnost pracovat. Jsou tam například hřiště Draken a mnozí další.

TH: Objektivně nejsou v dobrém stavu. Nechci říkat přímo dezolátním, ale budovy jsou stavěné za Wehrmachtu, jejich kvalita je špatná. Rozhodně ve srovnání s dnešními standardy, kdy je tlak na šetření energií a podobně. Ať už kvůli cenám, tak kvůli ekologii, jsme úplně mimo. Tam jsou takové úniky, že už dnes opravdu nesplňují standardy. Další stránkou jsou zákonné bezpečnostní normy, které budovy vzhledem ke stáří opět nesplňují. Obávám se, že si to někteří účastníci pronájmů moc neuvědomují nebo si to nechtějí připustit.

Jedná se o materiály používané za druhé světové války, stavělo se z toho, co bylo. Zateplení budov je řešeno kukuřičnými klasy, což samozřejmě nemusí být úplně na škodu vzhledem k ekologii, ale pak jakési opláštění není dotažené, jak by mělo být. Je tam přítomen azbest – přístavba ze sedmdesátých let. Sem tam zatéká. Topení je neregulovatelné téměř všude, protože jsou tam stržené hlavice. Radiátory samy o sobě mají tak velké ztráty, že těžko říct, jestli má ještě smysl vyměnit radiátory, aby se daly regulovat. Už jenom na rozvodových trubkách jsou takové ztráty, že to je zkrátka na kompletní rekonstrukci. Jsou jenom dvě varianty, jak vlastně postupovat v budoucnu. Za mě jako střízlivého člověka tam nevidím stav, že by se to nechalo tak, jak je. Buď areál musí projít velkou rekonstrukcí nebo se musí zbořit. Jinak mluvíme o časované bombě.

FK: Právním vztahy jsou takové, že nájemci mají uzavřenou smlouvu s námi (magistrátem), tedy právní vztah už je pouze mezi námi.

FK: To jsou staré smlouvy, to bychom do nich museli, jak se říká hrábnout a nevím no, jestli –

TH: Jestli do toho můžu vstoupit, jsou to smlouvy, které přešly na OSRS ze správy majetku, takže od té doby, pokud se nepletu, jsme v podstatě nové smlouvy neuzavírali. Všechno je historická záležitost a nic není nového.

FK: Myslím, že nejsou na dobu určitou, jsou na dobu neurčitou, tudíž by muselo dojít k nějaké domluvě mezi námi a druhou smluvní stranou. Samozřejmě, kdyby došlo na lámání chleba, máme právo dát výpověď, v případě, že by se s areálem mělo něco opravdu dělat. Myslím si, že ať už by se měl výrazně rekonstruovat nebo bourat, tak to vždycky bude znamenat, že nájemci tam nebudou moci být. Ideální by samozřejmě bylo jim nabídnout nějaký adekvátní prostor, ať už dočasně nebo na celou dobu. Záleží, pro jakou variantu se politické vedení města rozhodne. Pracovní skupina je mix politiků, úředníků, ale i zástupců veřejnosti, petentů či zástupců hvězdárny, jak už jsem říkal. Myslím, si že se jedná o platformu, kde se o věcech dá diskutovat, přestože to bude bolet, protože ani jedno řešení není ideálním řešením. S generální rekonstrukcí jsou spojeny finanční náklady a s nimi teď nikdo v rozpočtu nepočítá. Když bychom měli hovořit o finanční kondici města – šetří se. Druhá věc, která je také důležitá – když bychom to chtěli zbourat, tak samozřejmě víme, že to v minulosti vzbudilo velmi negativní emoce kulturní a kreativní veřejnosti. Asi žádné řešení nebude ideální.

FK: Jak už tady říkal pan Hladík, technický stav budov je takový, že město do nich chtě nechtě bude muset nějak investovat. A potom je otázkou, jestli investice, která nebude znamenat velkou rekonstrukci, není pouze dočasné vyhazování peněz.

TH: Ano, za mě to vidím úplně stejně – jakákoliv investice v řádu desetitisíců nebo statisíců je prostě jako když vezmete tape a zalepíte to páskou. Jenom se odloží problém na později, protože se zase objeví jiný někde jinde. Když vyměníme jednu část topení, s největší

Máte nějaký nástroj, ktorým ste potom schopný kontrolovať, kto si tam vlastne prenajíma dané priestory? Dá sa zamedziť prípadnému pod-prenajímaniu a takýmto schémam, ktoré sa dejú aj v prípade nájomného bývania? Je nějaký nástroj, ako týmto veciam zamedziť?

Jasné, rozumiem.

Má mesto a hvezdáreň isté ciele, ktoré by chceli na Kraví hoře zrealizovať vo forme chýbajúcich priestorov? Je nějaký širší zámer mesta pre Kraviu horu a pre územie vo vlastníctve mesta?

Dalo by sa povedať, že verejným záujmom je rozšíriť verejný priestor vrámci Kraví hory.

pravděpodobností se porouchá někde dál. Tak to zkrátka bude, protože stavby opravdu nejsou v dobrém stavu.

FK: Musím říct, že tohle by mělo být obsaženo v územní studii, protože tam bude samozřejmě řečeno, jaké cíle město má v jednotlivých částech Kraví hory. A když se vrátím zase k areálu, tam vlastně cíl ještě nebyl definován, protože původně se zdálo, že se bude jednat o postupnou demolici likusáků s ohledem na jejich špatný technický stav, a rozšíření veřejného prostranství s využitím pro rekreační účely. Nicméně víme, že se proti tomu zvedla jakási vlna nesouhlasu, možná přímo odporu. To vedlo také k tomu, že byla spuštěna anketa, která ale nepřinesla jednoznačnou odpověď, byť převažovali ti, kteří si přáli, aby se likusáky zbouraly, aby byla rozšířena část Kraví hory, kde se dá volně pobývat. Nicméně, jak říkal tehdejší pan náměstek Koláčný, podpora veřejnosti pro tuto změnu nebyla tak drtivá. Proto k tomu nebylo přistoupeno. Petenti potom jednali přímo u paní primátorky, což taky vedlo ke vzniku pracovní skupiny. Zatím jsme se setkali na začátku jednou, pak cirká za dva měsíce přímo i celá porada vedení. To znamená politické vedení města, pan tajemník byl také přítomen a prošli jsme si areál právě i se zástupci petentů. A od té doby zástupci petentů poslali paní primátorce avízo, že by rádi přišli v měsíci květnu s nějakým řešením situace. Takže asi další pracovní skupinu bychom uskutečnili poté, až obdržíme jejich návrh, který prý byl paní primátorce přislíben na jejich setkání. Já to nedokážu potvrdit, protože jsem na něm nebyl. Nicméně nemá smysl se teďka scházet, když očekávám, že dostaneme nějaký validní podklad pro jednání.

FK: Ano a zároveň město má také za cíl, aby ti, kteří tady jsou, myslím část nájemníků, kteří jsou v kulturním a kreativním odvětví, dostala a měla možnost se někam přestěhovat, ne aby zůstala bez možnosti pokračovat dál. Což je asi moment, který bude velmi náročné skloubit, ale já osobně si to dokážu představit. Mnohokrát ze strany petentů zaznělo, že se zruší, poničí jakýsi unikátní ekosystém, což nedokážu úplně posoudit. Myslím si, že aktivity města, byť o nich nebylo rozhodnuto, nějakým způsobem zmobilizovaly petenty a ti se spojili dohromady. Osobně si myslím, že by bylo žádoucí, aby se posunuli například do části VUT, které dlouhodobě počítalo s tím, že by některé své prostory právě těmto kulturním a kreativním subjektům poskytlo. Pokud nebude na obzoru

žádné řešení, do jakého data se tato část má vystěhovat, VUT nebude své prostory blokovat věčně.

TH: Za hvězdárnu, my bychom byli samozřejmě rádi, kdybychom mohli rozšiřovat kultivaci tohoto prostoru. Myslím, že je vidět, že se snažíme starat se o okolí hvězdárny tak, aby jak našim, tak i všem návštěvníkům Kraví hory bylo venku hezky. Ať už se jedná o zeleň, čistotu v parku a podobně. Mohli bychom případný areál využít pro pořádání našich venkovních akcí, kulturních i vzdělávacích. Bylo by pro nás samozřejmě výhodou mít možnost prostor využívat, ale chceme se o něj i celkově starat, kultivovat ho, protože nám není jedno, jak Kraví hora vypadá. Jsme zde asi největší, nejviditelnější subjekt, tak to bereme historicky za své.

TH: Vnímáme to naprosto stejně a snažíme se tedy o území starat, ať už to jde nebo nejde přímo za námi, aktivně spolupracujeme s OŽP Brno střed, vše diskutujeme a řešíme. Pokud je vidět, že strom umírá, uděláme dendrologický posudek, případně místo něj zasadíme nový. Není nám úplně jedno, jak to tady vypadá. I s ohledem na bezpečnost samozřejmě všechno kontrolujeme, pravidelně ořezáváme, protože jsme na kopci a při vichrech často spadne nějaká větev.

FK: Je třeba dodat, že likusáky města vypadají o poznání hůř než likusáky VUT, přestože konstrukce je ze stejné doby.

Hvezdáreň sa teda dá považovať za isté ohnisko vrámci celého kopca.

TH: Ze strany města se dlouhodobě do oprav likusáků neinvestovalo, na rozdíl od VUT, které se o rekonstrukci snažilo alespoň postupnými kroky. Já si nejsem úplně jistý, nejsem stavař, ale nezdá se mi, že by tento postup v našem případě byl ještě možný. Myslím si, že už jsme v bodě, kdy to chce opravdu generální rekonstrukci. Už nebude stačit vyměnit okna a topení. I kdyby ano, tak pořád mluvíme o milionech korun. Likusáků máme pět.

Jasné, rozumiem. Na záver mám ešte takú jednoduchú otázku, v čom vidíte kvality Kraví hory ako celku? Aké sú jej hodnoty, ktoré poskytuje celému Brnu?

FK: Pro mě je to veřejně přístupná zelená plocha blízko centra města s excelentní dostupností MHD, primárně tramvají a nemusíme si tady říkat, že okolí Kraví hory je velmi pěkné z hlediska urbanismu. Kostel sv. Augustina, krytý bazén, koupaliště a tak dále. Vnímám také důležitost toho, že je zde na kopci středobod v podobě hvězdárny, která přitahuje spoustu obyvatel i uživatelů města. Jak jsme dnes přicházeli, viděli jsme tady rej dětí. Není to pouze pro ně, ale i pro dospělé. Program hvězdárny je velmi pestrý, je takový hub pro popularizaci vědy a

výzkumu. Právě proto hvězdárnu nevnímám jako kulturní instituci, ale instituci zaměřenou na vědu a výzkum. Jsou zde i akce odborného charakteru, byly tady brněnské či jihomoravské dny kosmonautiky teď na začátku března.

TH: Také pořádáme festival vědy.

FK: Festival vědy, festival planet, který je v létě přímo v areálu parku. Pro mě je Kraví hora místem, kde si dokážu představit, že si člověk vezme deku a udělá si piknik. Je to unikátní místo a má jednoznačnou hodnotu.

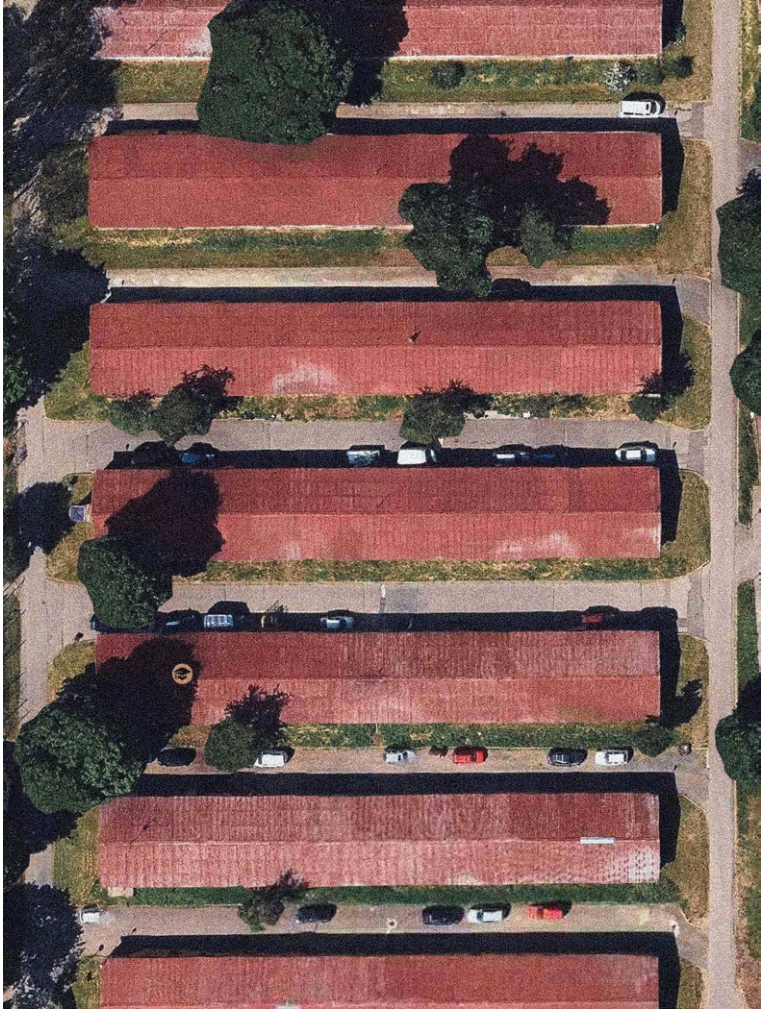
TH: Já to vnímám úplně stejně a jenom naprosto laicky řeknu – běžte se projít po Kraví hoře. Ano, uvidíte krásný výhled na kostel svatého Augustina. Pak je zde ještě jakási možnost veřejně přístupného prostoru při projití se mezi Drakenem a bazénem. Směrem tam už se otvírá krásný výhled na Špilberk a jihovýchodní část města. Potom zde najdeme vizuálně uzavřený prostor areálu, který znemožňuje výhled z této strany kopce na zbytek města. Pro obyčejného člověka se zdá se zamknutý, přestože branka je odemčena. Nikdo si netroufne sem vstoupit, pokud není místní a neví, že se tudy smí projít. Já sám bych o tom nevěděl, kdybych tu nepracoval. Výhled tímto směrem je neuvěřitelný. Za mě asi z těch tří pohledů i ten nejhezčí, byť výhled od bazénu nabízí Špilberk a Petrov. Vidíte z něj až na Hády, zbytek centra, kopec u Líšně, nákupní centrum Královo Pole. Kdyby se areál otevřel, může se přirozeně propojit s cestou na Kraví horu. Pokud vím, tak VUT není proti tomu otvírat areál veřejnosti. Pokud by dnes nebyl tímto stylem oplocen, přirozeně by se cesta mezi ním a přístupovými cestami na kopec spojili. Kraví hora je kopec. Kopec funguje někdy jako spojnice mezi konečnou tramvaje. Když stavaři potřebují na fakultu, přeběhnout kopec, protože je to nejbližší, je to nejrychlejší. Trvalo léta, než to dopravní podnik pochopil (nebo nevím, zda to bylo o pochopení nebo o kapacitách). Linka 68, která nyní pendluje mezi Kounicovou a Kraví horou ve špičce i čtyřikrát do hodiny, hodně pomáhá. Na Míráku jsou školy. Pokud berete směr Bystrc, Lesná atd, tak je rychlejší jet přes Veveří než se vracet na Českou a podobně. Plot areálu zkrátka tvoří bariéry a když nic jiného, tak za mě by mělo zmizet v první fázi hlavně oplocení. Na druhou stranu rozumím tomu, že vzhledem ke stavu budov má zahrazení přístupu význam bezpečnostní. Ale nelze se na všechny dívat jako na potenciální zloděje. Snažil bych se to otevřít veřejnosti.

FK: Já jsem rád, že jsi tady zmínil tu bariéru. Bariéra je mentální a fyzická. Dotyčný si nevšimne, nebo se zdráhá vstoupit, když je tam plot. Za mě by určitě pomohlo to nějakým způsobem otevřít, rozšířit mentálně Kraví horu. Je to lokalita, kam bychom mohli vstoupit, něco vidět, něco se dozvědět. Slyšel jsem, že tam mají dny otevřených dveří, ale asi jenom jednou ročně, myslím si, že je to málo.

Vd'aka, ja myslím, že sme to krásne prebrali, ak vás ešte něco napadá...

Vd'aka za rozhovor.

FK: Oproti našemu minulému setkání v polovině března jsou zde jen novinky s tou výpovědí a s příslibem petentů, že bude nový podklad k diskuzi. Takže pracovní skupina by se sešla až poté, co ho obdrží, může to být začátek i konec května, tak uvidíme.

1. Permanentná dočasnosť:

Kraví horu sme popísali ako kompenzačný mechanizmus mesta Brno. Ten je však funkčný, dokiaľ je územie flexibilné, dokáže reagovať na spoločenské zmeny a byť tak pružným územím krátkych cyklov, slúžiacim rigidnému mestu meniacemu sa v dlhých časových úsekoch. Zásahy a zmeny preto nesmú byť definitívne, musia byť reverzibilné. "Absolútna moc" územného plánovania a urbanizmu tak musí byť využitá nie k definovaniu ideálneho stavu, ale skôr nastaveniu pravidiel hry, ktoré nechajú dejom otvorený koniec.

2. Sukcesivita:

Existujúce kvality boli popísané. Ich podoba nie je status-quo, ale už len identifikovanie princípov, z ktorých tieto kvality (a hlavne aktuálnosť týchto kvalít!) vychádzajú, znamená, že premena alebo vývoj jednotlivých častí územia pramení zo súčasnej situácie a k radikálnym zmenám (ani fyzickým, ani ideovým) by nemalo dochádzať, ak ku týmto zmenám neexistuje rovnako radikálny dôvod. Prírodný vývoj miest s rešpektom k jeho vrstvám je zároveň odpoveďou na výzvy nového klimatického režimu, lebo sukcesivita znamená maximálne využitie materiálneho potenciálu miest, "tak ako sú", a postupnosť zmien, ktoré do veľkej miery nie sú dlhodobé a definitívne naplánované, ale skôr "vyplývajú z procesu". Konkrétnejším, ale stále všeobecným pravidlom pre rozvoj Kraví hory môže byť zásada, v prvom rade:

-stavat' na miestach, ktoré sú dnes zastavané a spevnené

-rozvíjať prírodný potenciál na miestach, ktoré už sú pokryté vegetáciou

Odstrániť vegetáciu, zrovnať miesto pre stavbu a zaliť povrch vrstvou betónu totiž znamená de-facto nezvratne premeniť tento kúsok živej pôdy na neživú, anorganickú zmes (púšť). Naopak pracovať s minerálnymi povrchmi, odstraňovať spevnené povrchy a postupne im navracat' funkciu v ekosystéme je rozhodne environmentálne prínosné, ale chciet' od bývalej zastavanej plochy aby sa z nej lusknutím prsta stala úrodná pôda, by znamenalo v podstate doviezť túto úrodnú pôdu a nahradiť tú mŕtvu, čo znamená veľký energetický a materiálový vklad a ide to proti podstate veci.¹⁰⁴ Pravidlom teda je v prvom rade rešpektovať "režim miesta" a v prípade potreby ho meniť postupne a za pomoci prírodných procesov.

3. Práca s existujúcimi charaktermi:

Rešpekt k existujúcemu je dôležitý aj vo vzťahu k priestorovo-funkčnému potenciálu miest (respektíve, či miesta sú onou "križovatkou energií" Solá-Moralesa, alebo naopak ich kvalita tkvie v úplne inom význame). Nie všetko, čo je verejné a otvorené, je automaticky kvalitné, a naopak nemôže byť celé územie len skrýšou pred spoločenským systémom. Spektrum odlišných špecifických významov skoncentrovaných do nevelkého územia, významov, ktoré inde v širšom centre Brna nachádzame ťažko, je to, čo robí "kravák kravákom". Existujúce charaktery by sa preto mali tiež vyvíjať "sukcesívne", smerom k potenciálu alternatívnych foriem rekreácie a práce, ktoré sme definovali v kapitole "Po robote".

4. Akupunktúrne zásahy

Tento princíp súvisí ako so sukcesivitou a princípom dočasnosti, tak so širšou spoločenskou tematikou. Veľké plošné premeny nie sú environmentálne priaznivé, ale ani spoločensky a v konečnom dôsledku ekonomicky realizovateľné. V prípade identifikovania potenciálu k premene by obmedzené prostriedky mesta mali byť skoncentrované do menšieho počtu zásahov, ktoré majú potenciál ďalej indukovať želané posuny.

5. Zvýšenie kapacity verejnej a voľnej prístupného územia:

Verejnou požiadavkou na územie, definovanou aj v územnom pláne mesta Brno, je rozšírenie verejného priestoru v území. Ten je dnes pocitovo skoncentrovaný v parku medzi Náměstím Míru a hviezdárňou - ako sme však rozobrali v priestorovej analýze a analýze zelene, územie obsahuje niekoľko potenciálnych verejných priestorov parkového charakteru, ale aj intímnejších miest, ktoré stačí previazať dokopy do plynúceho priestoru voľnej rekreácie.

6. Hľadanie alternatívnych foriem rekreácie a práce:

Vývoj územia by mal byť na jednej strane do veľkej miery sukcesívny a stratégia by mala túto "sukcesivitu" chrániť, avšak cieľom je zároveň odpovedať na aktuálne výzvy popísané v kapitole "Po robote". To znamená nielen ovplyvniť vývoj k napĺňaniu aktuálnych potrieb Brňákov, ale zároveň cez rozoberané princípy z uvedenej kapitoly spätne formovať mesto Brno, a dostať tak myšlienke inverzného urbanizmu, keď periféria formuje mesto.

5. / Tieňové miesta a čas

O podobné princípy, ako sme rozobrali v druhej kapitole, sa v konkrétnejšej podobe pokúšala preddiplomová práca, [príloha](#) Tá zhrnula prístup k územiu Kraví hory v 6 princípoch:

1. Permanentná dočasnosť
2. Sukcesivita
3. Práca s existujúcimi charaktermi
4. Akupunktúrne zásahy
5. Zvýšenie kapacity verejnej a voľne prístupného územia
6. Hľadanie alternatívnych foriem rekreácie a práce

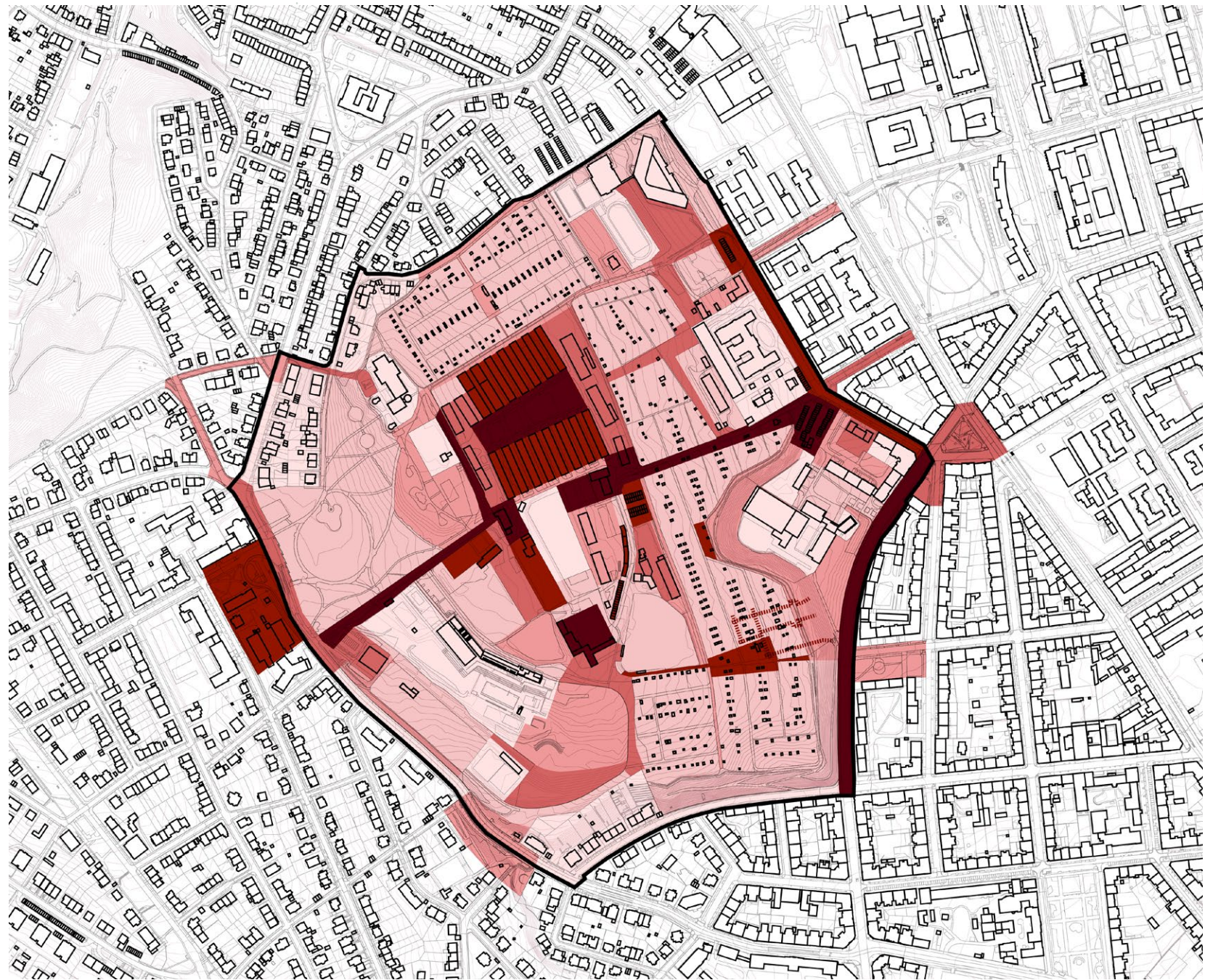
Všetky tieto princípy majú v zásade veľmi jednoduchú myšlienku, ktorá sa dá pekne čítať v práci uvedeného ateliéru Lacaton Vassal. Elementárne povedané - keď máme k dispozícii územie vo verejnom vlastníctve, ktoré je už dnes (vo viacerých vrstvách) kvalitné a obľúbené, pracujme s tým, čo máme a radšej citlivo pridávajme k existujúcemu, než by sme od základu všetko prekopávali. Dôvody sú jednoduché:

-je to environmentálne prínosné - nezničíme, ale rozviníme existujúci synantropný ekosystém, a pritom oproti radikálnym zásahom ušetríme energiu a materiál - teda emisie, ktoré sú dnes kľúčové

-územie je už dnes kvalitné, a zohráva v (eko)systéme mesta svoju úlohu - preto radšej stavíme na existujúcich kvalitách, než by sme ich nahradili inými kvalitami

-je to ekonomicky šetrné - hlbšia analýza miesta je časovo náročná, avšak odhalí uzlové body, v ktorých bude mať investícia najvýraznejší želaný efekt na územie, a naopak ponechá veľké územie regulovane-svojoľnému vývoju.

Tento prístup bol zosobnený v mape "miery záujmu" alebo presnejšie by sa dalo povedať "miery intenzity potreby", ktorá rozdelila územie do škály, na základe ktorej sa niektoré miesta stávajú predmetom záujmu mesta, urbanistu aj architekta, a naopak miesta, ktoré stačí všeobecne "pokryť" reguláciou a "nechať na pokoji". V území sme totiž definovali "škvrny", ktoré by sme mohli prirovnať k Aureliho "ostrovom v súostroví".⁴⁸ Tieto ostrovy sem vyplavilo urbanizované územie mesta Brno a ich význam preto smeruje hlavne smerom von, avšak zároveň tieto ostrovy už len vytlačením mimo urbanizáciu získavajú do veľkej miery autonómiu. Systém urbanizácie tieto funkcie a deje nedokázal "zhltnúť", absorbovať do svojej štruktúry, teda ich vytlačil do prázdneho územia, kde sú "mimo" a zároveň "v dosahu" - tým im však dal určitú mieru slobody a samosprávy, a aj výsostné postavenie oproti zvyšku štruktúry, ktoré (ako bolo rozoberané v preddiplomovej práci [príloha](#)) dodnes systém mesta nie je schopný odobrať a naspäť územie absorbovať. Tieto ostrovy by sme teda mohli prirovnať k Aureliho "oikos", teda princípu domu, v rámci ktorého panuje v tomto mikrouzemí určitá forma totality - v zmysle absolútnej vlády nad územím.⁴⁹ A skutočne, ako

Mapa "Miery záujmu"

Zdroj: preddiplomová práca
"Po Robote" [príloha](#)

⁴⁸ AURELI, Pier Vittorio. *The Possibility of an Absolute Architecture*. s. 11-21

⁴⁹ Tamže

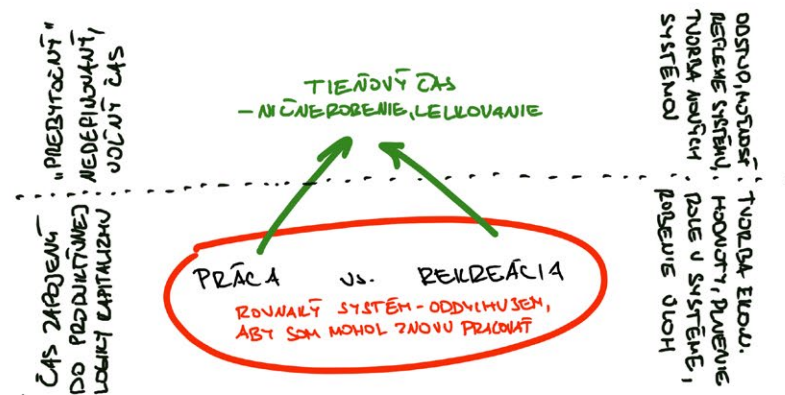
môžeme vidieť na základe rozhovorov z predchádzajúcej kapitoly, a v zisteniach z preddiplomovej práce, [príloha](#) onými organizujúcimi elementami v týchto ostrovoch nie je ani trhový mechanizmus (z neho sú do veľkej miery vyňaté vďaka verejnému vlastníctvu a špecifickému vzťahu s mestom), ani regulácia a pravidlá mesta (či už na základe nezáujmu mesta, alebo efektívnemu odporu voči akýmkoľvek snahám mesta o zmenu). Tieto územia teda, tak ako "oikos", podliehajú totalitnej moci "vnútorných poriadkov" - čo sa dá pekne demonštrovať na pomerne striktných "osadných rádoch" záhradkárskeho osád. Tieto zdanlivé ostrovy slobody uprostred urbánnej "ekonomickej

totality" sú tak určitou "alternatívnou totalitou", v ktorej môže človek obhospodarovat' svoj prenajímaný "kus zeme" len špecificky definovaným spôsobom. ^{viz koláž}

Pomenovaním mesta či záhradkárskej osady "totalitou" sa nesnažím o žiadnu degradáciu jej postavenia, alebo evokovanie pocitu "neslobody" - cieľom je len upozorniť na to, že každý systém spolužitia ľudí navzájom, či ľudí a prostredia, má svoje nevyhnutné pravidlá. A tie je podľa môjho názoru vhodné podrobovať kritike, avšak je potrebné chápať, v čom spočíva podstata týchto pravidiel - a teda, ktoré pravidlá môžeme na základe aktuálnych argumentov považovať za legitímne a ktoré nie (tak ako sme rozoberali v druhej kapitole). Na základe čiastočne objektívneho, avšak zároveň nevyhnutne subjektívneho posúdenia legitimacy pravidiel, potom vnímame systém ako "totalitu" alebo "slobodu" - pod týmto pojmom však každý z nás vníma trochu odlišný stav a zároveň sú tieto pojmy deformované práve oným spoločenským systémom, preto ich nemôžeme používať v absolútnom význame. ⁵⁰

Pre účely tejto práce preto "totalitou" chápme všeobecný princíp "nespochybnovanej, vynucovanej moci". Čo je pre účely tejto práce "slobodou"?

Ak sme "škvrný" z preddiplomovej práce prirovnali k Aureliho súostroviu "oikos", kde organizujúcim systémom je vnútorná moc, a okolitý systém mesta ako "urbanizáciu", ktorá je organizovaná ekonomickým systémom, tak "rozhrania" z preddiplomovej práce môžeme prirovnat' k "polis" - teda verejnému, "slobodnému" priestoru konfrontácie. ⁵¹ Do plochy "rozhraní" boli v preddiplomovej práci zaradené jednak línie hraníc medzi škvrnami, ale zároveň formálne aj neformálne verejné priestory. Bavíme sa teda o určitej kostre kolektívnych priestorov, ktoré by mohli potenciálne prerastať celým územím - čo bude docieľené úpravou hraníc jednotlivých škvŕn. ^{príloha} Rôzny charakter týchto priestorov je jednak to, čo musíme podľa princípov uvedených na začiatku kapitoly rešpektovať, a taktiež je to kľúč k väčšiemu konkretizovaniu miest záujmu tejto práce. Ak totiž nahradíme pri popisovaní tejto kostry verejných priestorov pojem slobody stavom "nezávislosti od spoločenského systému", tak získame určitú škálu voľnosti užívania priestorov. Vo všeobecnosti máme na jednej strane veľmi formálne priestory ako napríklad centrálna námestia veľkých miest, ktoré síce sú "verejné", avšak je v nich očakávaná určitá sociálna škála ľudí (napríklad bezdomovci nie sú želaní), a určité chovanie (predpoklad je, že si skôr kúpim jedlo v susednom bistre a len posedím chvíľu na námestí, než že by som do miesta priniesol svoju vlastnú aktivitu s určitou skupinou ľudí - napríklad by sme si rozostavili na námestí bránky a hrali florbal). Na strane druhej sú neformálne lesoparky a lúky mestských suburbií, ktorých reprezentatívna úloha klesá, a šírka použiteľnosti a možnej rozmanitosti "paralelných realít" (o ktorých sme hovorili v minulej kapitole) stúpa. Niekde medzi môžu byť formálne mestské

⁵⁰ HOUDA, Přemysl a Václav BĚLOHRADSKÝ. Bělohradský: Všichni jsme obětmi i katy [online]

⁵¹ AURELI, Pier Vittorio. The Possibility of an Absolute Architecture. s. 11-21

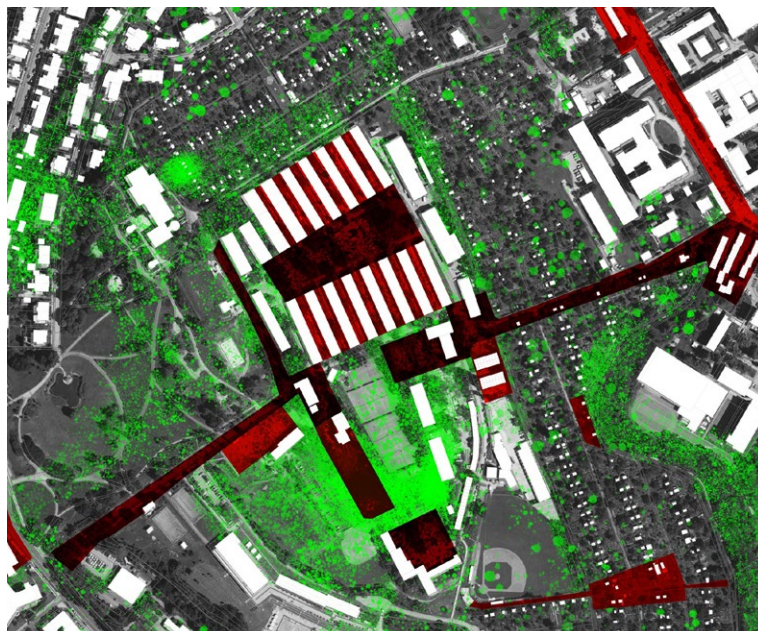
parky, a do extrémov môžeme umiestniť na jednej strane monitorované "business improvement districts", ktoré absolútne podliehajú ekonomickej produktivite, a na strane druhej, pre túto prácu tak dôležité vágne priestory.

Vágne priestory môžeme považovať za spoločensky najmenej závislú formu verejného priestoru. V ich používaní a prežívaní nielenže odpadá akýkoľvek tlak či očakávanie spoločnosti (pretože, ako sme rozoberali v preddiplomovej práci, tak organizujúcou logikou týchto priestorov sú skôr prírodné procesy než ľudský spoločenský systém), ale taktiež v nich do veľkej miery absentujú záchytné body, na základe ktorých sme zvyknutí vnímať a pomenúvať svet, a preto nás vágne priestory nechávajú vo zvláštnom vákuu. Sme v území mesta - ale jeho podobu tu vnímame len v stopách minulých dejov. Prostredie okolo nás má prírodný charakter, zahŕňa nás zmyslovými zážitkami, ktoré si asociujeme s prírodou - avšak zároveň sme si vedomí, že sme ešte pred chvíľou boli "v meste". Na jednej strane zažívame veľmi konkrétne svojbytné miesto, ktoré samo o sebe "je", no sme viac než kdekoľvek inde "v tieni" ostatných miest a systémov. ^{príloha} Tieňovosť ako špecifické pôsobenie vágnosti je teda to, čo nás zaujíma, a tieňové miesta sú pojmom, ktorým budeme vágne priestory Kraví hory pomenúvať.

Ak chceme hovoriť o tieňových miestach a ich pôsobení na človeka, musíme do úvah zahrnúť aj čas, ktorý je v tomto prípade kľúčový. Tak ako tieňové miesta dávajú priestor k fyzickému odstupu od tlaku spoločenského systému, tak tieňový čas dáva priestor k mentálnemu odstupu - je to čas, keď "nič nemusíme", teda nemusíme ani pracovať pre zabezpečenie financií na živobytie, ani vykonávať domáce práce a povinnosti spojené s rodinou (ako určitú "prácu starostlivosti"), alebo rekreovať pre opätovnú schopnosť pracovať. Tu nastáva dôležitý posun od preddiplomovej práce, v ktorej prebiehala úvaha o spoločnosti na škále pólů práca-rekreácia. Ak je však predmetom práce hľadanie alternatívy k produktívnej logike vecí, tak na danej škále sa stále pohybujeme vrámci tejto logiky. Záujmom je teda "krok stranou" - skúmanie času navyše, "lelkovanie", neurčitého, nepreddefinovaného - "tieňového času". Odstup od "služby" spoločenskému systému vnímam ako kľúčový pre uvedomenie si logiky, problémov aj potenciálu systému, a pre získanie času na prehodnocovanie fungovania systému - inak povedané, ťažko môžeme reformovať kapitalizmus, keď v prvom rade musíme pracovať, aby sme sa užívali, a zvyšný čas potrebujeme na vykompenzovanie únavy z práce. V tomto pracovno-oddychovom kolotoči nezostáva miesto na hlbkovú reflexiu sveta okolo nás.

Ak by tieňové miesta mohli umožňovať práve hlboké prežívanie tieňového času (ktorý je vrámci každodenného oddychu ťažko dosiahnuteľný), a...

1. tendenciou kapitalistického spoločenského systému je stále vyššia systematizácia a komodifikácia života (ako bolo rozobrané v preddiplomovej práci) ^{príloha}

2. rozpor s výzvami klimatickej krízy volá stále naliehavejšie po reforme spoločenského systému (ako bolo rozobrané v úvode)

...tak tieňové miesta sa dnes stávajú kľúčovým nástrojom úľavy aj uvedomenia.

Konkrétnou pridanou hodnotou tejto práce by preto mohla byť práve práca s tieňovými miestami - ich ochrana a ponechanie priestoru pre rozširovanie. Mapa záujmu z preddiplomovej práce bola čiastkovým krokom k tomuto cieľu - tieňovým miestam Kraví hory určila nízku mieru záujmu a presmerovala pozornosť do iných miest. Takto však mapa miery záujmu opäť zopakovala logiku urbanizmu, ktorý sa zaujíma o miesta "rastu", "potenciálu" a "rozvoja". Obráťme teda pohľad na vec - ktoré miesta sú tie, ktoré majú najvyššiu "mieru nezáujmu", najnižšiu intenzitu potreby zmeny? Ktoré miesta ležia najhlbšie v tieni? Tento obrátený pohľad zobrazuje "Mapa tieňovosti".

Kraví hora v sebe poníma množstvo tieňových miest, ktoré spolu vytvárajú oný špecifický charakter, ktorým sa zaoberala preddiplomová práca. Najvyššiu mieru človek nachádza jednak v zelenom prstenci, ktorý obklopuje územie, avšak hlavne južnej časti areálu "likusákov" - teda časti, ktorú do veľkej miery odkrývali dokumentačné prechádzky z preddiplomovej práce. ^{príloha} Centrálna časť Kraví hory je zároveň územím s najvyššou koncentráciou transformačných plôch. Zaujímavým spôsobom tu teda na seba naráža existujúca, tieňová kvalita, a potenciál zmeny a vytvorenia úplne nových kvalít. Ako vniesť tieto nové kvality do územia bez narušenia tých existujúcich?

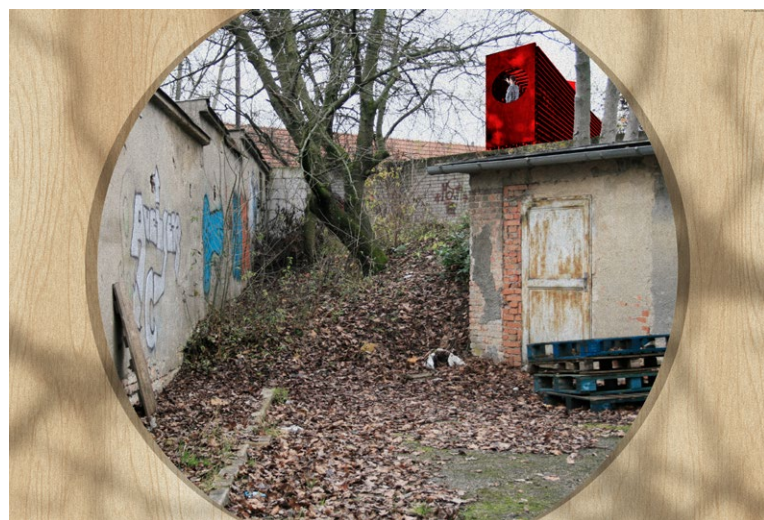
Práca s vágnym charakterom miest, a teda aj s tieňovými miestami v sebe nesie zdanlivo neriešiteľný

↑ Mapa tieňovosti

↑↙ Mapa tieňovosti v porovnaní s transformačnými plochami

paradox, spomínaný už v preddiplomovej práci - a to, že akonáhle začneme do týchto území zasahovať, vytvárat' im program, pomenúvať ich či akýmkoľvek inými zásahmi smerovať ich vývoj, tak stratia svoje vágne kvality a stanú sa "len" ďalším upraveným neformálnym verejným priestorom. So samotným tieňom teda manipulovať nevieme - vieme však pracovať s mechanizmom tieňovosti, a teda ovplyvňovať a podporovať tieňovú stranu z pozície miest a dejov, ktoré tento tieň vrhajú. Na nasledujúcich stránkach sú tri jednoduché princípy interakcie s tieňovými miestami, s ktorými diplomový projekt ďalej pracuje.

1. Ochrana a upozornenie

Ak považujeme význam tieňových miest pre budúcnosť života v mestách za kľúčový, môžeme tieto územia vyhlásiť za mestské "tieňové rezervácie", vyhradiť ich a sprístupniť kontrolovaným spôsobom. Ako však už bolo spomenuté, pozornosť tieňu nesvedčí - vyniesť tieto miesta na "svetlo sveta" znamená zánik veľkého množstva kvalít, ktoré dnes vedľa človeku aj planéte priniesť. Disneyfikácia vágnosti a tieňovosti preto nie je cestou, ktorou by sme sa mali uberať.

2. Vágna architektúra

Kvality nedefinovanosti, nejasného programu a otvorenosti zmene, ktoré sme u tieňových miest identifikovali, si s architektonickými zásahmi príliš nerozumejú. Ako architekti sme zvyknutí vytvárať aktivitu a špecifický program, organizovať a čistiť územia, prinášať nové impulzy... Takýmito zásahmi by sme vágnosť zničili. Čo keby však prvky, ktoré do územia vnesieme, nemali tieto atribúty? Nemali by jasnú funkciu, špecifickú formu, konkrétne pomenovanie? Nejasné objekty na pomedzí sôch Juraja Gavuly a preliezačiek na socialistických sídliskách by priniesli do tieňového miesta použiteľný objekt, avšak interakcia s ním by už bola ponechaná na fantázii človeka, zvierat či rastliny. Jasne umelý prvok vágneho charakteru môže priniesť kontrast, v ktorom vágne prírodné pozadie zvýrazní jeho figúru, a spätne "figúra" tieňového, bujnejúceho miesta sa zvýrazní na podklade umelého prvku. Jedno vizualizuje druhé a naopak, ako svetlo a tieň.

3. Chrbtom k tieňu

Úvahy o stavaní sa tieňovým miestam "čelom" nepriniesli veľa výsledkov. Najzmysluplnejším prístupom, ako zachovať tieňové kvality miest, sa teda javí vyhýbanie sa zásahom do vágnosti - doslova stavanie sa im chrbtom. Cielené smerovanie investícií a zásahov čelom ku ohniskám aktivít a chrbtom k tieňovým miestam smeruje pozornosť mimo týchto miest, a necháva im priestor pre život. Takýto prístup rešpektuje princíp, ako tieňové miesta vznikajú, počíta s ním a zámerne-mimovoľný vznik tieňových miest považuje za chcenú kvalitu.

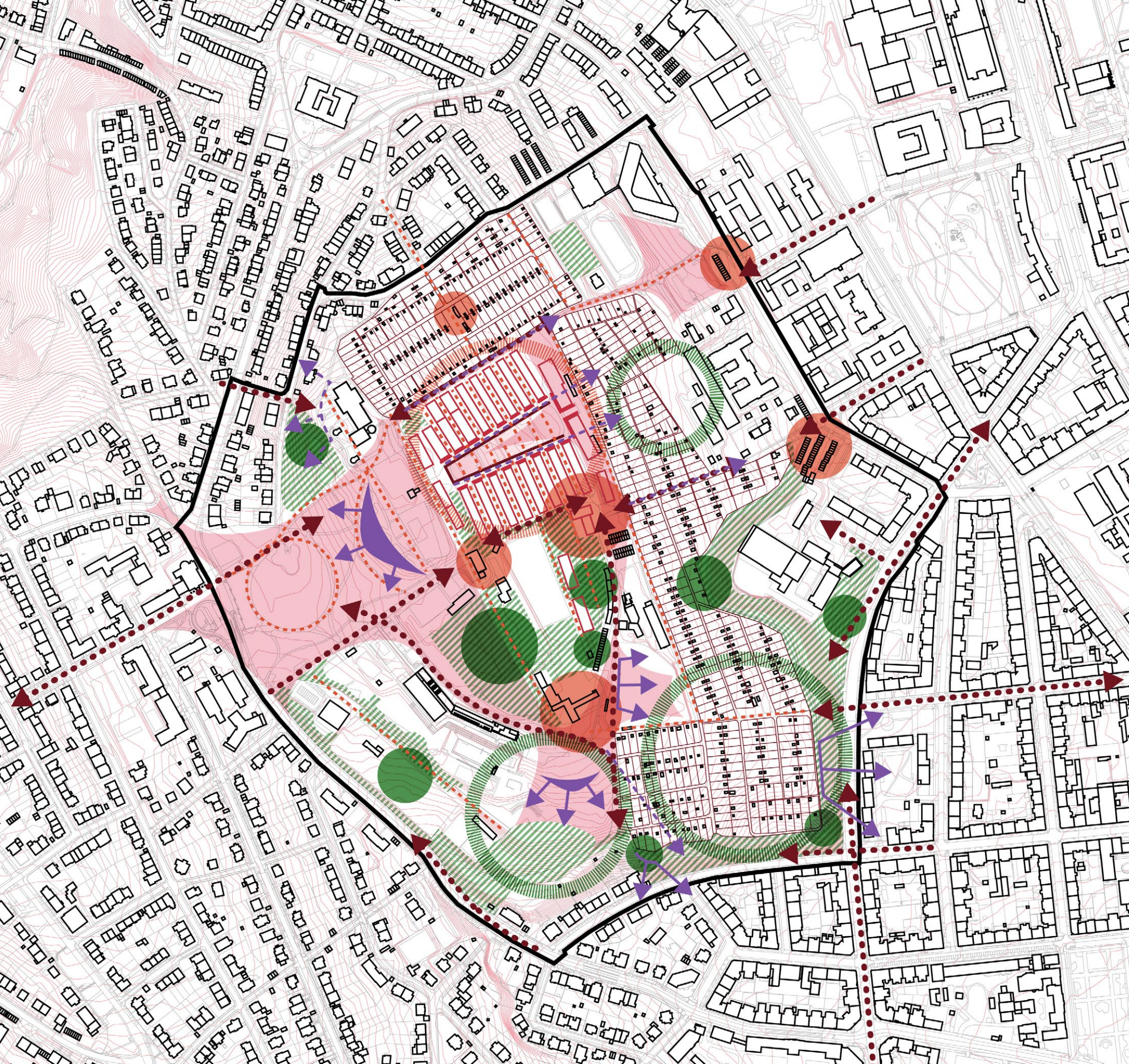
6. / Mestská divočina a iné verejné priestory

Kraví horu do veľkej miery vnímame cez obľúbený park pri Náměstí Míru. To môže byť na jednej strane skresľujúce, pretože (ako neustále táto práca zdôrazňuje), toto územie ponúka omnoho širšiu paletu významov. Zároveň však tento pohľad nemusí byť ďaleko od pravdy, ak pod "parkom" budeme chápať širšie spektrum verejnej zelene. Už dnes prerastá územím kostra zelených plôch, ktoré sú súčasťami areálov alebo sú odrezané od verejného parku rôznymi hranicami. Odstránením bariér môže vzniknúť kontinuálny verejný priestor, ktorý má potenciál byť oným chýbajúcim článkom medzi "ostrovmi" Kraví hory.

Rôzne zelené plochy parkového charakteru, s potenciálom previazania do zelenej kostry verejného priestoru naprieč celým územím

Poloverejná záhrada Masarykovej univerzity a polosúkromné záhradkárske osady

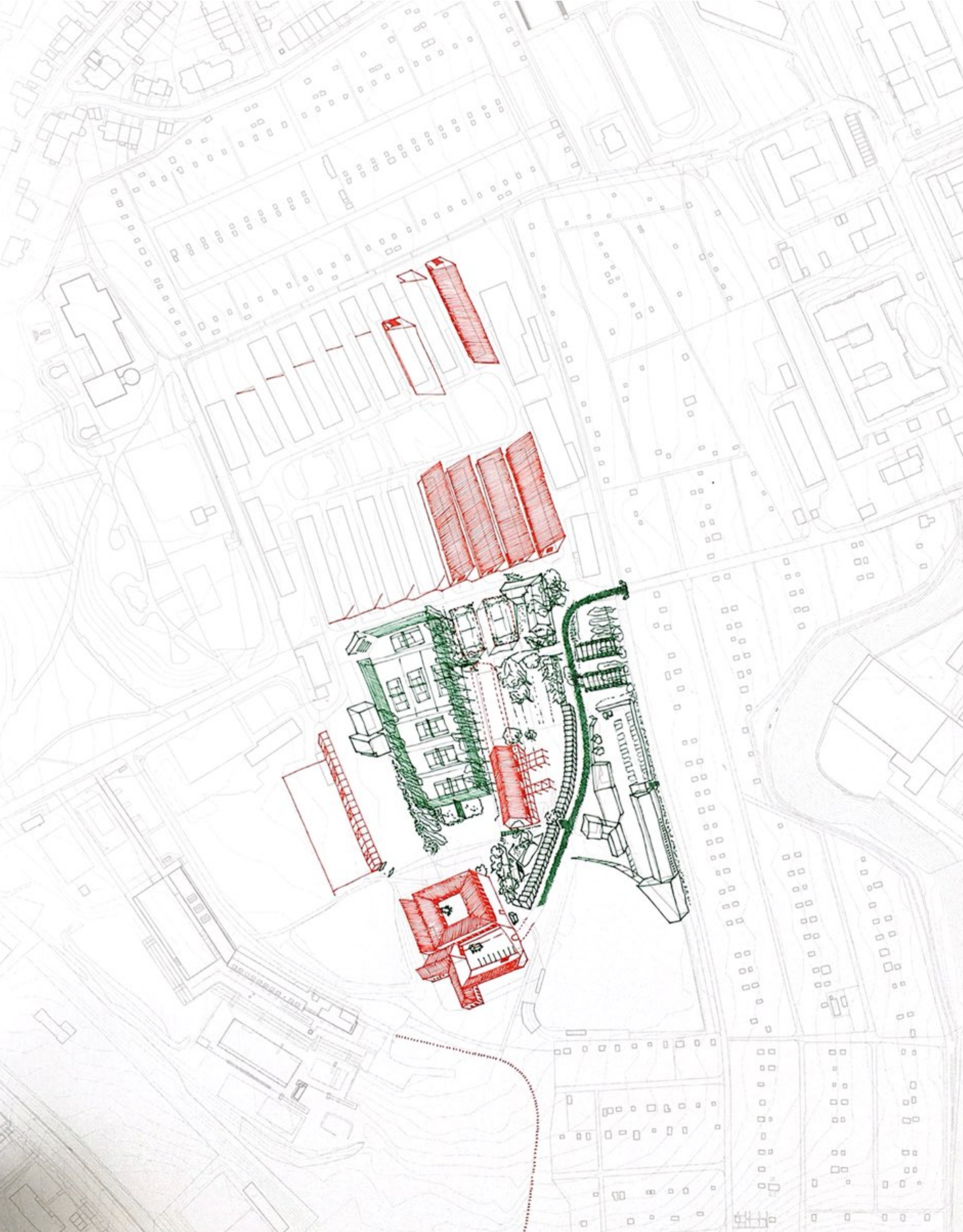

- štruktúra záhradiek
- štruktúra likusákov
- výhľady
- priestorové osi
- väzby s okolím
- potenciál ohniska
- potenciál intimity
- plynúcí verejný priestor

Mapa priestorových
potenciálov

Zdroj: preddiplomová práca
"Po Robote" príloha

Návrh konkrétnych urbanistických zásahov do Kraví hory sa skladá z dvoch navzájom prepletených častí - riešenia verejného priestoru a transformácie dnešného areálu VUT - "likusákov". Miera zásahov sa pohybuje medzi snahou o minimalizáciu nových prvkov na jednej strane a sústredenie investícií do niekoľkých uzlových bodov na strane druhej. Niektoré zásahy sú preto drobné, efemérne a niektoré naopak radikálnejšie. Koncept **"tieňového urbanizmu"** za sebou zanecháva množstvo nevyužitého potenciálu a nemá ambíciu byť definitívnym, konečným riešením. Vo svetle aktuálnej globálnej situácie sa však snaží nájsť stručný set niekoľkých zásahov, ktorých efekt bude na jednej strane maximálne šetrný k existujúcim charakterom a prostrediu, a na strane druhej prinesie maximálnu pridanú hodnotu ľuďom aj prostrediu. Zásahy sa cielenie sústredujú do miest kolízie rôznych existujúcich kvalít vs. potenciálov, v snahe zadefinovať tieto pálčivé body a zvyšok nechať na budúci vývoj.

KRESLENÁ VOJENSKÁ AXONOMETRIA

1.) Reorganizácia dopravy:
Automobilová doprava ako veľký "rozdeľujúci" element dnes prichádza do územia z dvoch strán - z ulice Údolní (pozdĺž parku) a Veveří (pomedzi záhradky). Pre návštevníkov je územie dobre obslužené linkami MHD ^{príloha} a zároveň leží v pešej dostupnosti širšieho centra mesta. Legitímnymi cieľmi áut sú teda len miesta produkcie (primárne areál likusákov) a dostupnosť pre potreby údržby (hvezdáreň, plaváreň, záhradky) a pre ľudí so zdravotným znevýhodnením. Problémom je jednak doprava smerujúca do autoservisu a na záchranné parkovisko v centrálnej časti, ako aj riziko využívania ciest ako skratky medzi Náměstím Miru a Veveřím, kvôli čomu je areál likusákov zo strany parku uzavretý. Riešením je:

1. Vylúčenie áut z úseku cesty pri Drakene, ktorý je kľúčový pre plynulé prepojenie parkov - tým sa rozdelí územie na časť dopravne prístupnú z ulice Údolní (kde existujúce parkoviská pri plavárni a reštaurácii) a časť z ulice Veveří (prístup k areálu VUT a výrobným areálom)
2. zrušenie odstavného parkoviska a uvoľnenie plochy ku transformácii
3. zrušenie autoservisu ležiaceho v kľúčovom transformačnom bode, ktorý bude rozoberaný v nasledujúcej kapitole

2.) Presunutie športovísk pri Drakene
Ihriiská pri Drakene dnes tvoria oplotenú, umelú bariéru v plynulom pokračovaní parku. Po odstránení bariéry dopravy na susednej ceste tak navrhujem presunúť tieto ihriská do uvoľnenej, už spomenej plochy parkoviska, kde pri súčasnom zachovaní budovy zázemia a hospody získajú viac priestoru a lepšiu orientáciu. Vrámcí ďalšieho vývoja predstavuje potenciál aj susediaca skladová budova a príľahlá asfaltová plocha. Tréningové baseballové ihrisko, ktoré dopĺňa veľké ihrisko v susedstve, bude musieť byť odstránené bez náhrady, aby bolo umožnené plnohodnotné prepojenie parkových plôch. Plochy po ihriskách budú rekultivované.

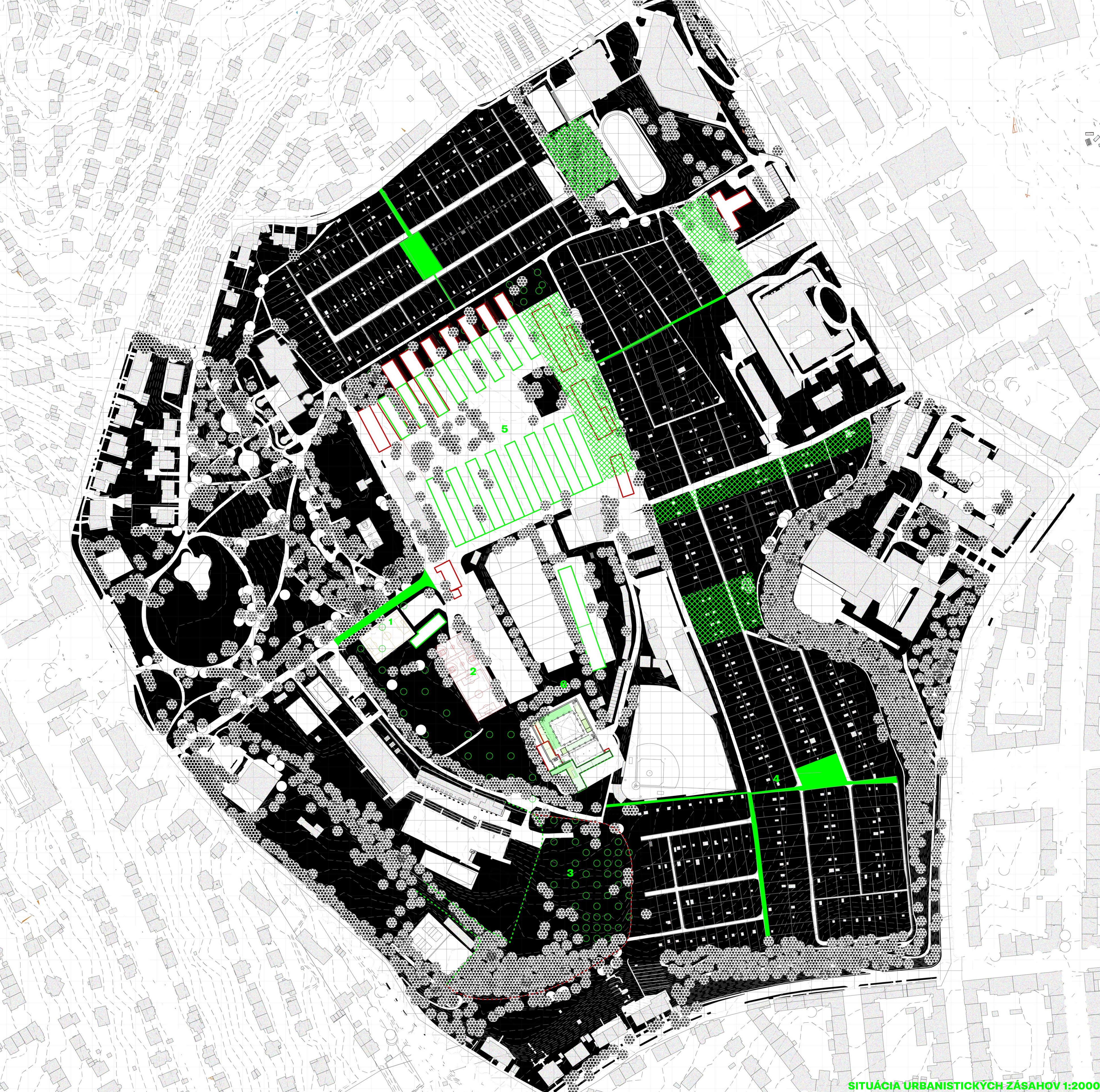
3.) Otvorenie parkového areálu kúpaliska
Výrazná bariéra dnešného vysokého plotu z nerezových tyčí, ktorá obklopuje skoro celý južný svah priliehajúci ku kúpalisku, je neopodstatnená - vymedzený parkový areál kúpaliska je nelegitímne veľký a priestor má potenciál byť väčšiu časť roka neobmedzene prístupný. Presunutím hranice sa otvorí veľká, sčlenená časť kontinuálneho parku Kraví hory, ktorá je ideálna napríklad na založenie mestského sadu, aké poznáme z Prahy.⁵²

4.) Príchodnosť záhradiek a komunitné záhrady
Záhradky pôsobiace ako ostrov slobody pre "vyvolených" obyvateľov v sieti o priebehu práce ukázali ako územie silne viazané pravidlami a nariadeniami. Zároveň však predstavujú miesto alternatívneho oddychu aj produkcie, v čase klimatickej krízy sú rozsiahlym zeleným územím s veľkou biodiverzitou, a sociálne väzby ľudí hospodáriacich v tomto nemalom území (takmer 600 záhradiek ^{príloha}) majú nezanedbateľný, pozitívny dosah na celé mesto. Ich postavenie preto vnímam do určitej miery ako legitímne - avšak ako už bolo naznačené v predplomovej práci, tak je nutné nájsť kompromis, ktorý "zmieri" svety záhradkárov a verejnosti, ktoré sú dnes oddelené ostatným drôtom. Hlavné trasy cez záhradkárské kolónie preto budú cez deň otvorené a celé územie sa rozčlení do 8 menších oplotených častí. Ďalším z kompromisov, ako zachovať kontinuitu záhradkárenia a zároveň otvoriť územie pre väčšiu skupinu ľudí, je transformácia častí záhradiek v exponovaných polohách na komunitné záhrady. Takáto forma záhradkárenia je otvorenejšia verejnosti a existuje šanca nastaviť jej fungovanie tak, aby netvorila v území bariéru, ale naopak - bola jej pridanou hodnotou. Zdieľanie priestoru zároveň umožňuje úžitok väčšej skupiny obyvateľov z menšieho kusu územia. Doplnenie možnosti zriadenia komunitného záhradkárenia na vymedzených plochách prídá územiu novú kvalitu a vytvorí prechodovú zónu medzi svetom verejnosti a záhradkárov.

5.) Zmenšenie a transformácia areálu likusákov
Dnes sú likusáky ničím medzi pracovitou a chátrajúcim vágnyim priestorom. Budovy sú v zlom stave, mnoho z nich je prázdnych a pod-prenajatých tretím stranám, a mestu sa neoplatí investovať do ich neutržateľného stavu. Už dnešný stav však dokázal spojiť ľudí, ktorí nateraz zvrátili buranie jeho častí. ^{príloha} Príklady z iných miest dávajú nádej, že komunity ľudí dokážu uchopiť takéto areály a priniesť do nich nový, verejný program (napr. pražské Kasárny Karlín alebo bratislavská Nová Cvernovka). Cieľom je preto dať súčasnej, formujúcej sa komunite jasne vymedzený priestor pre pôsobenie, aby mohol byť areál pod ich kuratelou postupne transformovaný. Dnešná hranica areálu sa preto v prospech rozšírenia parku zmenší na budovy obklopujúce centrálnu "náves", čím sa vymedzí uchopiteľný, komunitou spravovaný areál pre každodennú prácu aj spoločné a verejné aktivity.

6.) Mestská divočina a transformácia dvora autoservisu
Tieňové miesta Kraví hory sú špecifické, vágne, nejasné, otvorené interpretáciám... Vo finále však majú potenciál byť rovnako cennými "verejnými" priestormi, ako susedné lúky a parky. Kým "tieňovosť" zanecháva nejasný obraz a pojem "vágnosti" môže vzbudzovať negatívne konotácie, tak to, čím tieto miesta fyzicky "sú", je "mestská divočina" - kus ekosystému v pionierskom štádiu, rodiacej sa prírody, berúcej si kus mesta "späť". Tézou je, že pre mestskú divočinu je najlepšie, keď sa jej očiťme chrbtom a necháme jej priestor na rast. Zároveň sme však naznačili, že zásah, ktorý si rovnako ako miesto samé nesie otvorenosť a vágnu definíciu, môže priniesť zaujímavú interakciu s tieňovou, mestskou divočinou. Akým spôsobom a čím sa k nej postaví chrbtom? Lakmuvým papierikom je spomenutá centrálna časť Kraví hory a špecifický areál dnešného autoservisu, ktorý na jednej strane leží v ohniskovom bode identifikovanom predplomovou prácou ^{príloha}, a na strane druhej susedí s mestskou divočinou, v ktorej človek mizne v tieni. Akú formu by mohlo toto miesto získať?

⁵² PETŘÍK, Jaroslav a Kateřina KUBÁNKOVÁ. Město ovočních sadů. Praha je unikátem mezi metropolemi a neusíná na ušních [audiozáznam rozhovoru]

SITUÁCIA URBANISTICKÝCH ZÁSAHOV 1:2000

Prepojenie parkov

"Rozliatie" intenzívne navštevovaného parku nad Náměstím Míru do príslušného územia je jednou z priorit. Nevyhnutné minimum, ako bolo popísané v urbanistickom riešení, je odstránenie bariér. To dáva potenciál rekultivácii spevnených plôch, a postupnej práci s nimi - vyrezávaním, dosádzaním rastlín a drevín, a zároveň prenechaním času a priestoru pre prírodné procesy. Južne exponované zelené plochy však ponúkajú potenciál aj pre úplne novú vrstvu, akou by mohlo byť založenie mestského sadu - čím by sa ešte výraznejšie podporil význam Kraví hory ako miesta alternatívnej produkcie.

Cesty cez záhradky

V otázkach bezpečnosti by mal charakter hraníc plniť hlavne mentálnu bariéru, keďže prípadnú snahu o vniknutie do záhradkárskej osady v nočných hodinách nezastaví ani súčasná podoba ostnatého drôtu. Snahou je preto zjemniť jeho podobu, paralelne s osvetou a vzájomným sociálnym dohľadom, ktorý sa aj väčším zapojením verejnosti do územia zvýši. Táto téma je pre záhradkárov pomerne páľivá, preto by bola nevyhnutná širšia diskusia s kritickou masou aktérov - takéto otvorenie územia v denných hodinách by však mohlo byť pozitívnym a zmierlivým krokom.

7. / Architektúra tieňových miest

V strede Kraví hory sa rozprestiera divočina. Svet tráv, papradí, žihľavy, bukov, topol'ov, slimákov, ježkov, havranov a škovránkov. Zóna, kde stopy mesta miznú, a príroda bujnie a kypí von. Naráža na steny okolitých budov, ktoré jej bránia v bezmedznom pokrytí celého územia, no zároveň ju chránia pred svetom vonku, ktorý divočinu vylúčil - uzamkol v ako kapsuli a takmer absorboval. V krehkej rovnováhe nikto nemá navrch. Ako je dôležitá jej autonómna sloboda, tak aj jej jasné hranice.

Na hraniciach sa toho deje najviac - či už z pohľadu geopolitiky, urbanizmu, alebo aplikovanej ekológie. Hranica patrí ekosystému na jednej aj druhej strane, vnútri aj vonku, delí aj prepája. V záujme zachovania mestskej divočiny tvoríme ostrú hranicu a nový program otáčame chrbtom od nej. Čo leží za hranicou?

V predchádzajúcej kapitole sme načrtli pojem "tieňového urbanizmu", ktorý spočíva v akupunktúrnych zásahoch do starostlivo preskúmanej reality - ako paralela k Palladiovmu "mimovoľnému urbanizmu", ktorý popisuje Aureli vo svojej knihe.⁵³ Tieňový urbanizmus je tak formovaný architektúrou - ako by sme teda mohli definovať tieňovú architektúru?

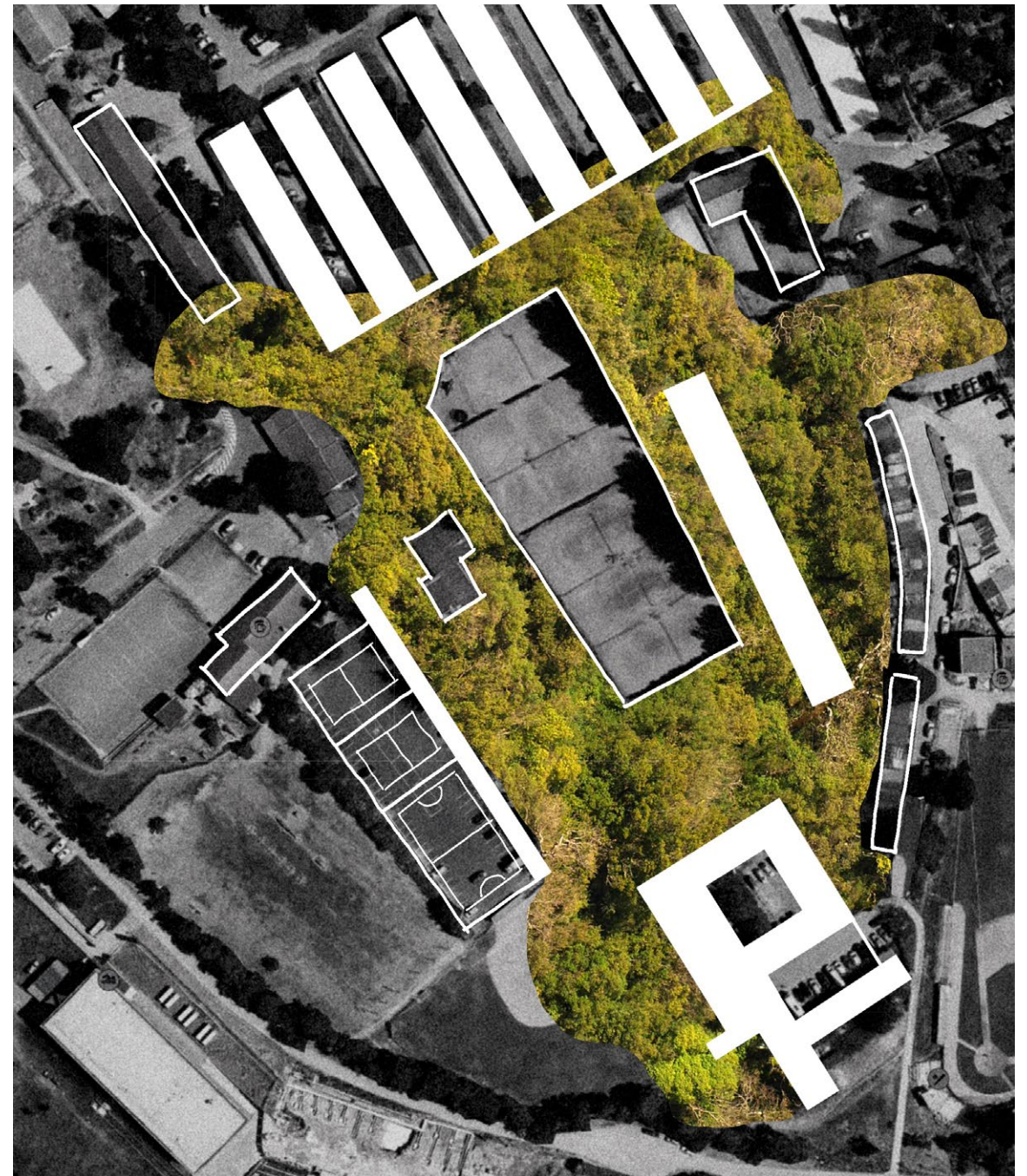
Ak architektúrou často zvykneme chápať konkrétne, ideálne priestorové riešenie pre zadaný program, tak jeho tieňová forma túto základnú funkčnú premisu obracia. Rovnako ako pri urbanizme totiž môžeme začať skúmať a spochybňovať orientáciu architektúry na produktivitu a efektivitu. Ako dnes môžeme zodpovedne premýšľať o "správnom" prevedení typológie pre zadaný program, ak navrhujeme budovu pre ďalšie dekády, o ktorých smerovaní dnes vieme menej než kedykoľvek predtým? Motivácia tieňovej architektúry by mala byť opačná - priniesť "pole potenciálu", ktoré dokážu obsadiť rôzne formy aktivity.

Architektúra ako možnosť. Tieňová architektúra by mala omnoho viac rásť zdola - byť menej direktívna a viac otvorená zmene a interpretácii. K tomuto účelu musí vychádzať z ľudských možností, byť uchopiteľná. Jednak po stránke konštrukčnej - byť tektonická, realizovateľná ľuďskými, a teda spoločnými silami. Tak by sa architektúra a osoba architekta mohli vymaniť z totalitnej role, v ktorej je akt stavby degradovaný na "vykonanie" podľa presného mechanického návodu. Návrh ktorý počíta s človekom ako realizátorom od začiatku, je stavaná "tehlu po tehle" človeku uchopiteľným spôsobom. Architekt nerealizuje svoje "dielo", ale ponúka svoju expertízu pre vytvorenie potenciálu pre realizáciu kolektívneho diela.⁵⁴ Vzťah subjektu a objektu sa narúša a splýva v jedno, z architektúry sa stáva event. Mohol by toto byť spôsob, ako nájsť vzťah k "Zemi"?

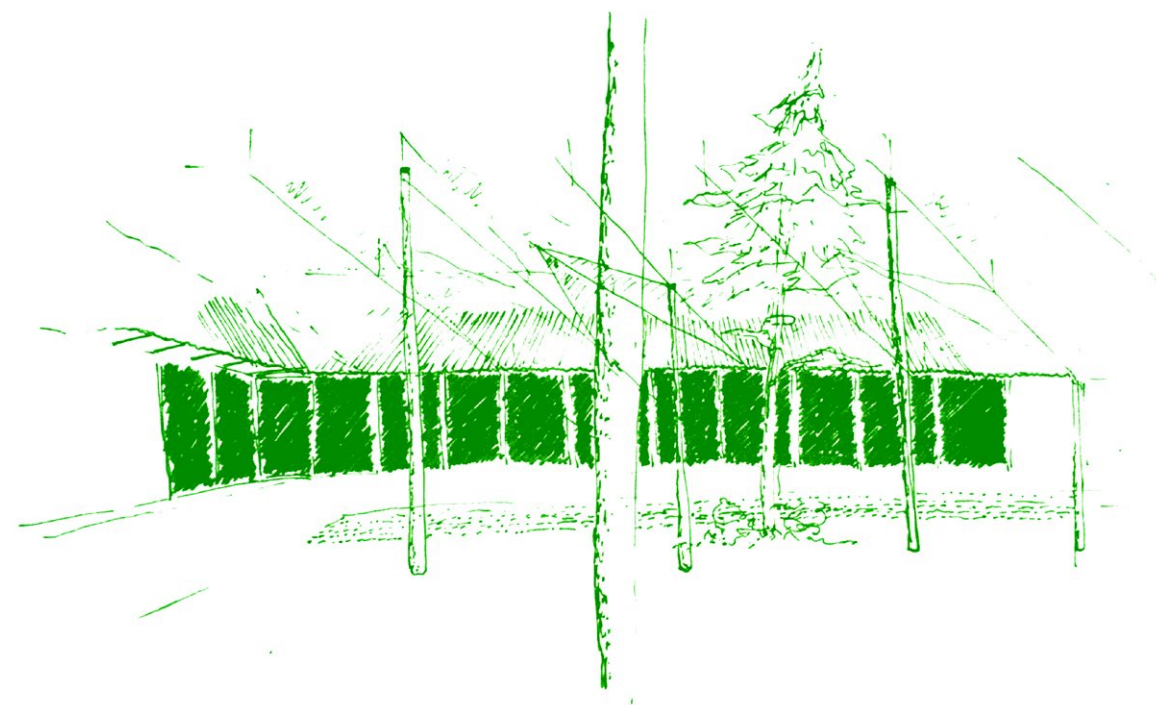
Zároveň by však tieňová architektúra mala ísť ďalej, za horizont utilitárnej "realizovateľnosti" - mala by

⁵³ AURELI, Pier Vittorio. *The Possibility of an Absolute Architecture*

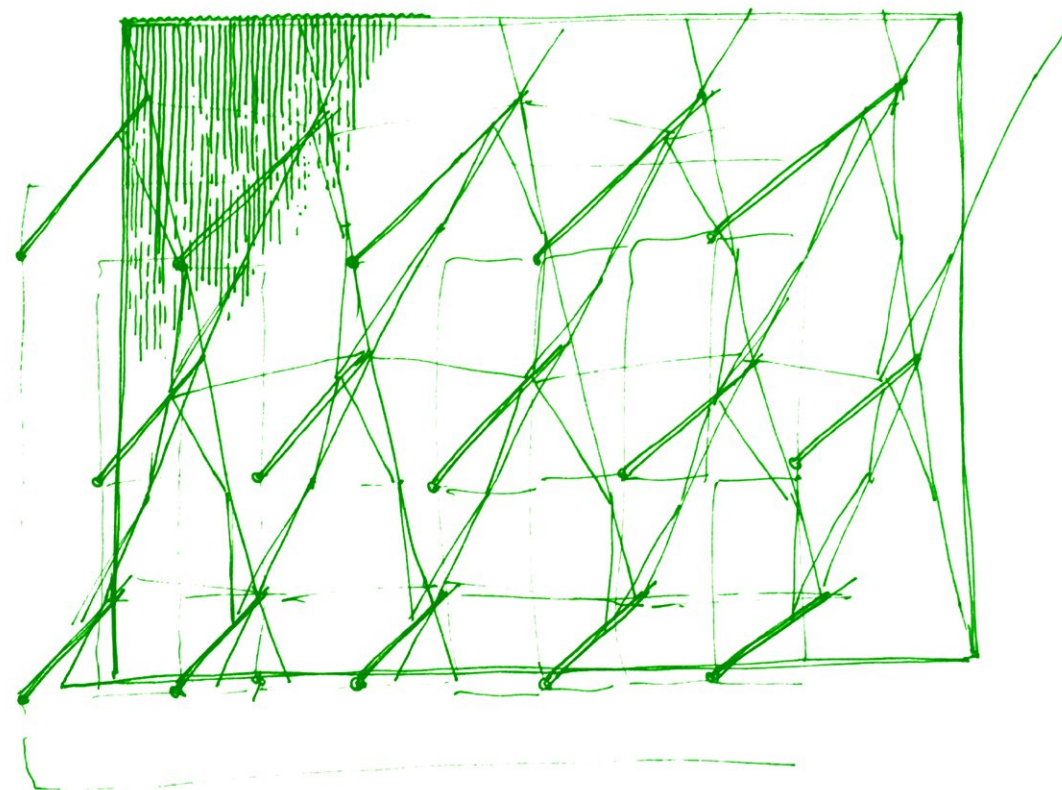
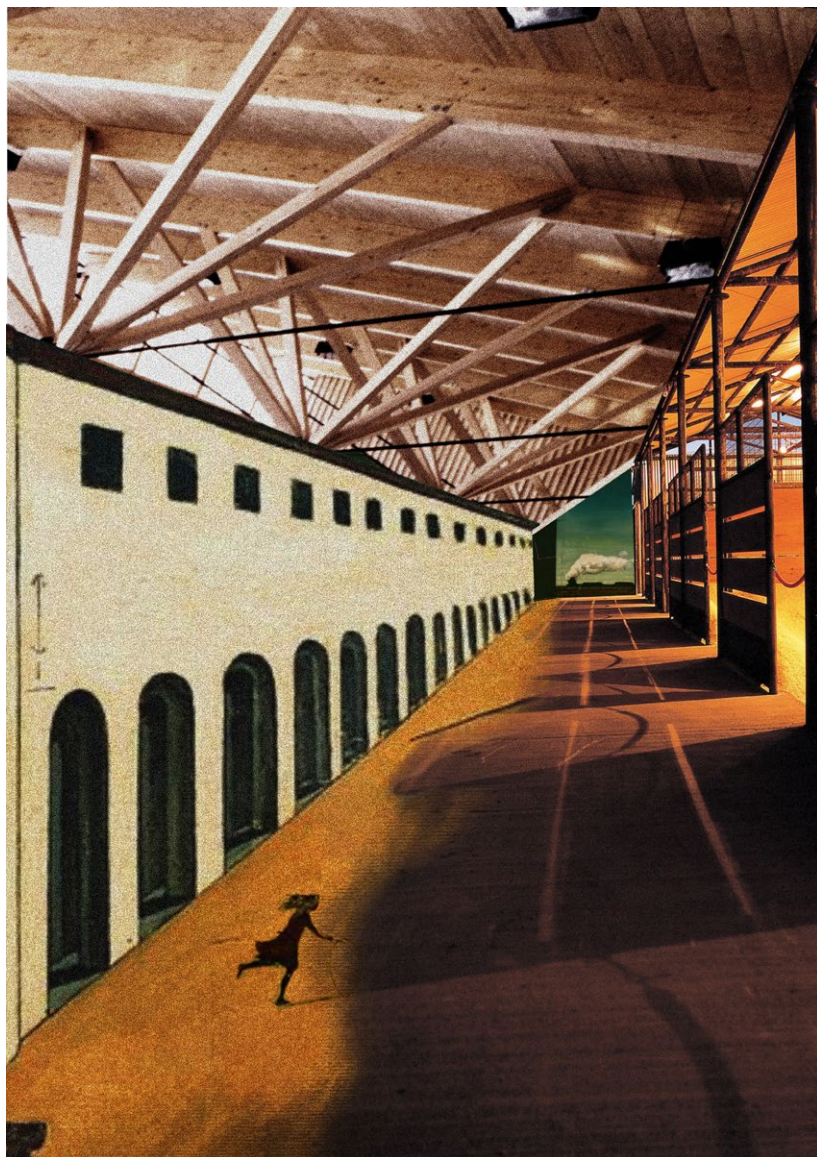
⁵⁴ AURELI, Pier Vittorio. *Architecture beyond creation*. In: *Oase 106: Table settings. Reflections on architecture with Hannah Arendt*. s. 55-61

byť uchopiteľná a predsa človeka presahovať. Mala by sa skladať sa z elementárnych častí a predsa obsiahnuť komplexnosť, v ktorej sa nikdy vzťah človeka a prostredia neminie a vždy ostane ako snaha pochopiť, tak nemožnosť úplného pochopenia. Tieňová architektúra musí byť rozporuplná, rozoberať realitu a naspäť ju skladať do kombinácií ktoré sú známe a zvláštne zároveň. Ako v dielach Bernarda Tschumiho, Alda Rossiho alebo Giorgia de Chirica. Ak by dnes architektúra mohla ľuďom priniesť niečo zmysluplné, tak pocit sprítomnenia - uvedomenia si jedného bodu v čase a priestore, prelínajúceho sa v človeku samotnom.

8./Re-centrum

Myšlienky o tieňovej architektúre a urbanizme, nedefinitívny program a snaha o príspevok k riešeniu klimatickej krízy sa stretávajú v návrhu Re-centra, zloženého z 2 častí

1. Centrum recyklovaných materiálov

Kľúčový program, ktorý umožní transformáciu územia s využitím lokálnych zdrojov. Každodenne prebieha na území mesta Brna stavebná aktivita, ktorá za sebou zanecháva odpad z búrania a zeminu z výkopových prác. Príklady z Belgicka však ukazujú, že pri správnom nastavení búracích prác a pohybu materiálu po meste je možné vytvoriť cirkulárny systém, v ktorom sa nemalá časť stavebného materiálu na území mesta zrecykluje na výrobu nových stavebných materiálov, a elementy z búraných stavieb, ako tehly, trámy, okná, dvere či obklady sú znovuvyužité. Prvej sfére sa venuje napríklad bruselská firma BC materials,⁵⁵ ako odnož ateliéru BC architects - ich doménou je výroba tehál, omietok a iných produktov a stavba nabíjaných konštrukcií z hliny, kameňov a odpadu, získaných stavebnou činnosťou v meste. Vo firme združujú stavebných inžinierov, expertov na materiály a architektov, ale aj študentov a verejnosť vrámci workshopov a pôsobenia na univerzitách, čím naplňajú práve definované princípy tieňovosti, a transformácie architektúry od diela k procesu. Druhou z firiem, ktoré stoja za zmienku, sú Rotor Deconstruction & Consulting,⁵⁶ sídliaci opäť v Bruseli. Táto firma sa zameriava na

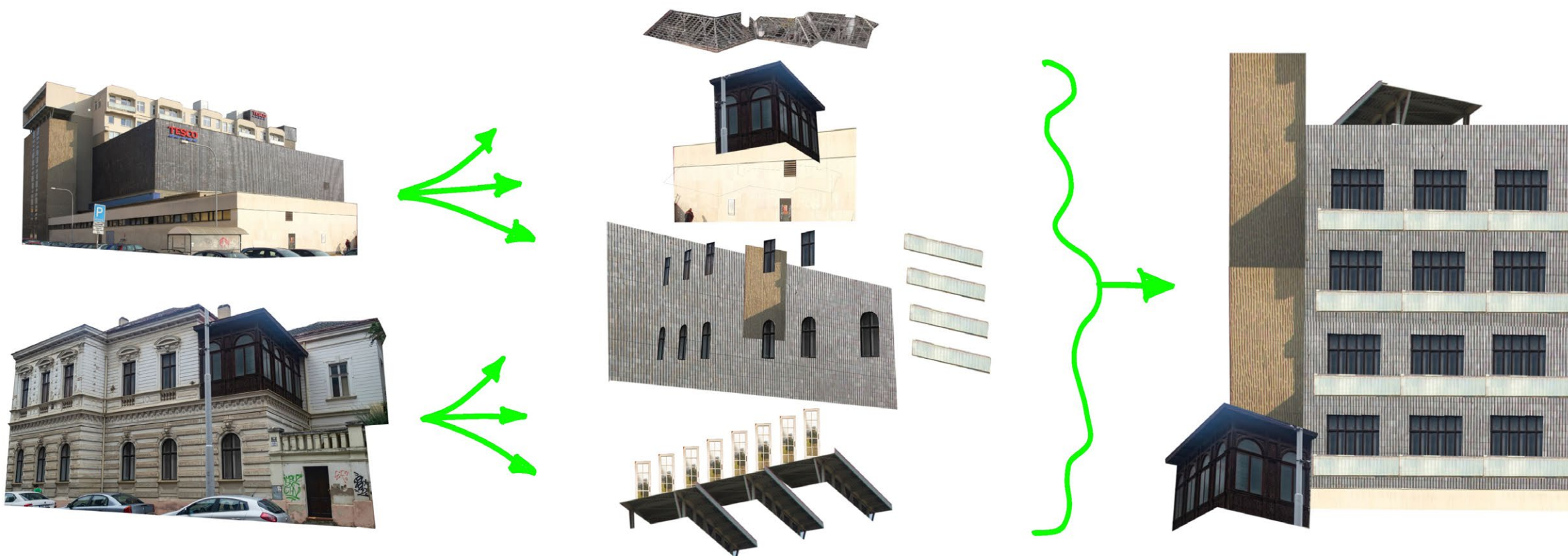
⁵⁵ BC materials [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://bcmaterials.org/>

⁵⁶ Rotor deconstruction & consulting [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://rotorde.com/>

"rozoberanie" budov na znovupoužiteľné časti, ktoré sú potom k dispozícii na predaj na ich e-shope a v ich fyzickej predajni. Spomenúť treba aj fakt, že obe firmy sú po právnej stránke bežnými firmami fungujúcimi v rámci trhu - inak povedané, aj cirkulárna ekonomika sa dokáže presadiť. Či už je to posunom v povedomí klimatickej krízy, alebo celkovým belgickým spôsobom života, príbehy týchto dvoch firiem sú obrovskou inšpiráciou - pretože síce sú už dnes zabehnutou súčasťou trhu a celého cirkulárneho systému materiálu a ľudí s ním pracujúcich, avšak aj oni pred pár rokmi niekde začali. Prečo by to nešlo aj v Brne?

2. Mestské dielne a bazár

Materiálové centrum je de-facto miestom hrubej produkcie - triedičkou odpadu a fabrikou na výrobu materiálu. Vzorky hotových produktov tohto centra, ako aj rôzne ready-made produkty z druhej ruky nájdete miesto v mestskom bazári. Ten bude sídliť v areáli nových mestských dielní - objekty z druhej ruky, typicky nábytok, tak budú môcť byť vrámci "jedného domu" repasované, a predané k novému životu. Mestské dielne ponúknu oný "priestor navyše" ktorý v našich bytoch zväčša chýba, a nástroje, ktorých vlastníctvo je nákladné a neekonomické, ak nás manuálna práca neživí. Na princípe zdieľania tak vzniká priestor, kde si bežný človek môže prísť opraviť stoličku alebo lampu, "hobík" si vo voľnom čase môže

Príklady komunitných dielní nachádzame aj v Českej republike - napr. pražský Re-formát⁵⁷, zameraný na grafickú a knihársku prácu, Hobbylab v Rousínove pracujúci s drevom a kovom⁵⁸, digitálna dielňa Fablab v Brne⁵⁹, alebo Ostravská Fajna dílna⁶⁰, ktorá pod svojou strechou združuje stolársku, textilnú, keramickú, sklársku, digitálnu aj kovo- dielňu, a teda sa najviac blíži ku konceptu brnských mestských dielní.

Re-centrum nájde svoje miesto práve v centrálnej časti Kraví hory, v priestoroch obklopujúcich mestskú divočinu. Zárodok transformácie sa stáva budova skladu (1), ktorú dnes zaberá firma 8D, avšak jej aktivita v území je malá. Budova, ktorá po administratívnej aj konštrukčnej stránke nepatrí ku likusákom a je vo vlastníctve mesta, má k dispozícii priľahlý veľký dvor, ktorý je od ulice vymedzený garážami, a miesto je teda pripravené "hned" k použitiu. Založenie centra recyklovaných materiálov, ako záchytného bodu ktorý vyrobí materiál aj poskytne "technické zázemie" umožňuje postupne transformovať okolie zvnútra a zdola.

Ďalším krokom je výstavba budovy mestských dielní, ktoré využijú dvor dnešného autoservisu (2) a priľahlý historický objekt, ktorý môže prejsť dočasnou transformáciou už dnes - opäť, s cieľom vytvorenia ohniska, záchytného bodu, ktorý umožní ďalší postup. V priebehu výstavby môžu byť využité garáže autoservisu, ktoré budú behom procesu odstránené. Tým, že budúca

⁵⁷ Reformat [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://reformat.cz/en/shared-workshop/>

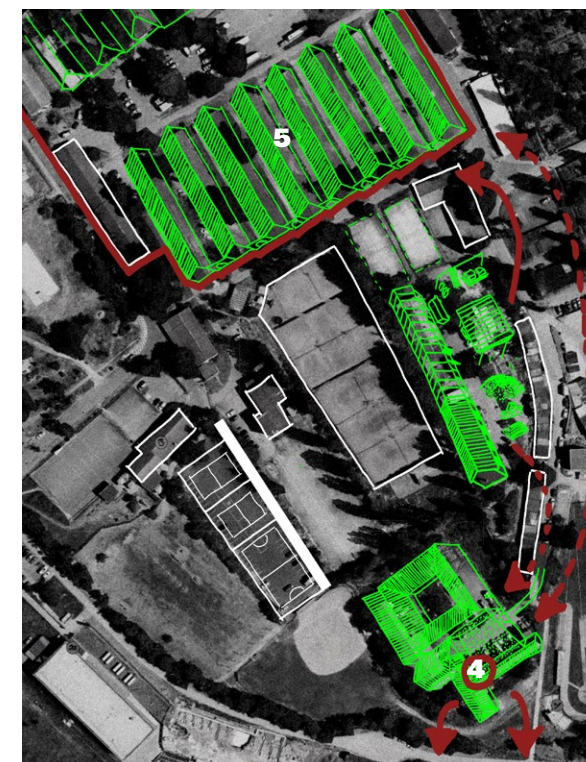
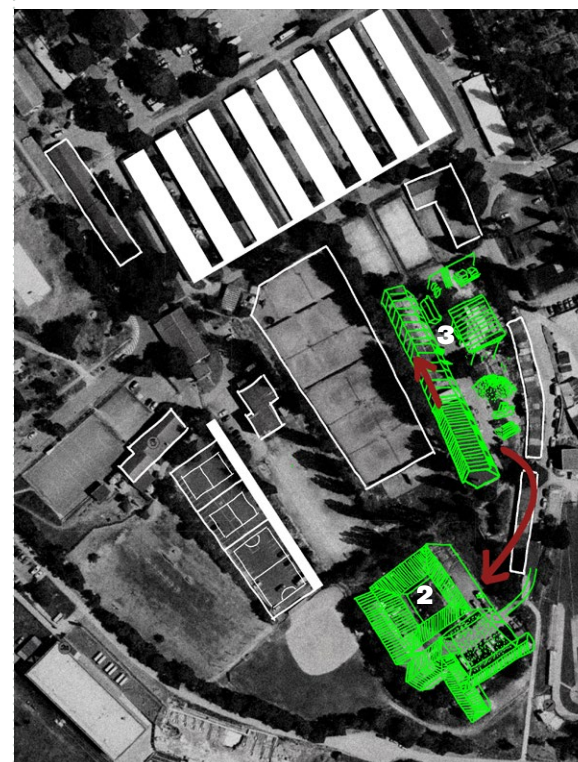
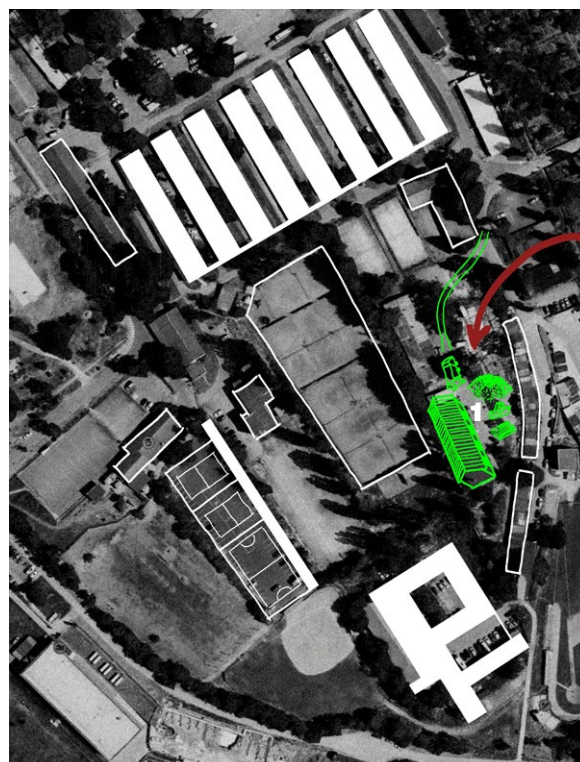
⁵⁸ Hobbylab [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.hobbylab.cz/>

⁵⁹ Fablab Brno [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.fablabbrno.cz/>

⁶⁰ Fajna dílna [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://fajnadilna.cz/g/>

prevádzka budovy nevyhnutne na seba naviaže komunitu ľudí - jednak pravidelných návštevníkov, ale hlavne stálych zamestnancov - remeselníkov obsluhujúcich jednotlivé pracoviská vrámci dielní, tak je šanca združiť ľudí so záujmom o tento projekt už pred výstavbou - a umožniť výstavbu komunitnou formou, v súlade s čím by mal ísť aj samotný architektonický návrh. Paralelne s výstavbou mestských dielní, má materiálové centrum priestor na rast. (3)

S vytvorením mestských dielní, ktoré sa cez pôvodnú budovu otvárajú do rozšíreného priestoru parku, získava Kraví hora nové ohnisko, (4) vyvažujúce dnešný park a hvezdáreň. So zmenami režimu celého areálu VUT môže začať aj transformácia likusákov. Kľúčovú rolu opäť zohráva materiálové centrum, ako zázemie stavebnej transformácie - tá môže prebiehať postupne, barák po baráku, aby bola zachovaná kontinuita súčasných dejov v území. (5) "Nové likusáky" môžu využiť know-how získané pri výstavbe areálu mestských dielní, ako aj technické zázemie dielní (napr. stolársku dielňu), a v rámci finančných aj ľudských možností postupne transformovať územie tak, ako bude v ich silách. Konkrétny návrh podoby centrálnej návsi, alebo špecifickej práce s jednotlivými budovami a etapizácia sú teda budúcimi otázkami komunity, nie otázkou návrhu "zhora" - konštrukčný a priestorový potenciál je však z pozície tejto práce daný

- ↑↑ 5: Rozhranie asfaltu a dlažby pri vstupe do areálu VUT
- ↑ 6: Brána do areálu VUT
- ↑→ 7-8: dve chátrajúce asfaltové tenisové ihriská

5

9

7

6

12

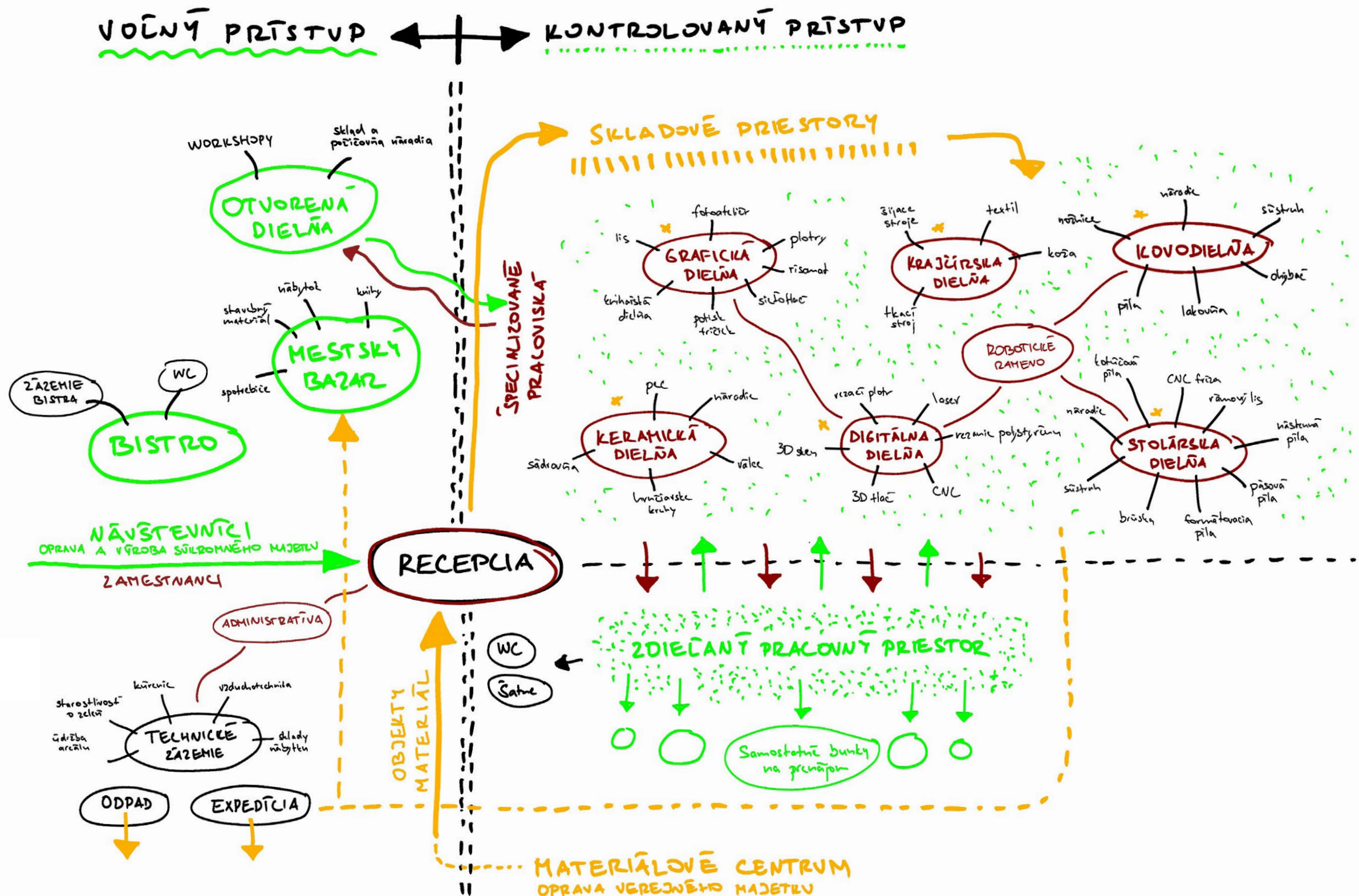
10

8

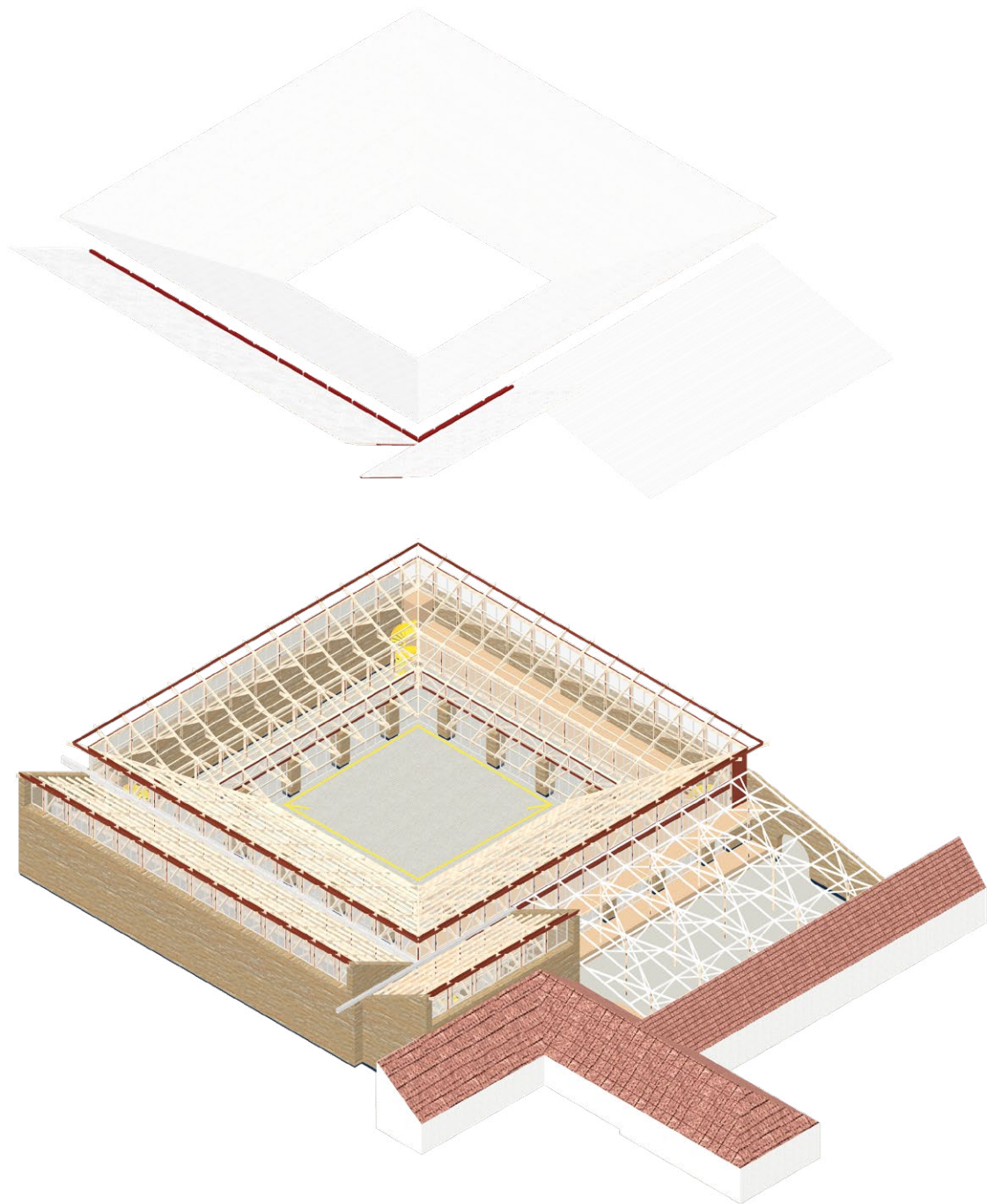

11

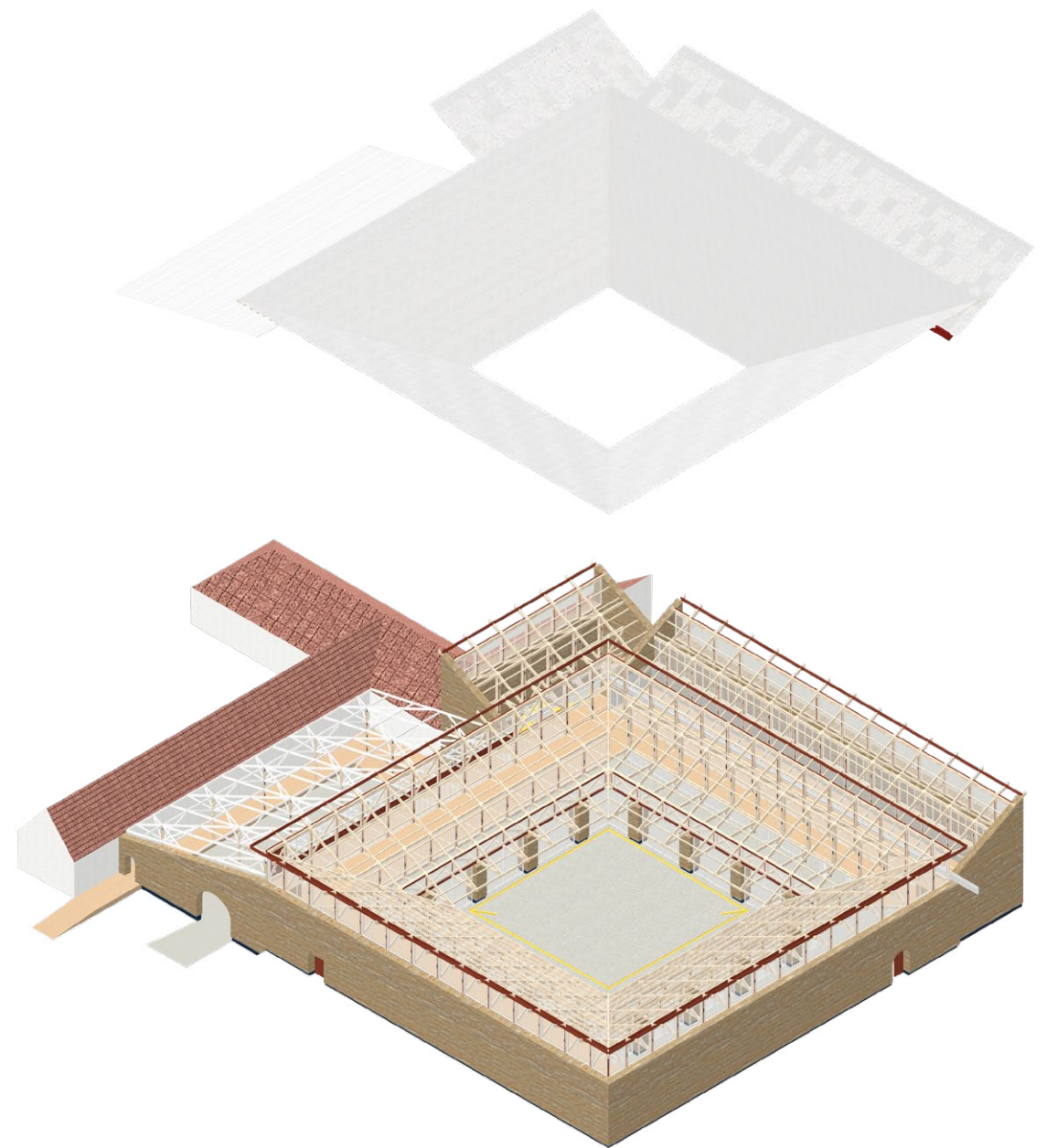

dielňa s náradím pre beznú údržbu, do ktorej navštevník nepotrebuje byť registrovaný. Program dopĺňajú verejné funkcie ako bistro, priestory pre workshopy a krúžky tvorivých rúk, a hlavne mestský bazár.

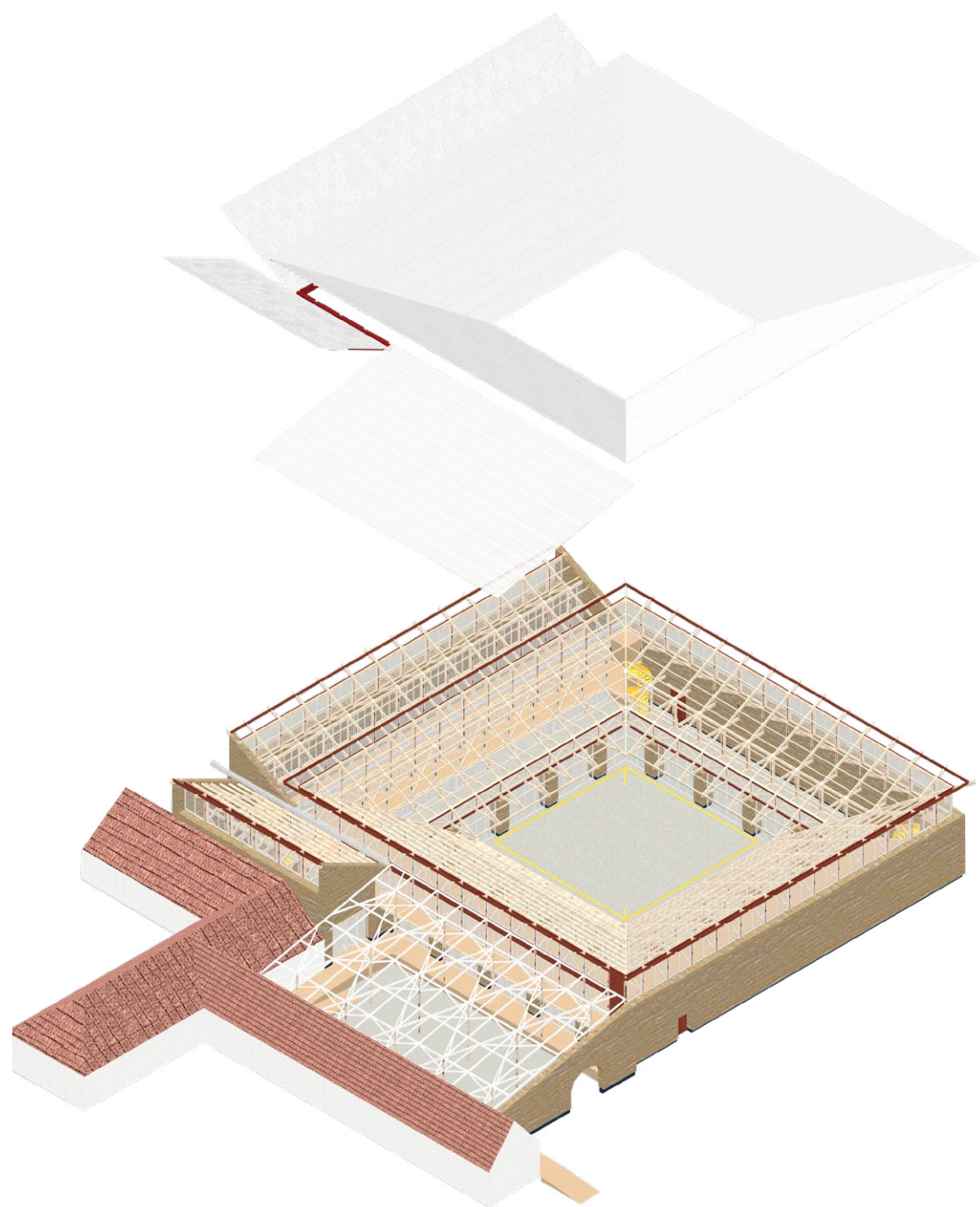
Schéma programu mestských dielní

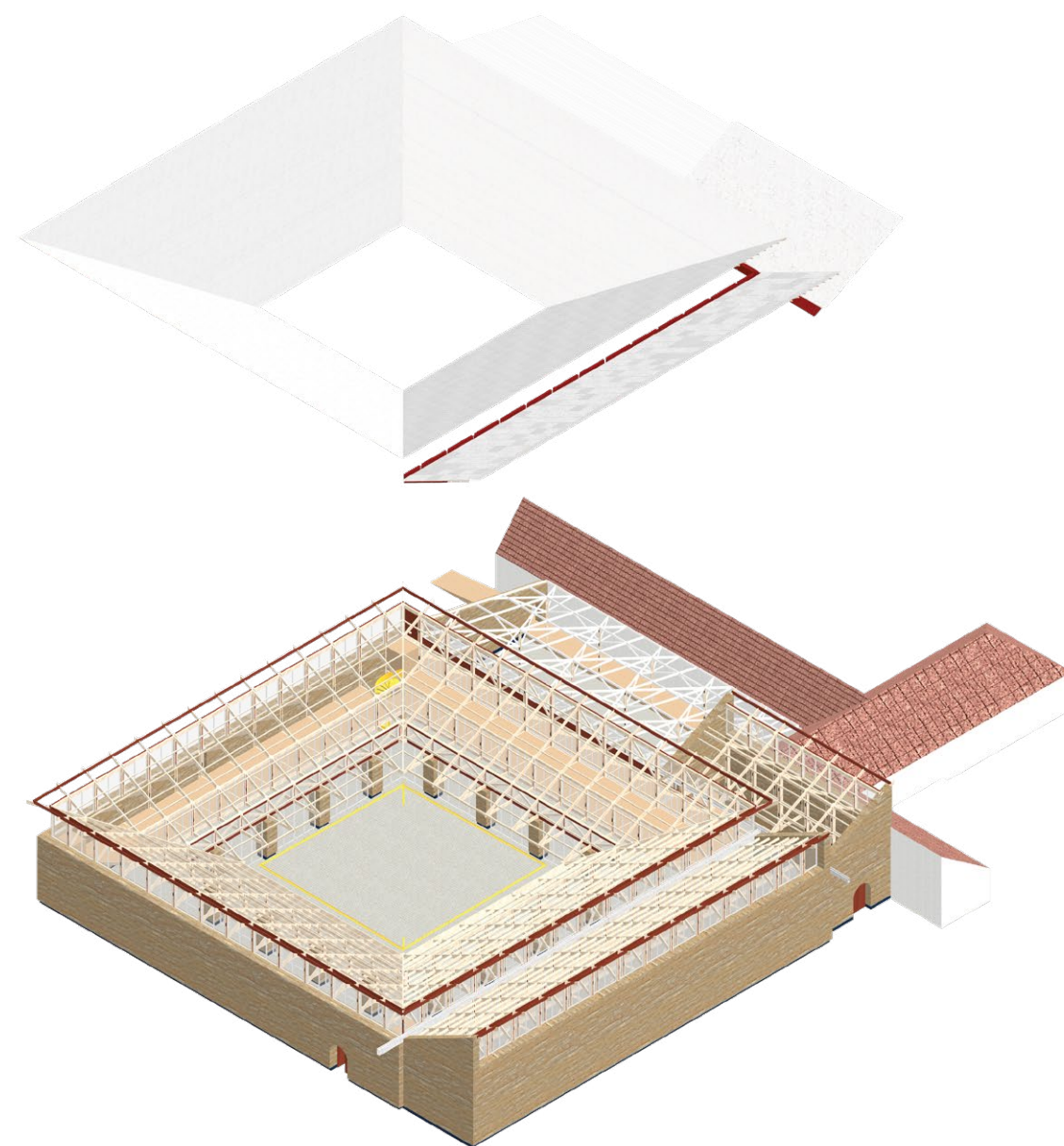
Axonometria J

Axonometria S

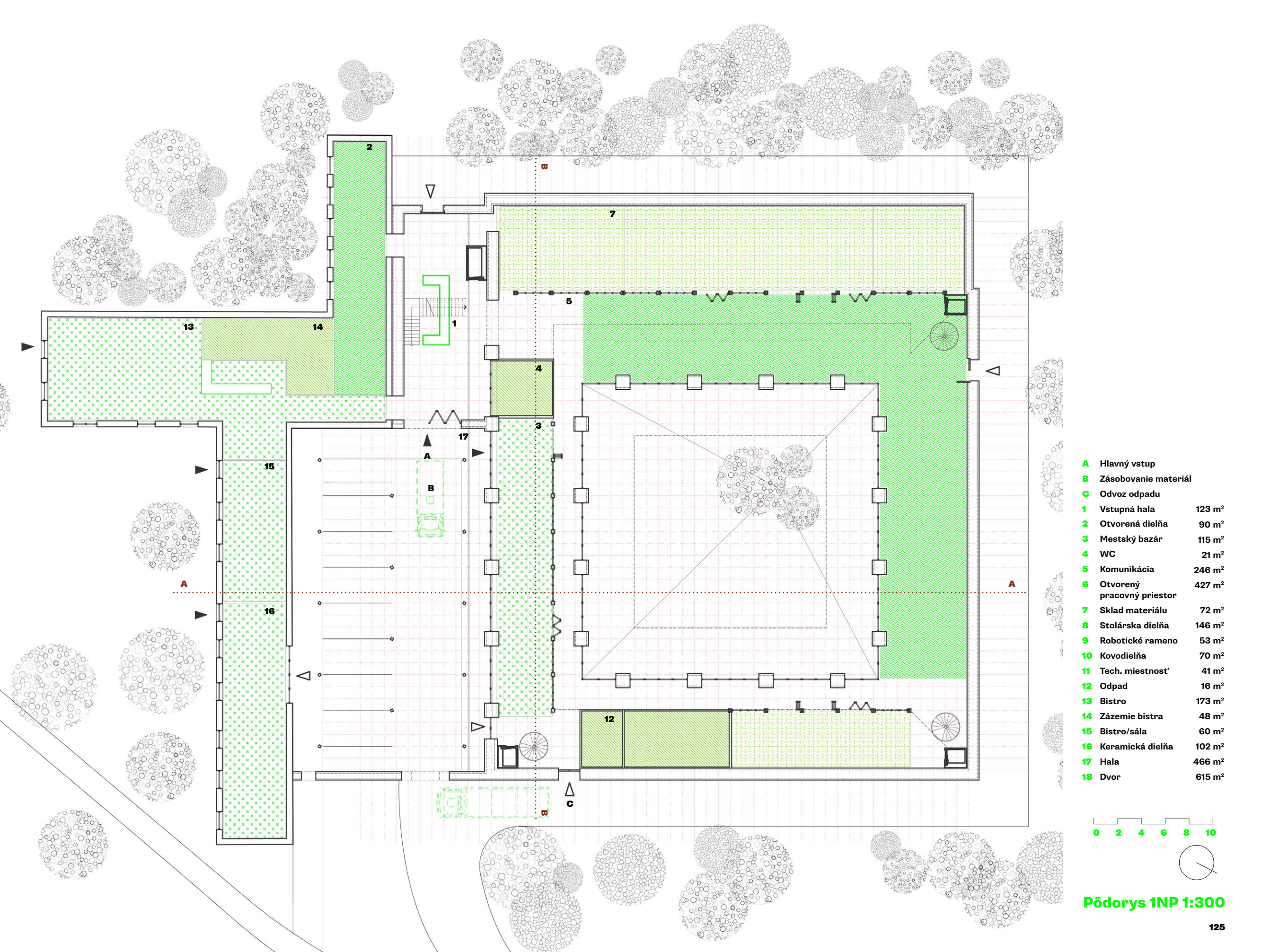

Axonometria V

Axonometria Z

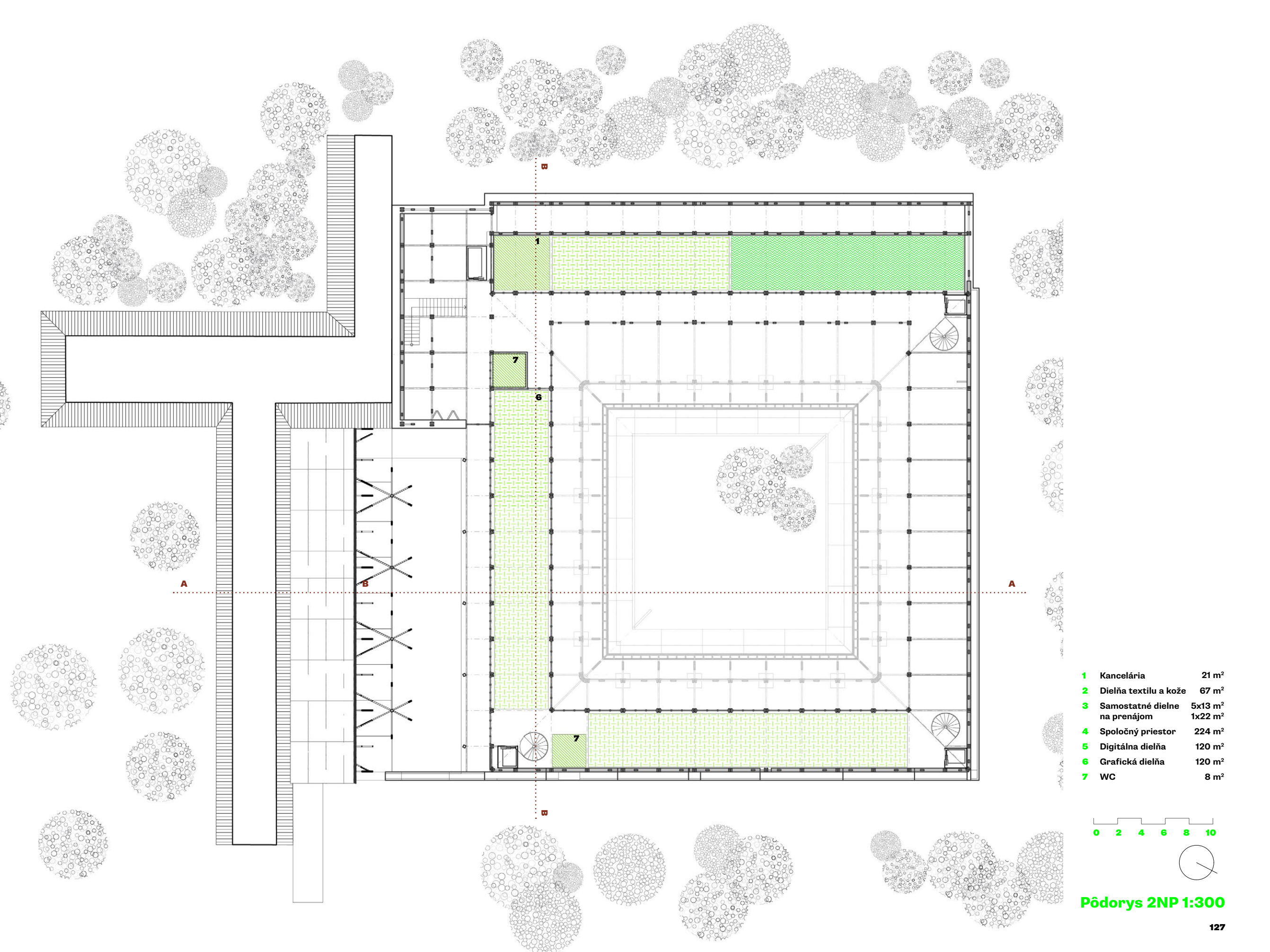

- A** Hlavný vstup
- B** Zásobovanie materiál
- C** Odvoz odpadu
- 1** Vstupná hala 123 m²
- 2** Otvorená dielňa 90 m²
- 3** Mestský bazár 115 m²
- 4** WC 21 m²
- 5** Komunikácia 246 m²
- 6** Otvorený pracovný priestor 427 m²
- 7** Sklad materiálu 72 m²
- 8** Stolárska dielňa 146 m²
- 9** Robotické rameno 53 m²
- 10** Kovodielňa 70 m²
- 11** Tech. miestnosť 41 m²
- 12** Odpad 16 m²
- 13** Bistro 173 m²
- 14** Zázemie bistra 48 m²
- 15** Bistro/sála 60 m²
- 16** Keramická dielňa 102 m²
- 17** Hala 466 m²
- 18** Dvor 615 m²

0 2 4 6 8 10

Pôdorys 1NP 1:300

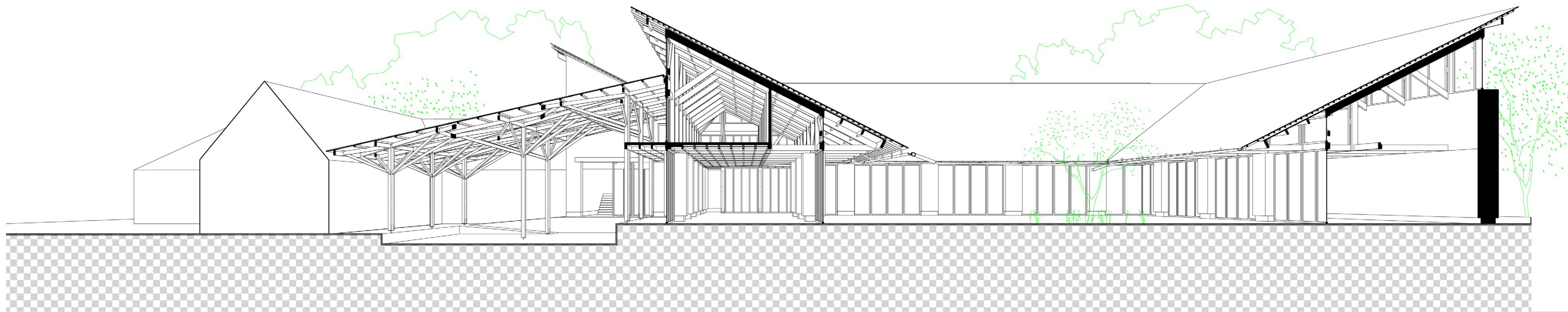

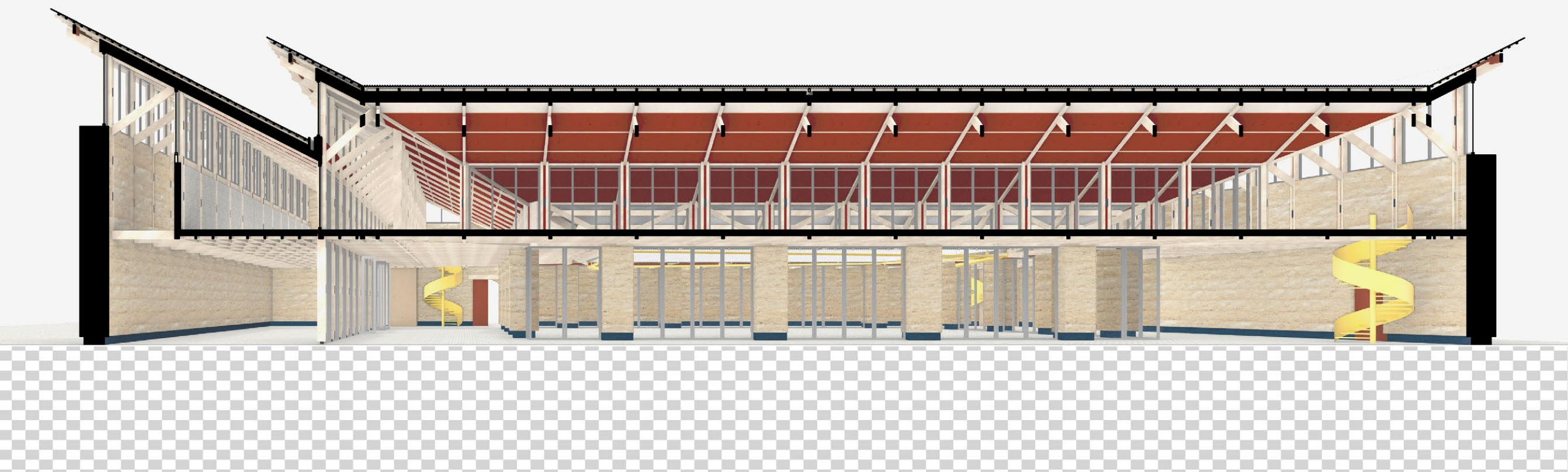
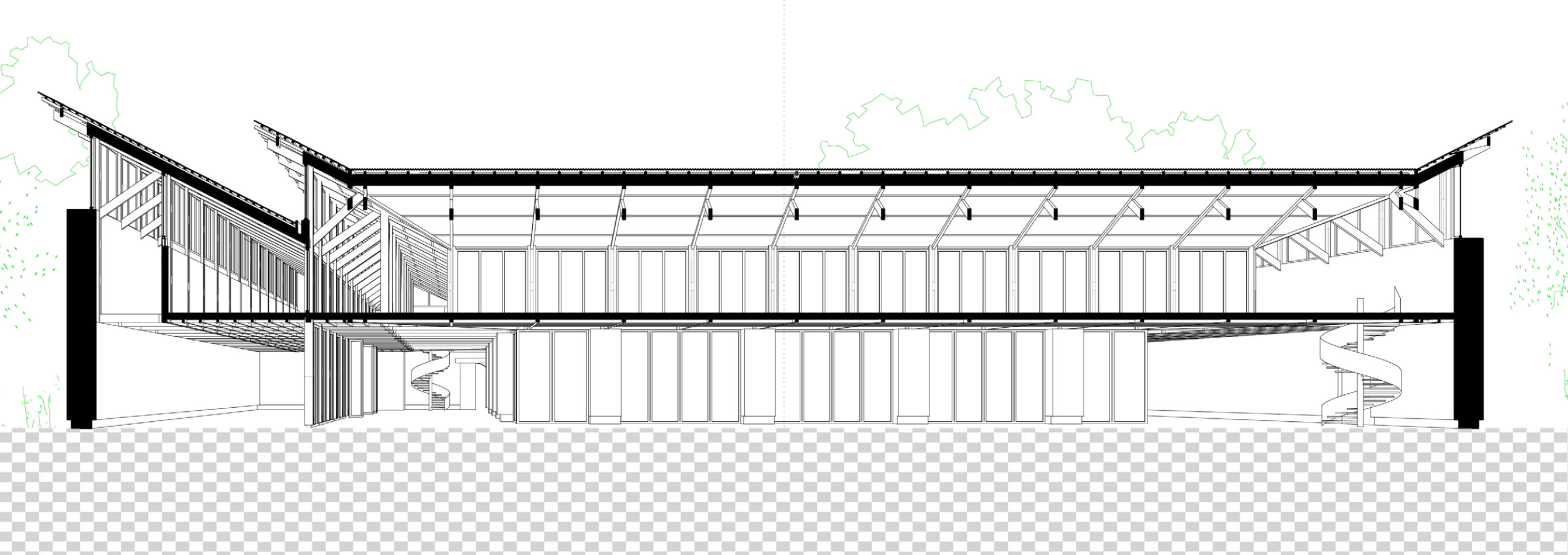
1	Kancelária	21 m ²
2	Dielňa textilu a kože	67 m ²
3	Samostatné dielne na prenájom	5x13 m ² 1x22 m ²
4	Spoločný priestor	224 m ²
5	Digitálna dielňa	120 m ²
6	Grafická dielňa	120 m ²
7	WC	8 m ²

0 2 4 6 8 10

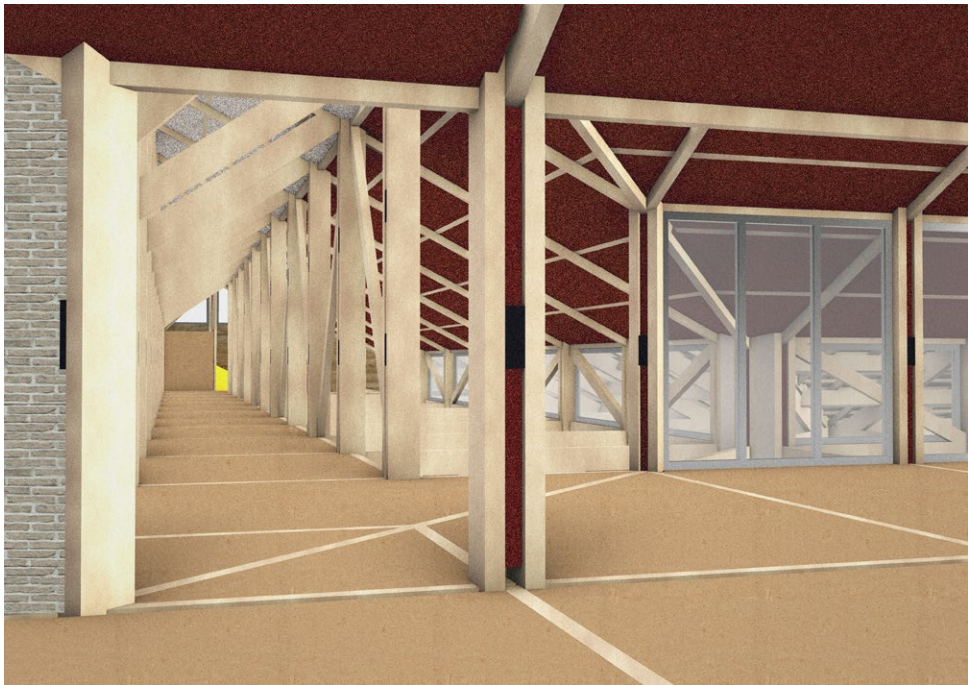

Pôdorys 2NP 1:300

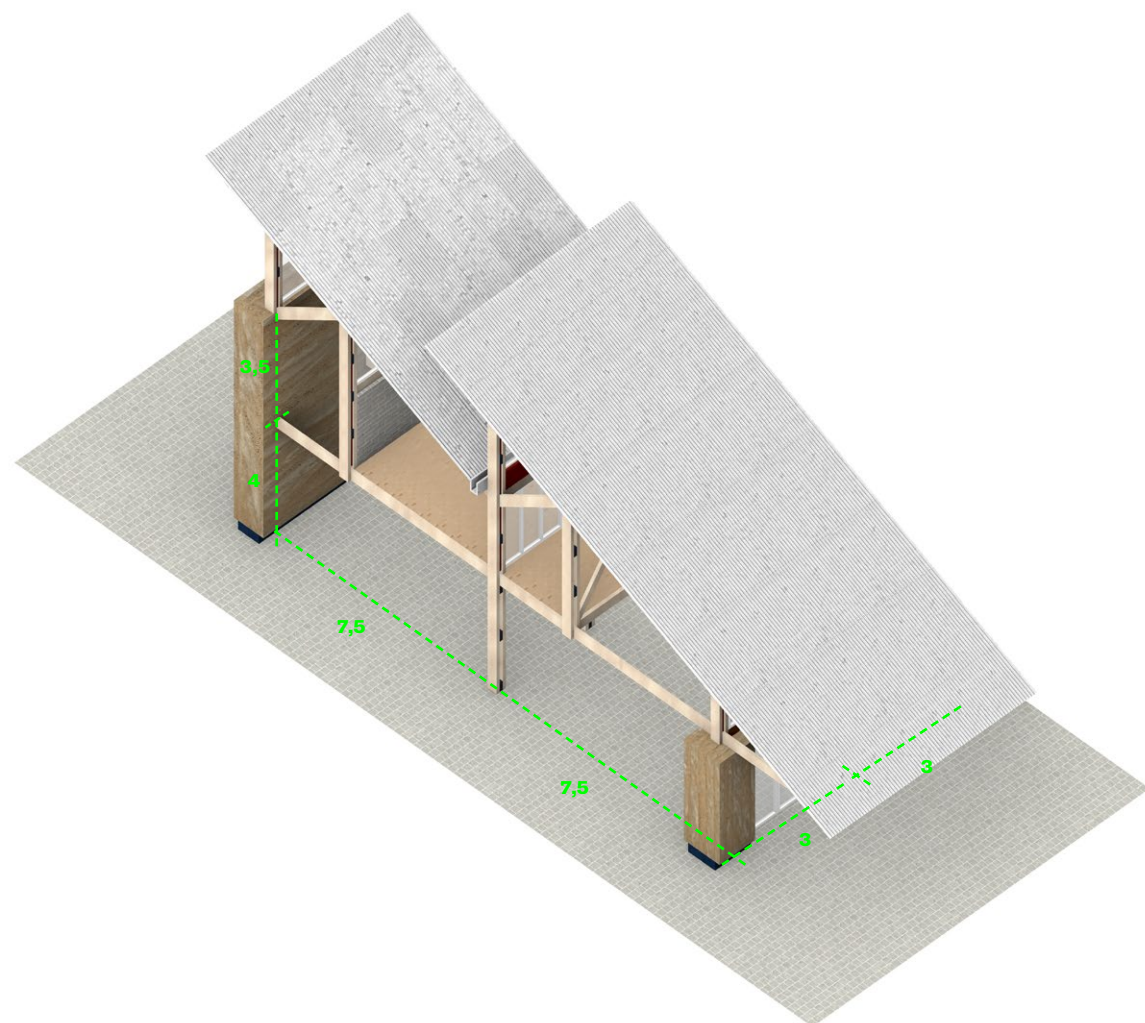

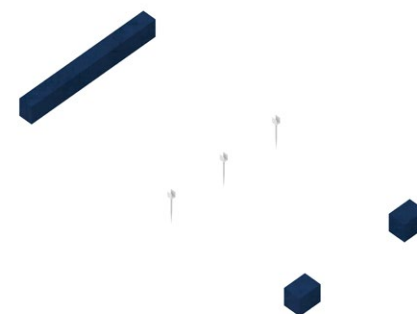

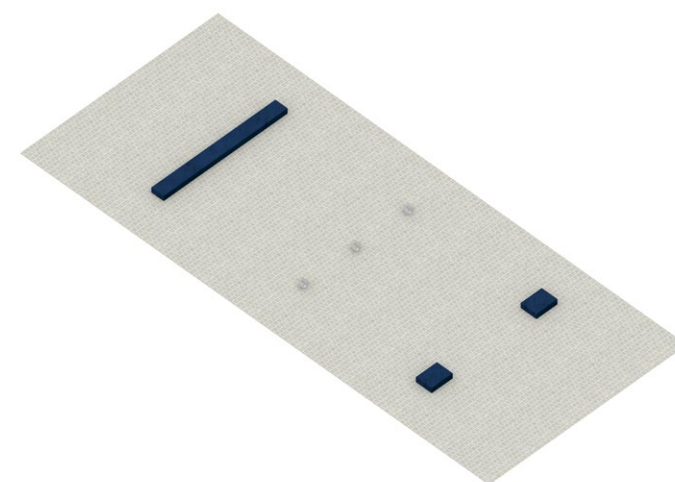

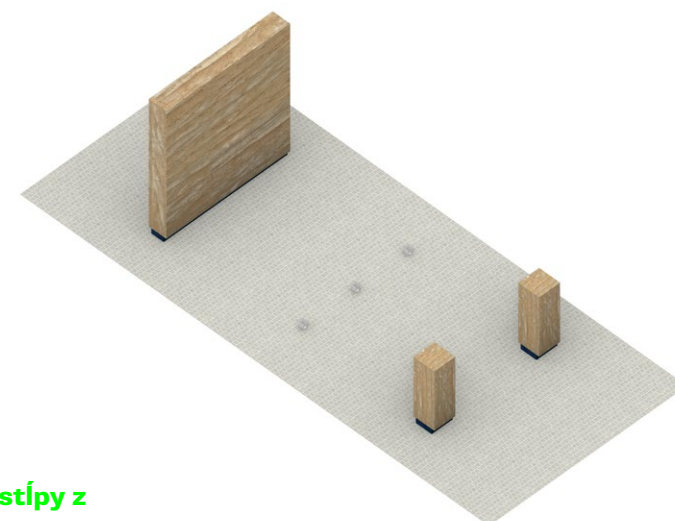
základy z farbeného
re-betónu a zemné
vruty

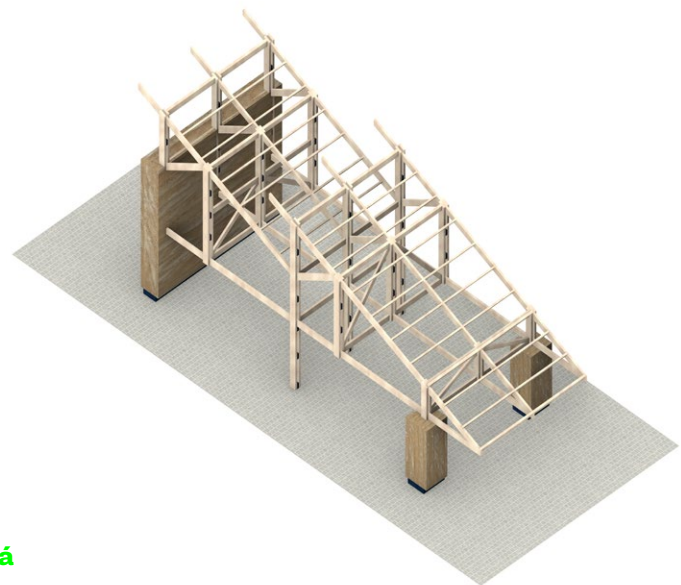

znovu použité
mačacie hlavy z
dnešného dvora

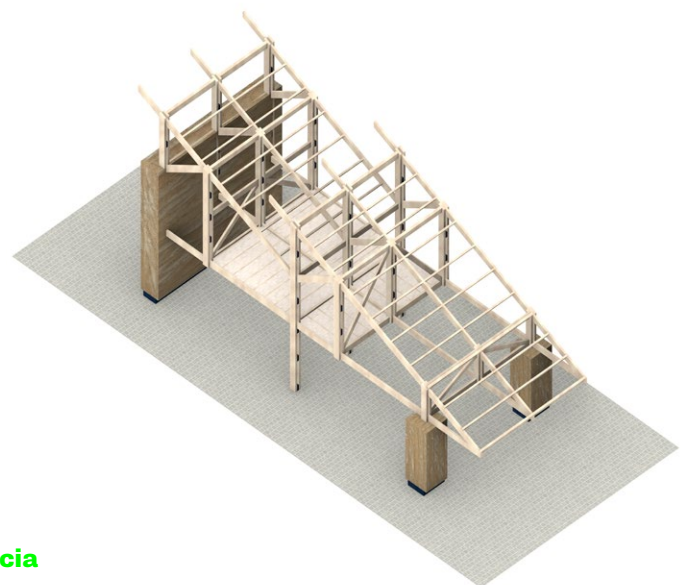

steny a masívne stĺpy z
dusanej hliny

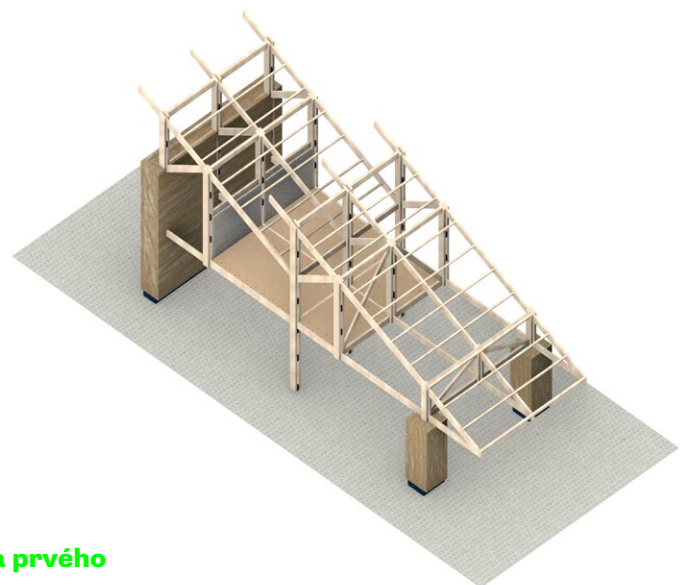

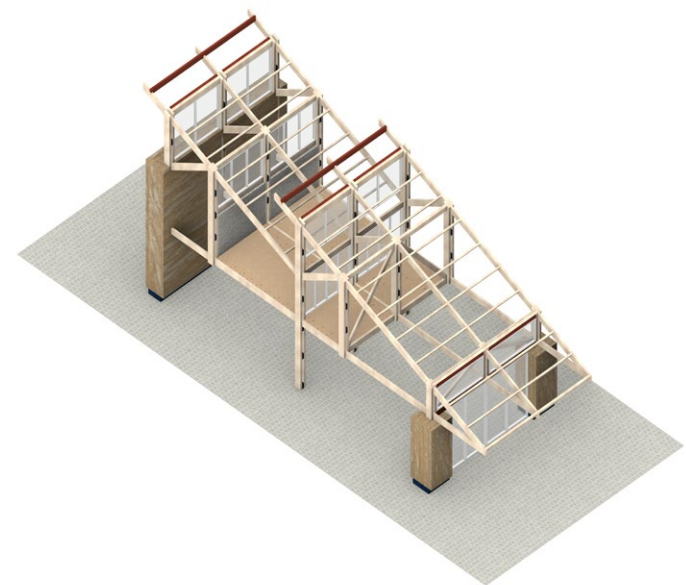
**drevená skeletová
konštrukcia**

**vložená konštrukcia
prvého podlažia**

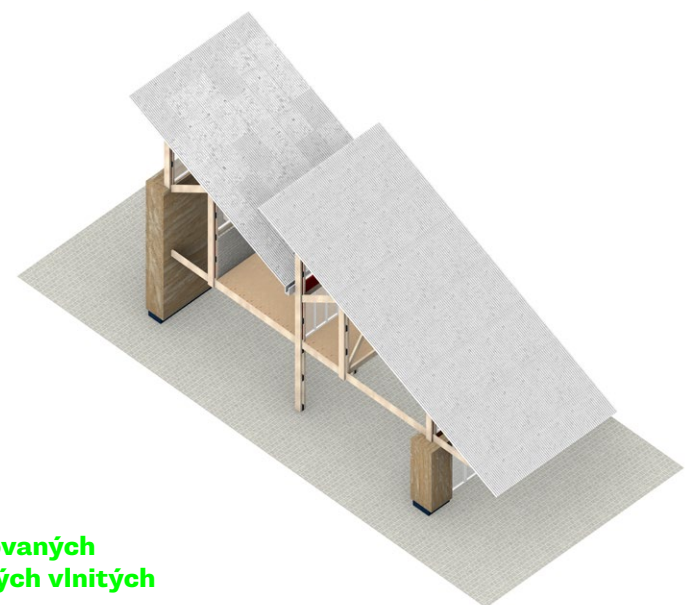
**priečky a podlaha prvého
podlažia**

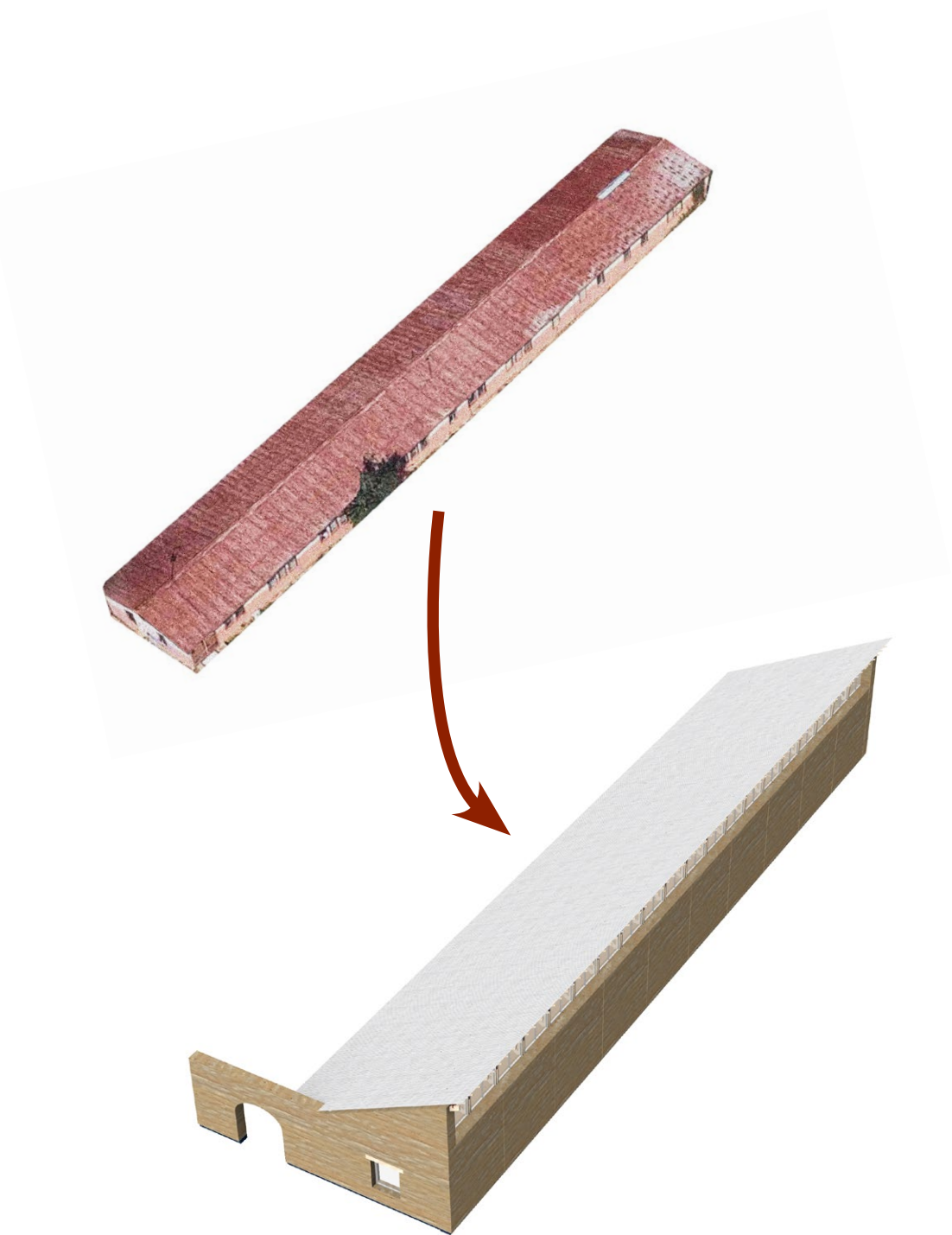
hliníkové okná

**izolácia z tuhých
drevovláknitých
panelov, osb dosky
a krokvy**

**krytina z recyklovaných
vláknocementových vlnitých
dosiek**

Postupná transformácia likusákov

9. Na záver

Viac než čímkoľvek iným je táto práca úvahou. Nad tým, ako budeme ďalej žiť, kde budeme môcť nájsť zmysel našej každodennej práce a ako budeme meniť prostredie okolo seba. Prináša jednak apel na adresovanie klimatickej krízy, ktorý sa niekomu môže zdať pragmatický a inému zase apokalyptický, a hovorí o dezilúzii študenta architektúry, ktorá sa môže zdať pochopiteľná aj nekoherentná. Na druhú stranu hovorí aj o kráse - ktorú ako architekti predsa neustále hľadáme. Nie však tej, ktorú naším tvorivým myslením a zručnými rukami vytvoríme, ale tej, ktorú dokážeme nájsť okolo seba - ak sa pozeráme s otvorenými očami. Na podklade praktického skúmania konkrétneho, fyzického územia Kraví hory sa tak pokúša nájsť uhol pohľadu prevrátený naruby, ktorý nám umožní túto krásu popísať a zahrnúť do našej práce architektov a urbanistov.

Výsledky práce sú neúplné, neukončené, ukazujú jednu z možností. Sú snahou o názorné prevedenie prevráteného premýšľania nad mestom do konkrétnych krokov, hľadaním návodu a metód, ako vidieť v meste viac než len produktivitu. Predstavujú skôr otvorené rámce, pole možností než špecifické "riešenie problémov". V celej dlhej reťazi vzťahov a dejov, ktoré vedú k urbanistickému uchopeniu územia, sa táto práca stavia hlavne na jej samotný začiatok, v ktorom je kľúčové pochopenie a interpretácia územia - naj-

denie krásy vo veciach, ktoré sme zvyknutí vytláčať na okraj pozornosti. Túto časť považujem za najdôležitejší aspekt práce. Od interpretácie územia následne vytvára prierez celým procesom až ku detailu potenciálnej stavby prinášajúcej na Kraví horu nový program.

Odkaz tejto práce teda smeruje ako dovnútra, na Kraví horu, tak aj von, prestupujúc cez štruktúru mesta a princípy práce s ním, a následne sa vracia opäť dovnútra, k osobe urbanistu a architekta. Prináša scenár, ako upevniť kvalitu územia bez nákladných plošných zmien, a ako premýšľať o dočasnosti našich intervencií v mestách v čase ošemetnej budúcnosti. Zároveň však apeluje do vlastných radov - čo my, ako "kurátori" prostredí miest, očakávame od výsledkov našej tvorby. Súčasťou odkazu je totiž naivná viera, že architektúra a urbanizmus majú poznatky, ktoré môžu radikálne pomôcť k záchrane globálneho ekosystému tak, ako ho poznáme. A to nie je málo. Musíme však začať konať.

Zdroje

AURELI, Pier Vittorio. The Possibility of an Absolute Architecture. Cambridge: MIT press, 2011. ISBN 978-0-262-51579-5.

LATOUR, Bruno. *Zpátky na zem: jak se vyznat v politice Nového klimatického režimu*. Praha: Neklid, 2020. ISBN 978-80-907562-4-3.

GOES, Wim, Volkmar MUHLEIS a Klemena ANTONOVA. *Reverse Perspective*. 1. Gent: Grafische Cel, 2020. ISBN 978-94-92574-12-1.

LACATON, Anne a Jean-Philippe VASSAL. *Freedom of Use*. Cambridge: Sternberg press, 2015. ISBN 978-3956791734.

HALUZÍK, Radan, ed. *Město naruby: vágní terén, vnitřní periferie a místa mezi místy*. Praha: Academia, 2020. ISBN 978-80-200-3041-2.

DE SOLÀ-MORALES, Ignasi. *Diference - topografie současné architektury*. Vyd. 2., rev. Přeložil Irena FIALOVÁ et Jana TICHÁ. Praha: Zlatý řez, 2013. Čtení o architektuře. ISBN 978-80-87068-10-6.

DE SOLÀ-MORALES, Ignasi. *Terrain Vague*. In: DAVIDSON, Cynthia. *Anyplace*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1995, s. 118-123. ISBN 978-0262540780.

SJOHOLM, Cecilia. *Arendt in the city: The Architecture of Political Life*. In: TEERDS, Hans, Christoph GRAFE a Catherine KOEKOEK, ed. *Oase 106: Table settings. Reflections on architecture with Hannah Arendt*. Rotterdam: OASE Foundation, 2020, s. 29-39. ISBN 978-94-6208-561-9.

AURELI, Pier Vittorio. *Architecture beyond creation*. In: TEERDS, Hans, Christoph GRAFE a Catherine KOEKOEK, ed. *Oase 106: Table settings. Reflections on architecture with Hannah Arendt*. Rotterdam: OASE Foundation, 2020, s. 29-39. ISBN 978-94-6208-561-9.

SZALAY, Peter, ed. *ERA 21: Udržitelný nerůst*. Brno: ERA Média, 2016, 16(63). ISSN 1801-089X.

INTERGOVERNMENTAL PANEL ON CLIMATE CHANGE. *Climate Change 2023: Synthesis Report. A Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (ed.)]. Geneva: IPCC, 2023

CZARNIAWSKA, Barbara. Book Review: Bruno Latour. Organization Studies [online]. 2006, 27(10), 1553-1557 [cit. 2023-04-17]. ISSN 0170-8406. Dostupné z: doi:10.1177/0170840606071164

WATTS, Jonathan. *Concrete: the most destructive material on Earth*. The Guardian [online]. Londýn: Guardian Media Group, 25.2.2019 [cit. 2023-01-18]. ISSN 0261-3077. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/cities/2019/feb/25/concrete-the-most-destructivematerial-on-earth>

GLOBAL ALLIANCE FOR BUILDINGS AND CONSTRUCTIONS. *2022 Global Status Report for Buildings and Construction: Towards a Zero-emission, Efficient and Resilient Buildings and Construction Sector*. Nairobi: United Nations Environment Programme, 2020

ALTER, Lloyd. *What Happens When You Plan or Design With Upfront Carbon Emissions in Mind?*. Treehugger: Sustainability for all [online]. New York: Dotdash Meredith, 24.2.2021 [cit. 2023-01-18]. Dostupné z: <https://www.treehugger.com/what-happens-whenyou-plan-or-design-upfront-carbon-emissionsmind-4851950>

HOUDA, Přemysl a Václav BĚLOHRADSKÝ. *Bělohradský: Všichni jsme obětmi i katy*. Lidové noviny [online]. Praha: MAFRA, 2016, 24.12.2016 [cit. 2023-04-18]. ISSN 1213-1385. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/ceska-pozice/belohradsky-vsichni-jsme-obetmi-i-katy.A161223_215129_pozice-tema_houd

HICKEL, Jason et. al. *Degrowth can work – here’s how science can help: Wealthy countries can create prosperity while using less materials and energy if they abandon economic growth as an objective*. Nature [online]. Nature research, 2022, 12.12.2022 [cit. 2023-04-19]. ISSN 1476-4687. Dostupné z: <https://www.nature.com/articles/d41586-022-04412-x#ref-CR3>

WILSON, Robin, *Not Doing/Overdoing: ‘Omission’ and ‘Excess’ – Lacaton & Vassal’s Place Léon Aucoc, Bordeaux, and Construire’s Le Channel, Scène Nationale de Calais, Calais*. Architectural Design [online]. Hoboken: John Wiley & Sons, 2013 (83). s. 44-51. ISSN 1554-2769 Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/ad.1673>

BĚLOHRADSKÝ, Václav, Jan BĚLÍČEK a Pavel ŠPLÍČHAL. Kolaps #55: *Václav Bělohradský - Svůj smysl dnes nacházíme v konfrontaci s pohledem uprchlíků* [audiozáznam rozhovo-

ru]. Praha: Alarm, 17.12.2021

BROŽA, Michal, a Filip TITLBACH. Studio N: *Příručka k přežití lidstva* [audiozáznam rozhovoru]. Praha: N Media, 22.3.2023

ŠEBESTÍK, Ondřej a Vladislav FERKL. Podhoubí: *Stačí to přírodě nezkazit. Les na Klokočné ukazuje, že příroda to umí líp* [audiozáznam rozhovoru]. Klokočná: Radio wave, 30.11.2021

PETŘÍK, Jaroslav a Kateřina KUBÁNKOVÁ. On air: *Město ovocných sadů. Praha je unikátem mezi metropolemi a neusíná na vauřínech* [audiozáznam rozhovoru]. Praha: Radio wave, 5.5.2023

BC materials [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://bcmaterials.org/>

Rotor deconstruction & consulting [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://rotordc.com/>

Reformat [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://reformat.cz/en/shared-workshop/>

Hobbylab [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.hobbylab.cz/>

Fablab Brno [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.fablabbrno.cz/>

Fajna dílna [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://fajnadilna.cz/>

